

SIAMO DI NUOVO INSIEME

NR. 59-60 • SERIE NOUĂ • IULIE – OCTOMBRIE 2015

FONDATĂ ÎN 2007 • ISSN 1843-2085 • REVISTĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA ITALIENILOR DIN ROMÂNIA RO.AS.IT. CU SPRIJINUL FINANCIAR AL GUVERNULUI ROMÂNIEI, PRIN DEPARTAMENTUL PENTRU RELAȚII INTERETNICE

Eveniment

de referință la

EXPO Milano 2015

EDITORIAL

Anul acesta Milano a găzduit, pentru a doua oară de-a lungul anilor, Expoziția Universală cu tema „Hrănirea planetei, Energie pentru viață”, prima expoziție internațională fiind organizată în această impunătoare capitală a Nordului, în anul 1906. La actuala ediție, România a participat cu un concept de pavilion inovator sub titulatura „În armonie cu natura”, concept ce a îmbinat cu succes arhitectura casei montane cu cea specifică zonei Deltei Dunării.

Tema Expoziției Mondiale îmbrățișează tehnologia, inovația, cultura și tradițiile fiecărei țări participante și modul în care acestea se îmbină cu hrana și dieta.

În contextul menținerii culturii și tradițiilor, Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. a avut ocazia, ca reprezentantă a minorității naționale italiene, să participe la manifestările de la Pavilionul României, cu proiectul intitulat sugestiv „Rolul și specificul emigrației italiene în România”, care a grupat momente muzicale susținute de artiști de excepție ai etniei, precum și intervenții interesante ale unor reprezentativi oameni de cultură.

Succesul pe care evenimentul RO.AS.IT. l-a înregistrat, ne îndatorează și mai mult, întrucât importanța, recu-

noașterea și vizibilitatea de care Asociația se bucură au crescut de la an la an. Rolul Asociației, atât la nivel național cât și european, este unul foarte bine definit, aportul minorității italiene la constituirea și consolidarea Statului Român modern, fiind deja consacrat. Nu puține au fost cazurile în care ne-am confruntat cu situații care mai de care mai complexe și dificile, dar unitatea și calitatea colaboratorilor și membrilor ce compun această Asociație ne-au făcut să le trecem cu brio.

Nu pot să nu fac referire la RO.AS.IT. și la ceea ce a devenit aceasta în prezent, fără să aduc un omagiu celui ce a fost Avocat Mircea Grosaru, tată, prieten, coleg, președinte, deputat și ale cărui merite în ceea ce privește constituirea acestei excepționale Asociații și realizarea proiectelor implementate în cei 20 de ani de existență, de care suntem mândri și pe care le continuăm și astăzi, nu pot și nu trebuie să fie uitate.

Av. Andi Grosaru

SIAMO DI NUOVO INSIEME

FONDATA ÎN 2007

NR. 59-60 • SERIE NOUĂ

IULIE – OCTOMBRIE

2015

ISSN 1843-2085

Revistă editată
de Asociația Italianilor din
România **RO.AS.IT.**
cu sprijinul financiar al
Guvernului României,
prin Departamentul
pentru relații interetnice

Membri fondatori

Mircea Grosaru

Ioana Grosaru

Director

Gabriela Tarabega

Secretariat

red. Roxana Comarnescu

Redactori

Olimpia Coroamă

Elena Bădescu

Gregorio Pulcher

Adrian Chișiu

Dan Comarnescu

Design & pre-press

Square Media

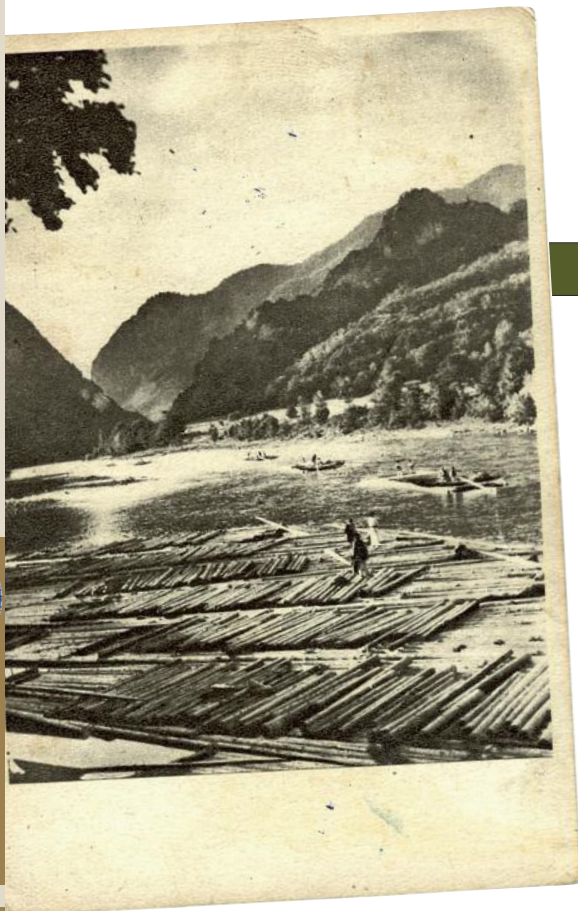
www.squaremedia.ro

**Asociația
Italianilor
din România
RO.AS.IT.**

asociație cu statut
de utilitate publică

Str. Lipscani nr. 19, etaj 1
030031 București
Tel./Fax: 021 313 3064
ufficio@roasit.ro

www.roasit.ro

Dna Ioana Grosaru (Președinte RO.AS.IT.), dl Andi Grosaru (Secretar general RO.AS.IT.), dl Amet Aledin (Secretar de Stat DRI) și dl Cosmin Dumitrescu (Consulul general al României la Trieste) la deschiderea evenimentelor organizate de RO.AS.IT. la EXPO Milano

EVENTI / EVENTIMENTE

04 | La forza di Milano. Note de călătorie • Appunti di viaggio

08 | RO.AS.IT. la EXPO Milano 2015

10 | Strategia Dunării, la Brașov

CULTURA / CULTURĂ

12 | Nei 750 anni della nascita del grande poeta (ultima parte).

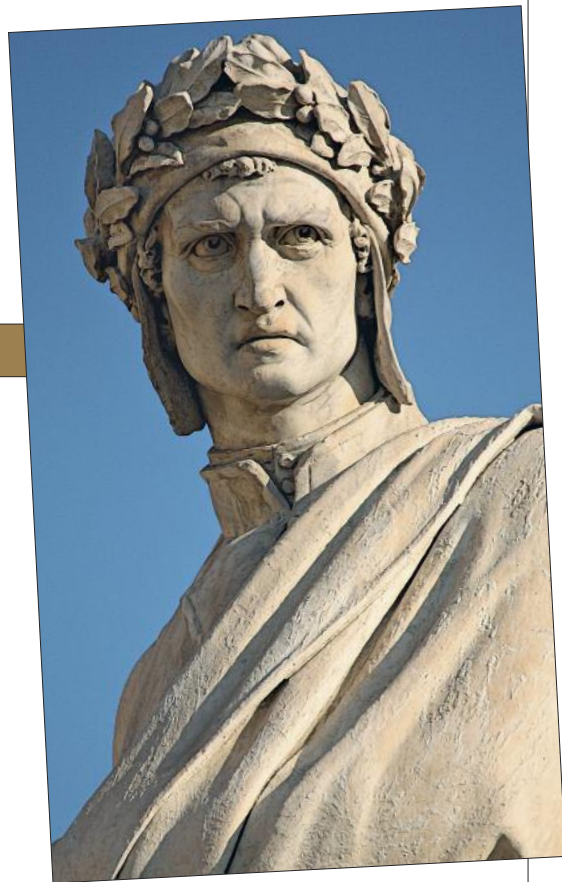
Il carattere di Dante • 750 de ani de la nașterea marelui poet. Caracterul lui Dante

16 | Magie și pelerinaj. Scurtă călătorie în Italia •

Magia e pellegrinaggio. Breve viaggio in Italia

24 | O poveste de vară și... de viață • Una storia

d'estate e... di vita

SOCIETÀ' / SOCIAL

27 | Roșia Montană. Impresii • Impressioni

30 | Et in Alburnus Maior ego

32 | În creuzetul Imperiului Habsburgic. Legenda unei familii
de origine italiană • Nel crogiolo dell'Impero Asburgico.
La leggenda di una famiglia di origine italiana

36 | Din nou în Țara Loviștei, la Brezoi

39 | Stan Popescu – un român în „armata celor 1000 de cămăși
roșii”, condusă de Garibaldi

40 | Destini. Luigina Baudasso, la vecchietta del Piemonte
• Destine. Luigina Baudasso, bătrânică din Piemont

46 | Rețete • Ricette

47 | Știri • Notizie

LUGLIO • OTTOBRE 2015

La forza di Milano

Am plecat spre Milano, în Italia, țară-leagăn a construcțiilor mondiale, unde „straturile” arhitecturale se suprapun, se învecinează, se contrazic de 2000 ani! Și care a creat, nu o dată, polemici, bătălii teoretice, chiar și fizice, între apărătorii „trecutului” și admiratorii „viitorului”, în materie de arhitectură.

E drept că, în acest moment, Milano trăiește un *momentum* privilegiat! Timp de șase luni, între 1 mai și 31 octombrie, orașul adăpostește EXPO Milano 2015, o manifestare mondială la care participă 145 de țări și unde sunt așteptați mai bine de 20 de milioane de vizitatori.

Tema aleasă, mai degrabă un pretext decât un scop în sine, este *Feeding the Planet, Energy for Life*. Este un proiect grandios, mai ales în condițiile crizei mondiale pe care o traversăm de

Son partito per Milano, in Italia, paese-culla delle costruzioni mondiali, dove le «stratificazioni» architettoniche si sovrappongono, si affiancano, si contraddicono da 2000 anni! E che hanno creato, e non una sola volta, polemiche, battaglie teoretiche, anche fisiche, tra i difensori del «passato» e gli ammiratori del «futuro», in materia di architettura.

Vero e' che in questo momento Milano vive un «momento privilegiato»! Per sei mesi, tra il primo maggio e il 31 ottobre, la città ospita EXPO Milano 2015, una manifestazione mondiale a cui partecipano 145 paesi e dove sono attesi ben 20 milioni di visitatori.

Il tema scelto, più un pretesto che uno scopo in se', e' *Feeding the Planet, Energy for Life*. E' un progetto grandioso, soprattutto nelle condizioni di crisi mondiale in cui versiamo da circa dieci anni, e in cui ogni nazione vede questo evento come una vetrina che le permetta di vendere prodotti, non soltanto agricoli, ma a volte turistici, altre volte culturali, e certamente anche ideologici, ma dove ognuno sogna di attrarre più visitatori possibile nel proprio padiglione, perché essi rappresentano altrettanti «commessi viaggiatori» sparpagliati per l'universo mondo.

Sicuramente il primo «gancio» e' la presentazione del padiglione. E questa e' un *challenge*! Poiché nelle condizioni di fondi limitati di oggi, ogni stand si e' proposto di essere quantomai economico, ma anche modulare, più „recuperabile” possibile... Sono finiti i tempi delle follie dei padiglioni da miliardi come quello di Shanghai! Adesso tutto dev'essere „Ecologico”! Ma altrettanto spettacolare... o, se si può, l'uno e l'altro.

Ma quasi tutte le costruzioni, a parte alcuni stand italiani, realizzate in vista dell'esposizione, saranno o recuperate dalle nazioni che esse rappresentano, oppure vendute sul mercato internazionale, per cui esse devono poter essere inserite in un medium diverso e devono resistere un certo tempo in condizioni climatiche o d'uso diversi da quelli per cui furono concepite. Forse per questo sono stati privilegiati, nella maggior parte dei casi, materiali da costruzione leggeri, resistenti alle intemperie, trasportabili, non inquinanti...

Il risultato e' spesso impressionante! Padiglioni immensi realizzati in legno lamellare, tavolati e

Il Bosco verde: o pădure verticală. Proiect de Stefano Boeri

aproape zece ani, în care fiecare țară vede acest eveniment ca pe o vitrină ce-i va permite să-și vândă produsele, nu neapărat agricole, uneori turistice, alteori culturale, ba chiar și ideologice, dar unde fiecare visează să atragă cât mai mulți vizitatori în pavilionul său, pentru că ei reprezintă tot atâția „comis-voiajori” răspândiți pe drumurile Planetei.

Desigur că primul „cârlig” este prezentarea arhitecturală a pavilionului. Și acesta e un *challenge*! Pentru că în condițiile fondurilor limitate de astăzi, fiecare pavilion și-a propus să fie cât mai

ieftin, cât mai modulabil, cât mai „recuperabil”... S-a sfârșit cu foliile pavilioanelor de miliarde ca cele de la Șanghai ! Acum totul trebuie să fie „ecologic”! Însă tot atât de spectaculos... sau, dacă se poate, și mai și !

Ba mai mult, în afară de unele pavilioane italiene, construcțiile realizate în vederea expoziției vor fi ori recuperate de țările pe care le reprezintă, ori vândute pe piața internațională, deci ele trebuie să se poată încadra într-un mediu diferit și să reziste un anumit timp unor condiții climatice sau de funcționare diferite de cele pentru care au fost concepute. Poate de aceea au fost privilegiate, în majoritatea cazurilor, materialele de construcție ușoare, rezistente la intemperii, transportabile, nepoluante...

Rezultatul este deseori impresionant! Pavilioane imense, realizate în lemn lamelar, șindrilă și stuf (cum ar fi cel al Franței, al Chinei, al Columbiei sau, într-o oarecare măsură, cel al României), impresionează prin tehnicitatea lor și contrastează profund cu pavilioane cum ar fi cel al Emiratelor Arabe Unite sau al Omanului, remarcabile din punct de vedere arhitectural, dar depășite din punct de vedere al noului spirit „ecologist”.

Însă adevărata surpriză ce-l așteaptă pe vizitatorul sosit la Milano pentru EXPO 2015 nu se află în cadrul expoziției, ci în plin oraș!

Nu mai fusesem la Milano de patru ani, dar cum în ultimul meu sejur acolo petrecusem aproape zece zile, mărturisesc că nu mă așteptam să descopăr schimbări enorme. Îmi imaginam că, așa cum se întâmplă mai peste tot în locurile care sunt sediul unei manifestări internaționale, orașul a fost „badijonat” ca să pară curat, au fost refăcute indicatoarele de circulație, introduse panouri multilingve, în fine: toți banii disponibili au fost băgați în EXPO – „scopul vizitei”.

Încă de la sosirea în Gara Milano Centrale am fost frapat de apariția pe cerul capitalei lombarde a unei săgeți, un vârful de suliță, amintind mai degrabă zgârie-norii din Dubai. Mai apoi, am descoperit pe harta orașului un nou cartier, necunoscut mie: „Porta Nuova”.

În fine, un comentariu citit într-o revistă locală mi-a atârșat și mai mult curiozitatea:

Sfinții și profeții din înălțimea garguilor Domului dialoghează cu arhistarurile internaționale care au desenat noul profil al orașului. Imaginea fotografiază caracterul orașului Milano, așa cum se prezintă el la întâlnirea cu Lumea, invitată aici pentru EXPO. O metropolă ce continuă să privească spre viitor, însă și un mare oraș de artă cu o istorie importantă care renaște cu această ocazie. Încă din secolul III d.H., Milano este unul dintre protagoniștii scenei mondiale. De atunci nu s-a mai oprit, până ce a devenit capitala italiană a economiei, a muncii și a creativității, mai întâi prin marile industrii, apoi cu finanțele, moda și designul. Însă el conservă vestigiile

canniccio (come quelli di Francia, Cina, Colombia e, in una certa misura, quello della Romania), impressionano per la loro tecnicita' e contrastano vistosamente con quelli, per esempio, degli Emirati Arabi Uniti o dell'Oman, rimarchevoli dal punto di vista architettonico, ma sorpassati dal punto di vista del nuovo spirito «ecologista».

Ma la vera sorpresa che aspetta il visitatore arrivato a Milano per l'EXPO 2015 non si trova all'interno dell'esposizione, ma in piena città!

Non ero più stato a Milano da quattro anni, ma poiché nel mio ultimo soggiorno cola' ho trascorso circa dieci giorni, devo ammettere che non mi aspettavo di scoprire cambiamenti enormi. M'immaginavo che, così' come succede praticamente in ogni posto in cui c'è la sede di una manifestazione internazionale, la città sarebbe stata „imbellettata” per farla apparire pulita, le indicazioni stradali rifatte, aggiunti pannelli multilingua, infine: tutti i soldi disponibili messi nell'EXPO – «a uso delle visite».

Fin dal nostro arrivo alla stazione di Milano Centrale sono stato colpito dall'apparizione nel cielo della capitale lombarda di una saetta, una punta di lancia, che ricorda soprattutto i grattacieli di Dubai. Ma poi, ho scoperto sulla cartina della città un nuovo quartiere, che non conoscevo ancora: «Porta Nuova».

Infine, un commento letto in una rivista mi ha pure eccitato la curiosità:

Santi e profeti dall'alto delle guglie del Duomo dialogano con le archistar internazionali che hanno disegnato il nuovo profilo della città. L'immagine fotografa il carattere di Milano, che si presenta all'appuntamento con il mondo, invitato qui per Expo. Una metropoli che continua a guardare al futuro, ma anche una grande città d'arte con una storia importante che riemerge per l'occasione. È dal III secolo dopo Cristo che Milano è protagonista della scena mondiale. Da allora non si è mai fermata, fino a diventare la capitale italiana dell'economia, del

Pavilion ecologic (China)

trecutului strălucitor ce pot fi și trebuie prezentate în cea mai bună lumină. (Bell'Italia, mai 2015)

Superb program! Să vedem însă, din punct de vedere practic cum pot fi împăcate și capra și varza!

Chiar de la ieșirea din noua stație de tren/metro Porta Garibaldi, geografia noului cartier te obligă să privești în sus: scări rulante, marchize transparente, ascensoare rapide te înhață și te trag spre cer, deasupra forfotei tradiționale ale străzii italiene. Scopul acestui magnet este să te împingă într-o lume nouă, diferită, funcționând după alte principii. O piață circulară, cu trei fântâni, tot circulare, în mijloc, dau tonul întregului ansamblu. De jur-împrejur, magazine, restaurante, cinematografe, librării la parter, dominate de imobile de birouri și locuințe, dar care formează un ansamblu la scară umană.

Desigur că cel mai impresionant este imobilul „Unicredit” inaugurat în 2014 și construit după planurile arhitectului american César Pelli, care domină cu săgeata lui cerul milanez, culminând la 231 m, cel mai înalt edificiu din Italia. Piața creată de curbura zgârie-norului, care poartă numele arhitectului italian Gae Aulenti, este completată de alte două imobile cu 22 și, respectiv, 12 etaje. Această piață este numai un punct de plecare, continuat cu o pasarelă ce duce spre alte edificii, finisate sau în curs de construcție, de asemenea zgârie-nori, semnați de mari nume ale arhitecturii internaționale, cum ar fi japonezul Arata Isozaki, britanica Zaha Hadid sau americanul Daniel Libeskind.

Ceea ce este poate cel mai impresionant, e că fiecare dintre aceste clădiri are un stil propriu, uneori neașteptat. De exemplu, două turnuri cu balcoane „ultra vegetalizate”, proiectul italianului Stefano Boeri, „Il Bosco verticale”, reprezintă prin arborii de 3, 6 sau 9 metri plantați pe fațadă, o suprafață verde de 200 ha!

Nici aspectul cultural nu a fost neglijat: o sală multifuncțională cu câteva mii de locuri este în curs de finisare; un edificiu circular, în marginea aceleiași piețe, prezintă, în perioada Expoziției Universale, un film pe un ecran de 360°, trecând în revistă nu numai frumusețile naturale ale Italiei, ci și arta meșteșugarilor ei, măiestria artiștilor sau specialitățile ei culinare.

lavoro e della creatività, prima con le industrie, poi con la finanza, la moda e il design. Ma conserva le vestigia di un grande passato che puo e deve esibire al meglio. (Bell'Italia, mai 2015)

Programma superbo! Ora vedremo, in pratica, come possono essere messi assieme capra e cavoli!

Proprio all'uscita della stazione del treno/metro' di Porta Garibaldi, la geografia del nuovo quartiere ti obbliga a guardare in su: scale mobili, pensiline trasparenti, ascensori rapidi che ti innalzano e ti tirano verso il cielo, al disopra del viavai tradizionale delle strade italiane. Lo scopo di questo magnete e' di spingerti in un nuovo mondo, diverso, che funziona secondo altri principi. Una piazza circolare, con nel mezzo tre fontane, tutte circolari, danno al tutto un tono d'insieme. Tutt'intorno negozi, ristoranti, cinematografi, librerie al piano terra, dominati da locali a uso ufficio o abitazioni private, ma che formano un *ensemble* a misura d'uomo.

E' certo che l'immobile più impressionante e' «Unicredit» inaugurato nel 2014 e costruito su progetto dell'architetto americano Cesar Pelli, che domina con la sua saetta il cielo milanese, svettando a 321 metri, l'edificio più alto d'Italia. La piazza creata dalla curva del grattacielo, che porta il nome dell'architetta Gae Aulenti, e' completata da altri due edifici con, rispettivamente, 22 e 12 piani. Questa piazza e' soltanto un punto di partenza, che continua con una passerella che porta ad altri edifici, terminati o in costruzione, e anche a grattacieli, firmati da grandi nomi dell'architettura internazionale, come sono il giapponese Arata Isozaki, l'inglese Zaha Hadid o l'americano Daniel Libeskind.

Quel che forse e' più impressionante, e' che ognuno di questi edifici ha un suo proprio stile, a volte inaspettato. Ad esempio, le due torri coi balconi „ultra vegetalizzati”, progetto dell'italiano Stefano Boeri, il „Bosco Verticale”, presenta, con alberi di 3, 6 o 9 metri piantumati sulla facciata, una superficie verde di 200 ettari!

Nessun aspetto culturale e' stato negletto: una sala multifunzionale con alcune migliaia di posti sta per essere finita; un edificio circolare, al bordo di questa piazza, presenta, nel periodo dell'Esposizione Universale, un film su schermo a 360°, facendo scorrere in rassegna non soltanto bellezze naturali dell'Italia, ma anche la maestria dei suoi artigiani, l'abilità degli artisti o le sue specialità culinarie.

Ma forse il più semplice, e il più piacevole angolo della piazza, e' la nuova libreria/ ristorante/ sala di lettura „Read” dove, all'ora di pranzo puoi sfogliare gli ultimi volumi pubblicati, puoi fare un pranzo veloce o, semplicemente, puoi berti un caffè con un amico.

Tutto questo mondo variopinto, di ogni età e con le occupazioni più disparate, gravita in uno

Sărmăluțe la pavilionul
României

Dar poate că cel mai simplu, dar și cel mai agreabil unghi al pieței, este noua librărie/restaurant/sală de lectură „Read” unde, la ora prânzului poți frunzări ultimele volume editate, poți lua o masă rapidă sau, pur și simplu, poți bea o cafea cu un amic.

Toată această lume pestriță, de toate vârstele și cu ocupațiile cele mai variate, gravitează într-un spațiu ce se află la numai 800 m de inima orașului, Il Duomo, unde poți ajunge trecând progresiv de la lumea de mâine la cea de ieri, fără să fii șocat de vreo tranziție abruptă ! Trebuie însă să precizez că și aria istorică a orașului a fost remodelată în același spirit: zone rezervate pietonilor, terase pe acoperișurile edificiilor istorice care dau o panoramă „din cer” asupra forfotei cetății, muzeelor larg deschise publicului, accesibile cu un bilet unic...

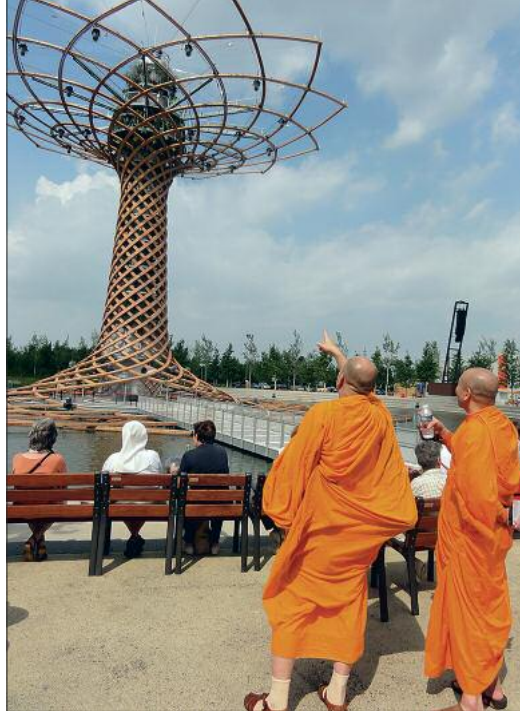
Ar fi mult prea obositor să citezi toate surprizele ce te așteaptă la fiecare colț de stradă în chiar inima orașului: bănci din secolul XIX transformate în complexe muzeale, noi spații de design, muzee ale modei, ba chiar și un cofetar care prezintă ultimele modele de pantofi sau poșete... executate în ciocolată !

Am plecat de la Milano, după numai patru zile petrecute acolo, cu moralul la zenit ! Iată că este posibil, chiar și în lumea noastră, în care e atât de la modă să plângem după o glorie dispărută, să găsești o insulă care merge înainte, fără teamă de bârfele și cancanurile celor care vor găsi întotdeauna nod în papură ! Se pot realiza atâtea lucruri în numai trei ani ! Există și un mod armonios de a îmbina trecutul și prezentul, în lumea arhitecturii ! Este oare Milano un caz unic și ireproductibil ?

Nu știu nici cine a luat deciziile necesare, nici de unde au ieșit sumele de bani, îmi închipui enorme, pentru realizarea acestor proiecte.

Plecând însă de la Milano, mi-am spus, repetând zicala englezilor:

When there is a will, there is a way!

Porta Nuova – immobile Unicredit, progetto dell'architetto Cesar Pelli (sinistra)

EXPO Milano 2015 – The tree of life (destra)

spazio che si trova solo a 800 metri dal centro città, il Duomo, dove puoi arrivare passando in progressione dal mondo di domani a quello di ieri, senza essere scioccato da un passaggio troppo brusco !

Bisogna inoltre precisare che anche la zona storica della città e' stata rimodellata con questo spirito: aree pedonali, locali pubblici sui tetti di edifici storici che offrono un panorama „dal cielo” sopra la fretta cittadina, i loro grandi musei aperti al pubblico, accessibili con un unico biglietto...

Sarebbe troppo stancante se citassi tutte le sorprese che ti aspettano ad ogni angolo di strada dentro al cuore della città: banche dell'800 trasformate in complessi museali, nuovi spazi di design, musei della moda, e addirittura un pasticceria che mostra gli ultimi modelli di scarpe o borsette... fatti di cioccolata!

Son partito da Milano, dopo soltanto quattro giorni passati li', col morale alle stelle ! Vedi che e' possibile, anche in questo nostro mondo, in cui va così spesso di moda il rimpiangere la gloria passata, trovare un'isola che va avanti, senza timore delle chiacchiere e dei pettegolezzi di quelli che troveranno sempre la pagliuzza nell'occhio dell'altro. Si possono fare così tante cose in soli tre anni ! Esiste anche un modo armonioso di accostare passato e presente, nel mondo dell'architettura ! Forse che Milano e' un caso unico e irripetibile ?

Non so chi abbia preso le decisioni necessarie, ne' da dove siano usciti tutti questi soldi – mi immagino una somma enorme – per realizzare questi progetti.

Lasciando Milano, mi sono detto, ripetendo l'adagio inglese:

When there is a will, there is a way!

Adrian Irvin Rozei
Milano, iunie 2015

Traduzione Gregorio Pulcher

RO.AS.IT

la EXPO MILANO 2015

Instalată la câțiva kilometri nord-vest de Milano, în comuna Rho, EXPO MILANO 2015 se întinde pe o suprafață de 1,1 milioane de metri pătrați. Pentru evitarea aglomerației, terenul a fost organizat pe două axe ortogonale de circulație a vizitatorilor, de tip castru roman. Pe de o parte, axa de 1,5 km pe care sunt înșirate, pe ambele părți, pavilioanele naționale, iar pe cealaltă axă, cu o lungime de 400 m, spațiul rezervat organizatorului, adică clădirii Italiei cu fațada ei din beton ajurat. Alte țări au ales să ridice clădiri cu un aer de construcție familială, cum sunt Mexicul sau Indonezia. În mod fatal, întâlnești și câte o clădire stranie ca de exemplu un palat în formă de paner de oțel. România a ales să prezinte, într-o interpretare contemporană, o casă tradițională din Delta Dunării construită din lemn și cu acoperiș de stuf, unde vizitatorii au fost invitați să se familiarizeze cu resursele noastre naturale de hrană și cu soluțiile ecologice adoptate pentru promovarea unei dezvoltări sustenabile.

La actuala ediție a Expoziției Universale de la Milano, Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. a avut privilegiul, la invitația Ministerului Român al Afacerilor Externe, să se prezinte

Bianca Luigia Manoleanu și
Remus Manoleanu

și să povestească despre *Rolul și specificul emigrației italiene în România*. Și a făcut-o cu har și cu talent prin intermediul filmelor, recitalurilor muzicale și alocuțiunilor rostite de reprezentanți ai Asociației.

Astfel, la Pavilionul nostru național au rulat, aproape non-stop, filme dedicate italienilor din România și realizate de Anca Filoteanu, sub

genericul „Le storie che ci uniscono”: *Anche qui hanno vissuto e lavorato gli italiani, La via degli „tagliani”, Ritratti* etc.

Pe parcursul celor două zile de program alocate RO.AS.IT., au fost organizate, de asemenea, mese rotunde, activități interactive, programe artistice. De un deosebit interes s-a bucurat dezbaterea arhitecților dr. Ileana Kisilewicz și dr. Dan Victor Kisilewicz pe tema: *Materiale și meserii care dau viitor trecutului*, prilej cu care s-a discutat despre arhitectii și constructorii italieni care au lucrat în România în secolele XIX-XX și interferențele acestora cu arhitectura tradițională și cu specialiștii români din diferite epoci istorice.

La rândul lor, activitățile interactive dedicate *Apiculturii – o meserie cu un viitor asigurat* și *Interculturalității gastronomice italo-române*, animate de Octavian Butollo și, respectiv, Celia Onțeluș Boro au avut un real succes.

De aplauze deosebite au avut parte atât recitalul de muzică clasică susținut de Ștefan Lupu (chitară clasică), precum și cel care s-a bucurat de participarea extraordinară a sopranei Bianca Luigia Manoleanu și a pianistului Remus Manoleanu, soliști cu o carieră internațională recunoscută.

Programul RO.AS.IT. a fost unul foarte bogat din punct de vedere cultural și tradițional, bucurându-se de prezența multor vizitatori, după cum a declarat și dl Georgian Ghervasie, comisarul general al Pavilionului României la Expo Milano 2015, care a și susținut participarea noastră la acest eveniment universal. Mulțumiri deosebite se cuvin și Excelenței Sale, dl Diego Brasioli, ambasadorul Italiei la București, care a recomandat cu căldură această participare.

Redăm în continuare impresii ale unor membri ai RO.AS.IT., participanți la evenimente.

Angela Tomaselli: Am fost impresionată de mărimea expoziției și de numărul mare de vizitatori. Chiar de la intrarea în expoziție te uimesc enormele statui care-ți urează bun venit. Acestea reprezintă personaje-simbol pentru diversele activități umane legate de tematica expoziției: agricultura, viticultura, pomicultura etc.; toate amintind cumva de operele lui Arcimboldo. În

continuare, se înșirau pavilioane cu o arhitectură extrem de interesantă, foarte originală, oscilând între modern și tradițional.

M-au impresionat în mod deosebit unele pavilioane pe care am reușit să le vizitez, ca de exemplu cel al Franței. Am stat la câteva cozi bune ca să pot vedea pavilioanele Mexicului și Spaniei. La cel al Mexicului am fost foarte bucurată să văd opere de artă tradițională, unele cu o vechime foarte mare, unde erau expuse chiar și sculpturi încașe. Țesăturile și sculpturile vechi erau adaptate temei referitoare la hrană. Tavanul era decorat cu linguri, care alcătuiau o instalație modernă – aluzie la hrană – dar și muzica lingurilor în continuă mișcare.

La Pavilionul Spaniei era o coadă imensă și am fost curioasă să văd ce-i atrăgea pe oameni în număr atât de mare la acest pavilion. În interior erau expuse, într-un mod foarte original, fotografiile și rulau filme pe DVD. O altă încăpere era captușită cu farfurii albe puse pe fond negru pe care se proiectau neîntrerupt diverse lumini colorate, creând o instalație cinetică foarte modernă și evocatoare.

Interesante erau și pavilioanele țărilor africane care prezentau bijuterii specifice, artă veche în lemn.

Pavilionul României s-a însuflețit deodată atunci când a început programul Asociației Italianilor din România – RO.AS.IT., care a prezentat, sub genericul *Rolul și specificul emigrației italiene în România*, scurte alocuțiuni tematice, filme DVD cuprinzând istoria minorității italiene și un program muzical în care au performat numai artiști de origine italiană. Vizitatorii veneau în număr mare, admirau, se bucurau și plecau încântați spre cucerirea altor pavilioane.

Celia Onțeluș Boro: În calitatea mea de membră a RO.AS.IT. am fost invitată să particip la un eveniment foarte important al vieții economice și culturale mondiale – EXPO MILANO 2015.

Aportul meu la manifestarea sus-menționată a constat în prezentarea unui număr de artă culinară, bazat pe un rețetar de tradiții culinare italo-române intitulat *Padiglione Romania - Interculturalità Italo-Romena. Ricette culinarie tradizionali dalla cucina della minoranza italiana di Romania*.

Rețetarul a fost multiplicat și dăruit tuturor aceluia care au asistat la programul nostru.

Prezentarea rețetelor a fost însoțită și de degustarea unora dintre preparatele cuprinse în rețetar și făcute la sediul RO.AS.IT., ceea ce a amplificat succesul prezentării prin stimularea papilelor gustative ale publicului amator de experiențe culinare inedite.

Ca primă impresie, pot spune că prezența RO.AS.IT. la această fascinantă expoziție

universală a constituit un pas înainte spre integrarea României în viața internațională.

Apreciez ca foarte inspirată organizarea unor asemenea activități, conduse corect, amuzant și cu multă responsabilitate.

Consider că programul nostru s-a desfășurat în bune condițiuni, atingându-și scopul propus.

Aș recomanda conducerii RO.AS.IT. să mobilizeze cât mai mulți tineri în asemenea activități, capabili să continue demersurile noastre și să le îmbunătățească, împletind trecutul cu prezentul, căci numai așa vom putea asigura viitorul minorității.

Sofia Butnaru: *La origini* – ne raportăm întotdeauna. Vatra. Rădăcinile. Obârșia.

În august am adăugat drumurilor noastre excursia la Expo Milano 2015 – o treaptă a inițierii. Dialogul viu și activ, puterea de a dăru și a te dăru ne-au legat și ne-au stimulat. Adăugăm bucuriei de a face parte din RO.AS.IT., mulțumirile aduse organizatorilor.

Delegația RO.AS.IT.
la EXPO Milano 2015

Strategia Dunării,

În perioada 8–10 octombrie 2015, la Brașov, s-a desfășurat Simpozionul „Identitate multiculturală în regiunea Dunării” organizat de Departamentul pentru Relații Interetnice al Guvernului României (DRI) în cadrul Strategiei UE pentru Regiunea Dunării (SUERD)

Ce este SUERD

Strategia UE pentru regiunea Dunării (SUERD) este un proiect al Uniunii Europene de cooperare a statelor din bazinul Dunării, a doua macrostrategie regională a UE, după modelul *Strategiei Mării Baltice*. Promovată din iunie 2008 la inițiativa politică a României și Austriei, SUERD vizează cooperarea statelor riverane și consolidarea politicilor și legislației UE în vederea dezvoltării economice și sociale a macroregiunii dunărene, pornind de la filosofia că Dunărea nu e o graniță, ci o punte de legătură.

La *Strategia Dunării* participă nouă state și landuri membre UE și cinci state nemembre UE.

La nivel politic, SUERD este guvernată de Consiliul Uniunii Europene prin Grupul de funcționari la nivel înalt, de Comisia Europeană prin Direcția Generală Politică Regională și Urbană (DG Regio) și de coordonatorii naționali. De asemenea, coordonatorii domeniilor prioritare și liderii de proiect asigură punerea în aplicare a Planului de Acțiuni al Strategiei.

Structura de implementare la nivel național, elaborată de MAE în calitate de coordonator național, este Forumul Național al cărui președinte executiv este ministrul Afacerilor Externe.

Strategia este structurată pe 4 mari obiective – 4 piloni (interconectarea, protejarea mediului, creșterea prosperității și consolidarea regiunii Dunării) cu domenii specifice de acțiune grupate pe 11 arii prioritare, fiecare coordonate de câte două state. România gestionează trei domenii prioritare: Aria 1. Transport navigabil pe ape interne (împreună cu Austria), Aria 3. Cultură – Turism – Contactul direct între oameni (cu Bulgaria) și Aria 5. Gestionarea riscurilor de mediu (cu Ungaria).

România și rolul DRI

SUERD nu are în vedere doar „dezvoltarea apei” ci și a populațiilor riverane, în toată bogăția

lor etno-culturală. Printre țintele Ariei prioritare 3, până în 2020, se numără crearea unui Brand al Dunării, dezvoltarea produselor de turism verde, întreținerea traseelor relevante și trasarea unor noi rute în regiunea Dunării (ex. Drumul Vinului, Limesul danubian), asigurarea unei conservări sustenabile a patrimoniului cultural și a valorilor naturale, implementarea unui sistem monitorizat dedicat turismului, crearea unor rețele de artă contemporană, teatru și media și, nu în ultimul rând, întocmirea unei „Cărți albastre a identității culturale a Dunării. Deja, România și Bulgaria au lucrat în cooperare în cadrul Pilonului A la definirea unei identități regionale, transfrontaliere, prin crearea Brandului Dunării de Est.

Rolul României este foarte important în Euroregiunea Dunăre, având în vedere că o treime din lungimea acestui fluviu european se află pe teritoriul țării noastre. Cu atât mai important e faptul că în România conviețuiesc 18 minorități etnice recunoscute oficial.

Departamentul pentru Relații Interetnice, ca membru în grupul de lucru al României pentru Aria 3 SUERD, și-a asumat sarcina nu doar de a tipări o „Carte albastră a identității culturale a Dunării”, ci de a crea o adevărată platformă care să faciliteze dialogul între limbi și culturi, contactul și colaborarea între instituțiile guvernamentale, autoritățile locale, societatea civilă și mediul privat de afaceri în favoarea minorităților naționale.

În acest scop, DRI a inițiat programul „Diversitate și patrimoniu cultural prin prisma mass-media. Vizite și schimb de bune practici în regiuni multietnice din zona bazinului Dunării” care constau în călătorii de studiu și stagii de documentare în diverse zone din țară, efectuate de către delegații mixte formate din reprezentanți mass-media, experți în istorie, antropologie, etnografie, patrimoniu și turism.

Până în prezent s-au desfășurat două etape ale acestui program, prima în iunie 2014 în jud. Tulcea – Dobrogea de Nord – zona Deltei, iar a doua în iunie 2015 în zona Bihor. Au avut loc vizite și întâlniri de lucru cu reprezentanții autorităților locale, cu coordonatorii instituțiilor culturale – directori de muzee, precum și cu organizații locale ale minorităților naționale reprezentate în zonele respective.

la Brașov

Rezultatele acestor prime etape s-au prezentat cu ocazia Simpozionului „Identitate multiculturală în regiunea Dunării” organizat la Brașov, la care ne referim.

Lucrările Simpozionului s-au bucurat de prezența unor invitați marcanți precum: dl Bogdan Stanoevici, Secretar de Stat la Ministerul Culturii, dna Consilier Florentina Topoleanu de la Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice, membru în Secretariatul Axei 3 SUERD, dl Octavian Arsene, Director în Autoritatea Națională pentru Turism, dl. Marius Cliseriu, Consilier la Departamentul pentru Afaceri și Turism, omologii DRI din Croația – dl. Branko Socanac și dna Bahriha Sejfis –, dna Elisabeth Marinkovic, Atașat Cultural al Ambasadei Austriei la București, dl. Bakk Istvan, Consilier al Ambasadei Ungariei, reprezentanți ai minorităților: dna Ioana Grosaru, Președinta RO. AS. IT., dna Carmen Cobliș de la Forumul Democrat German, precum și reprezentanți mass-media. Cele patru sesiuni de lucru au fost moderate de doamnele Christiane Gertrud Cosmatu și Lacziko Enikő Katalin, Subsecretari de Stat DRI, dna Ioana Grosaru, Președinta RO. AS. IT. și Vicepreședinta Comisiei pentru Cultură din cadrul Consiliului Minorităților Naționale și Nina May, redactor șef adjunct al *Allgemeine Deutsche Zeitung*.

În cadrul lucrărilor s-au prezentat rezultatele programului, și anume mai multe produse media: un album foto și un DVD cu filme realizate de reprezentanții mass-media participanți.

În cuvântul său, dl. Secretar de Stat Bogdan Stanoevici a dezvăluit faptul ca Ministerul Culturii are deja în perspectivă realizarea unei serii de filme documentare care, prin intermediul docudramei cu accente poetice, să sensibilizeze publicul asupra imensei bogății și frumuseți naturale și culturale de pe malurile Dunării, pornind de la vărsare, dinspre Marea Neagră, în sus, către izvoarele din Pădurea Neagră.

Cu ocazia simpozionului de la Brașov s-au făcut vizite la Biserica Neagră – simbol al orașului, la Muzeul de Etnografie și la Castelul Peleş, o construcție cu adevărat multietnică la care pietrarii italieni și-au dat măsura artei lor!

Anca Filoteanu

Il carattere di Dante

Concludiamo la celebrazione per i 750 anni della nascita di Dante Alighieri.

Questo articolo e quello pubblicato nel numero precedente della rivista – sono estratti dal libro «Mi ricordo di un giorno di scuola – Quaderno 2:

Dante Alighieri. L'Inferno in canti e terzine scelte» di imminente

pubblicazione nelle edizioni RO.AS.IT.

NEI
750
ANNI DELLA
NASCITA DEL
GRANDE POETA

Dante, nel Canto IV dell'Inferno, attraversando il Limbo, si colloca fra i cinque grandi poeti della classicità: Omero, Quinto Orazio Flacco, Publio Ovidio Nasone, Marco Anneo Lucano, e lo stesso Virgilio. Nel raccontare ciò il poeta lo fa con due terzine di malcelata supponenza, dichiarando quasi essere questo un suo diritto. Riporto le due terzine in prosa:

«I grandi poeti dell'antichità, dopo che ebbero parlato un po' fra di loro, si voltarono verso di me facendomi un cenno di saluto; e Virgilio accennò un leggero sorriso; e mi fecero un onore maggiore, invitandomi a entrare nel loro gruppo, così che io divenni il sesto fra questi grandi».

Presuntuosetto, non è vero? Il fatto è che Dante era ben consapevole della sua grandezza. E il punto è che se n'erano accorti anche i suoi contemporanei.

È celebre un aneddoto raccontato ancora da Giovanni Boccaccio. Egli scrive, al cap. XXV del suo «Trattatello in laude di Dante» (ritrascrivo direttamente in linguaggio moderno):

«Molto verosimilmente aveva un'alta opinione di sé, né ebbe mai dubbi che valesse meno, secondo quanto raccontano i suoi contemporanei, di quanto lui valesse in realtà; tra le altre cose, accadde un fatto degno di essere raccontato, al tempo in cui lui era con il suo gruppo politico all'apice del governo della repubblica [di Firenze]. Perché, si rese necessario che, per tutti coloro che erano preoccupati, fosse chiamato [a intervenire in Italia], con i buoni uffici del papa Bonifacio VIII e per raddrizzare le condizioni della nostra città [Firenze], un fratello di Filippo re di Francia, il cui nome era Carlo. Si radunarono dunque a consiglio, per risolvere questo fatto, tutti i maggiori esponenti del partito politico al quale [Dante] apparteneva; e qui, tra gli altri argomenti, discussero che tipo di ambasceria si dovesse mandare al papa, che allora era a Roma, per indurlo a far

venire Carlo in Italia. E giunti al dover deliberare chi dovesse essere a capo di tale legazione, tutti furono concordi nell'indicare Dante. Alla quale richiesta Dante, dopo averci pensato un poco, disse: "Se io vado, chi rimane? Se io rimango, chi va?", come se solo lui valesse fra tutti».

Dando implicitamente a tutti la qualifica – quanto meno – di «inadeguati».

Dante tuttavia era di carattere sempre ombroso, chiuso e malinconico, e questo carattere non nasceva dal nulla.

Della personalità di Dante, infatti, l'aspetto più rilevante è il suo sentirsi diverso e predestinato. In ciò che ha visto, fatto o detto, si tratti della nascita di un amore, della morte della donna amata, della sconfitta politica o dell'esilio, lui scorge un segno del destino, l'ombra di una fatalità ineludibile, la traccia di una volontà superiore. Come non chiedersi, allora, quale immagine di sé desse nella vita di ogni giorno un uomo così egocentrico e così persuaso della propria eccezionalità e, soprattutto, come gli altri lo giudicassero?

Il ritratto diffuso di un Dante sdegnato, superbo, altezzoso, di un uomo dalle granitiche convinzioni che, per amore di verità, sfida i potenti e paga di persona la sua irrinunciabile coerenza nasce, ovviamente, dalla *Commedia*: sia da ciò che in essa Dante dice di sé, sia dal ruolo di giudice dell'umanità che in essa si arroga. In effetti ci voleva un'autostima fuori del comune per emettere tante impietose sentenze, lanciare così feroci sarcasmi e pronunciare accuse infamanti nei confronti di persone di rango, molte delle quali, per di più, ancora viventi o delle quali, comunque, erano ancora vivi i diretti discendenti. Tale ritratto, però, non corrisponde del tutto alla realtà umana e psicologica di un uomo costretto a barcamenarsi tra fazioni politiche contrapposte, a contemperare i voleri di protettori tra loro spesso divisi e ostili, di un esule senza mezzi materiali alla perenne e infruttuosa ricerca di un luogo che potesse sostituire la patria perduta.

Giovanni Villani, più giovane di una decina d'anni, di Dante era stato, se non amico, suo conoscente. Nella sua storia di Firenze, sotto la data del 1321, gli dedica un intero paragrafo, nel quale ne traccia anche un breve, ma puntuto, profilo caratteriale: riconosce che con le sue opere ha onorato la città, ma insinua che nella *Commedia*,

forse perché esacerbato dall'esilio, «si diletto» di parlare in modo aspro più del dovuto di diversi personaggi e luoghi; e poi afferma che la sua sapienza lo aveva reso sprezzante e altero e, per finire, nota che, come fa un sapiente poco affabile, Dante non era capace di parlare con le persone poco istruite; insomma, che era insofferente e maldisposto.

Giovanni Boccaccio, che non ha conosciuto Dante, ma che ha parlato con molte persone che lo avevano conosciuto, è un suo ammiratore incondizionato, e perciò il ritratto che ne dipinge è tutto improntato alla lode se non alla vera e propria esaltazione. Tuttavia alcuni tratti sono simili a quelli delineati dal Villani, solo che Boccaccio volge in positivo le notazioni poco benevole dell'altro. Peculiarità di Dante quali il parlare poco e solo se «domandato», l'amore per la solitudine, il perdersi in immaginazioni e pensieri fino al punto da non accorgersi di ciò che gli accadeva intorno, il mostrarsi «superbo e disdegnoso molto», sono aspetti propri del saggio e del filosofo, di chi è consapevole della propria grandezza [*sempre secondo il Boccaccio*]. Per quanto riguarda la superbia, sebbene Dante stesso si accusi di questo peccato, Boccaccio, da storico scrupoloso, richiede la testimonianza di coloro che lo avevano conosciuto in vita. E a testimonianze orali ricorre anche per documentare un lato negativo – che addirittura, si vergogna di dover rilevare – della personalità dantesca, vale a dire l'«animosità». Gli risulta che, se toccato sulla politica, si adirasse fino a perdere l'autocontrollo, proprio come un pazzo furioso. E ciò anche per futili motivi. In Romagna [dove Dante aveva trascorso gli ultimi anni di vita ed era molto conosciuto] si era tramandata l'immagine di un Dante irascibile e ferocemente di parte.

Ma per completare il quadro del carattere di Dante ora devo, caro lettore, citarti una lettera scritta dal poeta nel 1315. Essa è conosciuta come **Epistola XII** indirizzata forse a un amico religioso. La lettera è scritta in latino, e io te ne riporto un adattamento in italiano moderno. Vedrai da te stesso come il testo della lettera sia di una tale dignità e di un tale fermo orgoglio, che non può non suscitare una grande emozione, soprattutto per come si conclude la lettera stessa. Dante era dunque una persona dotata sì di orgoglio, ma anche di tanta incorruttibile dignità. Voglio comunque esporti l'antefatto relativo all'esilio di Dante. Lo farò molto sinteticamente.

Nel 1302, all'età di trentasette anni, a causa di lotte tra fazioni dei potentati fiorentini per conquistare la supremazia sul governo di Firenze, la parte politica alla quale apparteneva Dante viene sconfitta, nel senso che il partito avversario prende il potere, isolando tutti i maggiori esponenti del partito di Dante, e condannandoli all'esilio e alla

confisca dei beni. E con la minaccia che se qualcuno di loro avesse tentato di rientrare in città, sarebbe stato messo al rogo. La fortuna volle – altrimenti forse oggi non staremmo a leggere la Divina Commedia – che Dante fosse di ritorno da Roma, dove aveva fatto parte di un'ambasceria. Allora usava così: gli «ambasciatori» erano scelti fra uomini di cultura, intellettuali, personaggi eminenti. Pochi erano all'altezza, e ancor meno sapevano leggere e scrivere. Dante viene dunque informato della condanna, e decide di non rientrare in città. Sarà purtroppo esule fino al 1321, anno della sua morte. Vagherà per l'Italia del Centro-Nord, di città in città, di corte in corte, di castello in castello, di Principe in Principe, senza più poter rivedere la Firenze che amava tanto.

Tuttavia, nel 1315, ben tredici anni dopo che era iniziato l'esilio di Dante, il governo della città concede un'amnistia agli esuli politici, a una condizione: devono pagare a titolo di risarcimento una somma di danaro, non grande ma in ogni modo significativa, almeno per le finanze di Dante, e devono fare atto di pentimento sfilando in una processione fra due ali di popolo, mostrandosi vestiti di umili panni. Dante rifiuta, e scrive la sua celebre Epistola XII, sfidando l'autorità che, sentendosi offesa, conferma la condanna a morte in contumacia. Dante morirà in esilio. Riporto la parte finale della lettera, con il rifiuto orgoglioso e sprezzante di Dante:

«[...] È proprio questo il grazioso perdono con cui è richiamato in patria Dante Alighieri, che per quasi 15 anni ha sofferto l'esilio? Questo ha meritato la sua innocenza a tutti nota? Questo ha meritato il sudore e la costante fatica nello studio? Sia lontana da un uomo, familiare con la filosofia, una così avvilita bassezza d'animo da sopportare di offrirsi come un carcerato al modo di un criminale qualsiasi e di altri infami! Sia lontano da un uomo che predica la giustizia, che dopo aver patito un'ingiusta offesa, paghi il suo denaro a quelli stessi che l'hanno offeso, come se lo meritassero! Non è questa, padre mio, la via del ritorno in patria; ma se un'altra via prima o poi da voi o da altri verrà trovata, che tenga conto della fama e dell'onore di Dante, l'accetterò prontamente; ma se per nessuna dignitosa maniera s'entra a Firenze, a Firenze non entrerò mai. E che? forse che non potrò vedere dovunque la luce del sole o delle stelle? o forse che dovunque non potrò sotto il cielo indagare le dolcissime verità, senza prima consegnarmi con vergogna al popolo e alla città di Firenze? E certamente non mi mancherà il pane».

Una bella e appassionata interpretazione del volto di Dante, eseguita dall'artista Tito Ridolfi (1886–1956). In questo dipinto l'artista riprende fedelmente tutti i canoni espressivi descritti da Giovanni Boccaccio, ma riesce anche a rendere molto realisticamente lo sguardo severo, orgoglioso e superbo: tutte caratteristiche che erano, secondo i cronisti del tempo, tipici di Dante.

O reprezentare frumoasă și impresionantă a chipului lui Dante, executată de artistul Tito Ridolfi (1886–1956). În această pictură, artistul redă perfect toate caracteristicile expresive descrise de Giovanni Boccaccio, dar, mai ales, reușește să redea foarte bine privirea severă, arogantă și îngâmfată; aceste caracteristici erau, după cum spun cronicarii vremii, tipice pentru Dante.

Caracterul lui Dante

Încheiem, acum, aniversarea celor 750 de ani de la nașterea lui Dante Alighieri. Acest articol, precum și cel publicat în numărul precedent al revistei, sunt extrase din cartea „Îmi amintesc de o zi de școală – Caietul 2: Dante Alighieri. Infernul în cânturi și terține alese”, care va fi publicată în curând de RO.AS.IT.

În Cântul IV din Infern, când traversează Limbul, Dante se alătură grupului celor cinci mari poeți clasici: Homer, Quinto Horațiu Flacco, Publio Ovidiu Nasone, Marco Anneo Lucano și Virgiliu însuși. Povestește acest lucru prin două terține pline de aroganță, declarând asta ca și când ar fi fost un drept al său. Redau cele două terține în proză:

„Marii poeți ai antichității, după ce au vorbit puțin între ei, s-au întors spre mine făcându-mi un semn de salut; iar Virgiliu a schițat un zâmbet ușor; și mi-au făcut o mare onoare, invitându-mă să intru în grupul lor, așa că eu am devenit cel de-al șaselea printre aceste personalități importante”. Cam înfumurat, nu-i așa? Ideea este că Dante era foarte conștient de valoarea sa. Și de acest lucru și-au dat seama și contemporanii lui.

Este celebră o anecdotă povestită de același Boccaccio. El scrie, la cap. XXV din „Mic tratat în onoarea lui Dante” (rescriu direct în limbaj modern):

„Probabil că avea o foarte bună părere despre el însuși, nu ar fi avut niciodată dubii că ar fi valorat mai puțin decât valoarea în realitate, după cum povestesc contemporanii săi; printre altele, s-a întâmplat ceva ce este demn de povestit, în vremea când el, împreună cu grupul său politic, era în culmea gloriei guvernului republicii [*Florența*]. Pentru că era nevoie, ca în numele celor care erau îngrijorați, [*pentru a interveni în Italia*] la recomandările papei Bonifacio VIII și pentru a redresa condițiile politice ale orașului nostru [*Florența*], a fost chemat un frate al lui Filip, regele Franței, al cărui nume era Carol. S-au reunit, deci, într-un consiliu pentru a rezolva aceste lucruri, toți exponenții majori ai partidului politic din care făcea parte și Dante; și aici, printre alte subiecte, au discutat despre ce tip de ambasador ar trebui să fie trimis la papă, care pe atunci se afla la Roma, pentru a-i îngădui lui Carol să vină în Italia. Și, odată ajunși în punctul de a delibera cine ar trebui să fie în fruntea unei astfel de delegații

diplomatice, toți au fost de acord să fie desemnat Dante. La această propunere, Dante, după ce s-a gândit puțin, a spus: «Dacă plec eu, cine rămâne? Dacă eu rămân, cine pleacă?», ca și când numai el era valoros dintre ei toți”.

Implicit, îi califica pe toți ceilalți ca fiind, cel puțin, „necorespunzători”.

Cu toate acestea, Dante avea un caracter bănuitor, închis și melancolic, și acest caracter nu a apărut din senin.

Despre personalitatea lui Dante, de fapt, se poate spune că aspectul cel mai relevant al acesteia, este acela de a se fi considerat diferit și predestinat. În tot ceea ce a văzut, a făcut și a povestit, este vorba despre felul în care se naște o mare dragoste, despre moartea femeii iubite, despre înfrângerea politică sau despre exil; el crede că sunt semne ale destinului, umbra unei fatalități inevitabile, un plan al unei voințe superioare. Cum să nu te întrebi, atunci, ce imagine despre sine a lăsat să se vadă în viața de toate zilele, un om atât de egocentric și atât de convins că este unic, și, mai ales, de felul în care l-au considerat ceilalți?

Portretul răspândit al unui Dante mânios, îngâmfat, trufaș, al unui om cu convingeri solide, care, din dragoste pentru adevăr, îi provoacă pe cei puternici și plătește pentru consecvența sa la care nu renunță, se prefigurează, evident, din *Comedie*: atât din ceea ce Dante spune despre sine, cât și din rolul de judecător al umanității pe care și-l arogă. De fapt, trebuia să ai o autoprețuire ieșită din comun pentru a emite multe păreri nemiloase, pentru a batjocori cu cruzime și pentru a aduce acuzații josnice unor persoane de rang înalt, multe dintre acestea fiind încă în viață sau, oricum, având în viață descendenți direcți. Acest portret, însă, nu corespunde în totalitate realităților umane și psihologice ale unui om constrâns să se descurce între facțiunile politice aflate în opoziție, să se adapteze voințelor unor protectori care, de cele mai multe ori, erau împărțiți în mai multe grupuri, și ostili între ei, ale unui exilat fără mijloace materiale care era în permanență în căutarea unui loc cu care să înlocuiască patria pierdută.

Giovanni Villani, mai tânăr cu zece ani decât Dante, i-a fost acestuia, dacă nu prieten, cunoscut. În istoria sa despre Florența, în 1321, îi dedică lui Dante un întreg capitol, în care îi face un profil caracterial scurt dar înțepător: recunoaște că,

750
DE ANI DE LA
NAȘTEREA
MARELUI POET

datorită operelor sale, a adus onoare orașului, dar insinuează că în *Comedie*, poate mai mult din cauza exilului său, „s-a delectat” să vorbească într-o manieră dură, mai mult decât era cazul, despre diferite personaje și locuri; afirmă apoi că înțelepciunea sa îl făcuse disprețuitor și prezumțios și, în încheiere, observă, așa cum face un înțelept prea puțin binevoitor, că Dante nu era capabil să vorbească cu persoanele neinstruite; pe scurt, că era intolerant și răuvoitor.

Giovanni Boccaccio, care nu l-a cunoscut pe Dante, dar care a vorbit cu multe persoane care îl cunoscuseră, este un admirator necondiționat al său, și de aceea, portretul pe care i-l face este în întregime presărat cu laude de-a dreptul exaltate. Cu toate acestea, unele fragmente sunt similare cu descrierile făcute de Villani, doar că Boccaccio tratează, ca fiind pozitive, observațiile mai puțin binevoitoare ale celui alt. Trăsătura caracteristică a lui Dante, aceea de a vorbi puțin și doar când este „întrebat”, dragostea lui pentru singurătate, plăcerea de a se pierde în visare și în gânduri până la a nu-și mai da seama de ceea ce se întâmplă în jurul lui, felul său de a se arăta „foarte arrogant și disprețuitor”, sunt caracteristici proprii ale învățatului și filozofului, ale unei persoane care este conștientă de propria măreție [tot afirmații ale lui Boccaccio]. În ceea ce privește aroganța, chiar dacă Dante însuși se acuză că ar avea acest păcat, Boccaccio, ca istoric scrupulos, apelează la mărturiile celor care l-au cunoscut când era în viață. Și recurge la mărturiile orale și pentru a documenta o latură negativă – de care chiar se rușinează că trebuie să o evidențieze – a personalității lui Dante, și anume „dușmănia”. Și rezultă că, dacă se făcea referire la politică, s-ar fi mâniat până la a-și pierde autocontrolul, ca un nebun furios. Și asta chiar din motive neînsemnate. În Romagna [unde Dante și-a petrecut ultimii ani ai vieții și unde era foarte cunoscut] se transmisese imaginea unui Dante irascibil și pătinitor.

Dar pentru a completa imaginea caracterului lui Dante, acum trebuie, dragă cititorule, să-ți menționez o scrisoare scrisă de poet în anul 1315. Aceasta este cunoscută ca **Epistola XII**, și era adresată, probabil, unui prieten religios. Scrisoarea este scrisă în limba latină; eu o reproduc adaptând-o în limbaj modern. Vei vedea tu însuși că textul scrisorii este de o demnitate și de un orgoliu puternic, care nu pot să nu-ți trezească o mare emoție, mai ales pentru felul în care se termină. Dante era, deci, o persoană foarte orgolioasă, dar și de o demnitate absolută. Totuși, doresc să-ți prezint ceea ce s-a întâmplat înainte de exilul lui Dante. O voi face foarte pe scurt.

În anul 1302, la vârsta de treizeci și șapte de ani, din cauza luptelor între facțiunile potentatilor florentini pentru câștigarea supremației asupra guvernului din Florența, gruparea politică din care Dante făcea parte este învinsă, în sensul că partidul adversar preia puterea, izolându-i pe toți exponen-

ții importanți din partidul lui Dante, condamnându-i la exil și la confiscarea averilor. Și au fost amenințați că dacă vreunul dintre ei ar fi încercat să se întoarcă în oraș, ar fi fost ars pe rug. Norocul a făcut – altfel probabil că astăzi nu am putea citi *Divina Comedie* – că Dante se întorcea de la Roma, unde făcuse parte dintr-o misiune diplomatică. Atunci se obișnuia astfel: „ambasadorii” erau aleși dintre oamenii de cultură, intelectuali, personaje eminente. Puțini erau la înălțime, dar și mai puțini știau să scrie și să citească. Dante, este, deci, informat de condamnare și decide să nu se mai întoarcă în oraș. Va fi, din păcate, exilat până în anul 1321, anul morții sale. Va rătăci prin centrul și nordul Italiei, din oraș în oraș, de la o curte la alta, de la un castel la altul, din Principat în Principat, fără a mai putea să vadă Florența pe care o iubea atât de mult.

Totuși, în anul 1315, la treisprezece ani după ce a început exilul lui Dante, guvernul orașului hotărăște să acorde o amnistie exilaților politici, cu o condiție: trebuiau să plătească, cu titlu de compensație, o sumă de bani, nu mare, dar oricum semnificativă, cel puțin pentru situația financiară a lui Dante, și trebuiau să facă un act de căință, defilând într-o procesiune, între două șiruri de oameni din popor, îmbrăcați în haine sărăcicioase de postav. Dante refuză și scrie celebra sa Epistolă XII, sfidând autoritățile, care, simțindu-se ofensate, confirmă condamnarea la moarte în contumacie. Dante va muri în exil.

Redau aici partea finală a scrisorii, în care se arată refuzul orgolios și disprețuitor al lui Dante:

„[...] Să fie aceasta iertarea minunată cu care este rechemat în patria sa Dante Alighieri, care timp de aproape 15 ani a suferit din cauza exilului? Asta merită onestitatea lui cunoscută tuturor? Asta merită munca cinstită și osteneala permanentă a studiilor? E departe de un om, obișnuit cu filozofia, o josnicie degradantă ca aceea de a suporta să se arate ca un criminal oarecare sau ca un nenorocit oarecare! E departe de un om, care predică dreptatea și care a îndurat o insultă nedreaptă, să plătească bani mulți celor care l-au insultat, ca și când ei i-ar merita! Nu ăsta este, părinte al meu, modul de întoarcere în patrie; dar, dacă mai devreme sau mai târziu, veți găsi dumneavoastră sau altcineva o altă modalitate, care să țină seama de faima și de onoarea lui Dante, o voi accepta imediat; dar dacă nu există nicio posibilitate demnă de revenire la Florența, la Florența eu nu o să mă mai întorc niciodată. Și ce dacă? N-am să pot vedea oare de oriunde lumina soarelui sau a stelelor? Sau n-am să pot oare de oriunde să cercetez adevărurile plăcute, fără ca să mă predau mai întâi, cu rușine, poporului și orașului Florența? Și cu siguranță că nu o să-mi lipsească pâinea.”

Antonio Rizzo

antonio.rizzo08@gmail.com

Traducere Mariana Voicu

Scurtă călătorie în Italia

Magie și pelerinaj

Ne-am hotărât în cursul acestei primăveri, un mic grup de familie, să pornim într-o (prea) scurtă călătorie în Italia – Napoli și coasta amalfitană –, având firește experiențele noastre anterioare cu această țară, fie că era vorba de Roma, Florența, Veneția, Trieste ori Sicilia, dar neîncercând niciodată până acum emoțiile revelației ce avea să ne aștepte de data aceasta.

O călătorie de acest fel – estetică, intelectuală, umană – oricât te-ai strădui să o prefaci într-o comuniune cu aceia cu care te afli împreună, iar mai apoi cu toți cei cărora încerci să le împărtășești ce ai trăit, nu poate avea decât un puternic caracter egocentric; ea este până la urmă o rotunjire a propriei tale existențe, o confruntare a educației, lecturilor, experienței personale. Cu alte cuvinte, fiind vorba despre Italia, frumusețea se involbura deja în mintea noastră, cu o mare intensitate a anticipării.

Am început deci călătoria noastră integrați într-un grup relativ numeros (cât să umple confortabil un autobuz), organizat de o agenție turistică bucureșteană, urmând ca ghidul excursiei să ne aștepte la aeroportul din Napoli, punctul de sosire italian. Aici aveam întâlnire cu Anca, viitoarea noastră călăuză pe durata călătoriei, o persoană fermecătoare, caldă și competentă.

Am pornit de îndată spre Sorrento, orașul lui Torquato Tasso, care avea să însemne primul contact cu exuberanța primăvărată a vegetației, – portocali, lămâi, ale căror fructe coapte coabitau pe aceleași ramuri cu florile ce răspândeau un parfum amețitor, măslini, camelii, hibiscuși, rododendroni; de altfel, fiecare frunză a celor mai modeste bălării strălucea la fel de spectaculos ca arborii cei nobili, gazonul de smarald, ori arbuștii fără de pereche ce străjuiau aleile parcurilor și grădinilor, mai cu seamă splendoarea parcului Villa Comunale. Marea se întinde dincolo de falezele înalte, de pe care poți coborî de sus, din parc, către Marina Grande, fie cu ascensoarele hotelurilor, fie pe scări sau pe vechi drumuri șerpuite. La Sorrento am avut primul contact cu ceea ce ne va urmări, voios și atrăgător, în zilele următoare: cărucioarele încărcate cu lămâile uriașe, cu un parfum neobișnuit, ce constituie „materia primă”

și inimitabilă a adevăratului Limoncello din regiune, ca și tot felul de alte fructe savuroase și mirodenii tradiționale pentru *pasta*, mai cu seamă ardei iuți uscați și mărunțiți și delicioase ierburi aromate, toate însoțite de mănunchiuri vesele de ardeiași roșii de sticlă, cu rol de *porte-bonheur*.

Am aflat tot aici ce înseamnă gentilețea naturală, disponibilitatea de a comunica cu simplitate, zâmbetul neforțat, ce nu așteaptă neapărat consecințe profitabile, atitudine ce ne-a însoțit pe tot parcursul călătoriei.

Cu această imagine strălucitoare am pornit spre Ottaviano, locul unde urma să avem „cartierul general” timp de o săptămână, o localitate situată în spatele Vezuviului, foarte aproape de Somma vezuviană și care face parte din zona metropolitană a orașului Napoli. Vechea așezare din epoca romană, Octavianum, cu tot ținutul înconjurător, fusese proprietatea familiei Octavia din care a făcut parte împăratul Augustus. Se pare că aici a venit să moară Augustus, iar abia după aceea a fost transportat la Nola. Situat în pantă, orașul se află, în partea sa superioară, la intrarea Parcului Național Vesuvio, iar unul din monumentele sale cele mai importante, Castelul Medici, ridicat pe o fortăreață datând din jurul anului 1000, este astăzi chiar sediul administrației Parcului. Tot în aceeași zonă se înalță splendida Chiesa Madre di San Michele, care domină întreaga localitate.

În ziua următoare ne-am îndreptat spre Napoli, cu un ocol pentru a ne opri la Reggia di Caserta, care, oricâte imagini am fi văzut dinainte și oricâte ne-am fi închipuit despre această construcție uriașă, întrece orice anticipație. Palatul se întinde pe o suprafață dreptunghiulară de 44.000 m pătrați, latura mare măsoară 240 m, cea mică 190, iar înălțimea 41,50 m. Am precizat aceste dimensiuni, care pot sugera un proiect izvorât dintr-o vanitate fără seamăn, tocmai pentru a sublinia că intenția tânărului și ambițiosului Carol al III-lea de Bourbon, rege al Celor Două Sicilii, chemat mai târziu să urce pe tronul Spaniei, nu a fost neapărat aceea de a avea un palat regal comparabil cu Versailles, ci de a crea în timp o a doua capitală, mai departe de țărmul mării decât Napoli, prin urmare mai puțin vulnerabilă. Arhitectul ales pentru această operă gigantică a fost, după multe căutări, Luigi Vanvitelli, format la cea mai bună școală a barocului roman (Borromini,

Bernini), avându-l drept mentor pe Filippo Juvara și căruia Papa Clement al XII-lea i-a încredințat importante lucrări de restaurare. Regele Carol i-a acceptat imediat planurile de construcție, iar între cei doi a început, din 1752, o splendidă colaborare. De fapt, continuarea lucrărilor a fost mai târziu încredințată de fiul regelui Carol, Ferdinand I, lui Carlo Vanvitelli, fiul arhitectului Luigi! Pe măsură ce vizitezi palatul și mai cu seamă o dată ce te lași condus de Lo Scalone – scara de onoare –, ești copleșit de perfecțiunea și succesiunea încăperilor, ce culminează cu Sala Tronului, de perspectivele grandioase, de splendoarea și armonia diferitelor materiale folosite (travertin, tuf, calcar, marmură cenușie și albă), de frescele și sculpturile încredințate celor mai mari artiști ai vremii, biblioteca cu 10.000 de volume, sala de teatru, capela (ultima lucrare a venerabilului arhitect Vanvitelli). În sfârșit, prezentă într-o încăpere spațioasă, o artă mai modestă, dar plină de farmec și caracteristică pentru întreaga regiune: *Il Presepe*, ieslea Nașterii lui Iisus, care se pregătește în lumea catolică de Crăciun, însă populată cu nenumărate figurine și scene ce descriu cu exactitate viața napolitană din Settecento. Odată afară și în linie dreaptă cu Viale Carlo III, care leagă Caserta de Napoli, se întinde calea de apă a parcului, la rândul său o operă excepțională în sine, cu fântâni arteziene împodobite de sculpturi în marmură (Diana și Acteon, Ceres, Eol, Venus și Adonis), un lac, un mic palat. E greu să te desprinzi de Caserta!

Din păcate, partea inferioară a orașelului Ottaviano, apoi traversarea către Caserta, întorcerea la Napoli prin suburbii și drumurile aproape de coastă ce vor urma, Ercolano, Boscotrecase, Boscoreale, precum și versanții Vezuviului sunt marcate, așa cum au explicat localnicii, de prezența nefastă și urâțitoare a Camorrei. Construcții neautorizate abandonate, industrii locale părăsite, sărăcie, o vizibilă apăsare dizarmonică și descuranță. La Ottaviano, invitația primită la celebrarea zilelor orașului, al cărui patron este Arhanghelul Mihail, conține cu mândrie, în text, anunțul că evenimentul se împotrivesc „sistemului” Camorrei!

Intrarea în Napoli venind din această direcție poartă, cum am spus mai sus, amprenta, dezamăgitoare pentru un turist plin de așteptări, a sărăcirii și a construcțiilor abandonate. Impresia aceasta se șterge de îndată, iar dictonul „Să vezi Napoli și apoi să mori” își capătă deplinul înțeles cum ai ajuns în centrul orașului, sau, într-un punct de unde vezi priveliștea din golf. Cu un amendament: „nu să mori, ci să te întorci!” Panorama orașului se așterne în toată splendoarea, iar aburul opalescent din zare, care unește cerul cu marea, te îndeamnă la o contemplare fără de sfârșit. Dar arta strâns împletită cu viața cotidiană, vivacitatea, gălăgia, forfota, ritmul amețitor, haosul iute și multicolor, ce te cuprind ca un vârtej, te îndeamnă să vezi, să

descoperi, să mergi, să înțelegi. Nu poți vorbi despre Napoli, firește, fără să-i ai în minte mai întâi pe Virgiliu, apoi pe Boccaccio și Petrarca; ca și în multe alte locuri și ținuturi din Italia, te poți lăsa purtat, având astfel beneficiul unui mod diferit de cunoaștere, pe căile străbătute, trăite, locuite de scriitori și artiști celebri, între Piazza Vittoria, Castel dell’Ovo (cu celebra legendă a oului pus la temelie de Virgiliu), Teatro San Carlo, Piazza del Plebiscito (unde astăzi poți vedea și aici amprenta cutremurătoare a Camorrei, privind fotografiile unor relativ recente victime ale acesteia – carabinieri, magistrați, copii și adulți luați ostatici și uciși), San Paolo Maggiore, sau în direcția Castel Sant’Elmo și urcușul spre Vomero. E imposibil să nu-i amintești măcar pe câțiva dintre aceștia: Mozart, Goethe, Stendhal, Andersen, Rossini, Verdi, Henry James, Rilke, Caruso, Pablo Neruda, Benedetto Croce, care au marcat și ei orașul, iar orașul i-a marcat pe ei.

Pe lângă peisaj, istorie, clădiri remarcabile, amenajări urbanistice datorate aceluiași rege Carlo III (împreună cu Palatul Regal din Capodimonte, devenit un fantastic muzeu), celălalt Palat Regal de lângă Piazza del Plebiscito, Castel Nuovo – Maschio Angioino, Galleriile Umberto I, nu poți să uiți nici luxul și frumusețea Orașului de Sus (Vomero) și priveliștea fără pereche asupra golfului.

La Muzeul Național de Arheologie din Napoli, pe lângă alte prețioase exponate, am avut unicul prilej de a fi putut vedea monumentală expoziție *Augusto e la Campania. Da Ottaviano a Divino Augusto* (expoziție care a durat până la sfârșitul lunii mai a.c.), organizată cu prilejul împlinirii a 2000 ani de la moartea lui Octavian August. Dar, cea mai importantă cheie pe care am găsit-o acolo este aceea a înțelegerii vieții cotidiene în Antichitatea romană, a elementelor de continuitate a civilizației, după ce am avut înspăimântătorul privilegiu de a vizita Pompei și Ercolano (Herculaneum).

Pentru Pompei, cumplita erupție a Vezuviului din anul 79 a survenit după alta, petrecută cu 17

Muzeul Național de Arheologie din Napoli

ani în urmă, puternică și aceea, ce lăsase orașul, cu toate activitățile sale comerciale, în ruină și ale cărei urmări locuitorii abia începuseră să le facă față. În august 79, după ce pe versanții muntelui viața normală se desfășura fără teamă, erupția devastatoare de data aceasta a cuprins toate localitățile dintre Misene și Stabiae, anume Parthenope (Napoli), Herculaneum (Ercolano), Oplonto (Torre Annunziata), Pompei, situat la gurile râului Sarno). Pompei era la vremea aceea un oraș de aproximativ 20.000 locuitori, cu o țesătură urbană care dezvăluie o organizare și o modernizare întreprinse de Roma imperială: străzi, băi publice, alimentarea cu apă, reglementarea circulației, cu zone pietonale, hoteluri, grajduri pentru cai, hanuri și mici cârciumi, cartiere strict organizate în funcție de caracteristicile economice sau comerciale. Populația era formată din numeroși neguțatori și comercianți, cetățeni liberi și sclavi și un număr nu foarte mare de familii patriciene. Ceea ce mai oferă Pompei este modelul clasic al casei – *domus* – adică locuința unei familii. Toate acestea au devenit accesibile o dată cu săpăturile – cu scopul de a prăda la început – inițiate sub Bourboni și continuate în secolul al XIX-lea, dar cele sistematice din secolul al XX-lea au dezvăluit aproximativ 75 % din vechiul oraș. Cenușa piroclastică, lapilii (lavă explodată) și norii arzători au distrus în totalitate la Pompei orice material textil sau lemnos, iar siluetele umane sau animalele au putut fi reconstituite numai prin injectarea cu ipsos a formelor rămase în urma distrugerii oricărei forme de materie organică.

În ceea ce privește orașul Herculaneum, oraș mai bogat decât Pompei, având multe clădiri luxoase, cu două etaje, direcția NV-SE a vântului a făcut ca focul și materialele piroclastice cele mai distrugătoare să se reverse asupra orașului Pompei, unde au distrus clădirile începând cu acoperișurile, în timp ce la Herculaneum, doar a doua erupție, formată cu precădere din materiale piroclastice de mici dimensiuni, a acoperit orașul cu un strat gros de 20 m, permițând și începerea evacuării orașului. De fapt, săpături recente au descoperit un spectacol cumplit: peste 300 schelete unele peste altele pe malul mării, în căsuțele pentru bărci. La Herculaneum, săpăturile începute în secolul al XVIII-lea au încetat o dată cu descoperirea Pompeiului, acest oraș fiind îngropat doar sub 4 m de pietre, lavă și cenușă. Ele au fost reluate relativ recent, dar numai 25 % din oraș a fost deocamdată adus la lumină.

Vizitarea Muzeului Național din Napoli completează tot ceea ce înseamnă descoperirea celor două orașe. Importanța pentru istoria civilizației este întărită atunci când poți adăuga la structura și modul de viață al orașelor, rafinamentul incredibil, frumusețea și grația frescelor, de mai multe stiluri, toate cărți deschise asupra unui mod de

viață, mozaicurile, statuile, splendoarea sticlăriei, a argintăriei, papirusurile, viața calmă, elevată, dar și pragmatismul îndeletnicirilor. Emoția privitorului este greu de descris.

Am ajuns și la mărturisirea „secretă” și personală cu privire la călătoria noastră: soțul meu, Tudor, și cu mine doream de un număr bun de ani să ajungem la Amalfi, din două motive cu totul speciale. Pictorița Ana Tzigara Berza și istoricul Mihai Berza, părinții lui, se cunoscuseră în Italia și au fost de multe ori la Amalfi, Vietri, Ravello și împrejurimi, socrul meu lucrând la teza lui de doctorat intitulată *Amalfi pre-ducale*, susținută la Iași în 1937 cu Gheorghe Brătianu. Din anii aceștia datează unele dintre cele mai fermecătoare și pline de grație tablouri ale Anei Berza de la Positano, Amalfi, Praiano, mărturii ale unor ani de tinerețe fericiți. În plus, mă fascina de mulți ani o plantă dintr-unul din tablourile ei amalfitane, ce țâșnea înaltă și semețată la marginea drumului, profilându-se pe marea azurie. Nu era frumoasă și nici menită a împodobi ceva. Spre marea mea bucurie, am regăsit-o în destule exemplare și mi-am explicat de îndată ce căuta într-un tablou: *era de acolo*, marca identitatea locului.

Experiența călătoriei pe Nastro Azzurro, până la Amalfi și Ravello, pe o șosea tăiată în stâncă, îngustă și aglomerată, cu stilul de a conduce năbădăios și plin de impetuozitate al italienilor, a fost în sine de neuitat: autobuzul nostru oprit la doi centimetri de parapet, în marșarier și în curbă, jos întinzându-se marea, pentru a face loc altor mașini nu e ceva banal! Am avut, ce-i drept, un șofer excepțional, mereu calm, zâmbitor și stăpân pe sine. Iarăși, splendoarea peisajului, albastrul neînchipuit al mării și al cerului, orașelele cocoțate, crescute parcă în stâncă, frumusețea și originalitatea arhitecturii și vioiciunea culorilor, îți taie respirația. Porniți de la Sorrento, trecând prin Positano, Praiano, un fost sat de pescari modest, Conca dei Marini, am ajuns în sfârșit la Amalfi, atât de așteptat! Glorie apusă, dar prezent nu mai puțin impresionant. Între secolele IX-XI, Amalfi a fost una dintre cele patru Republici maritime, care, împreună cu Pisa, Genova și Veneția, dictau asupra comerțului pe mare. Primul cod maritim, *Tavole amalfitane*, se datorează navigatorilor acestui oraș. Îndată ce ai ajuns în piața centrală, ridici privirea asupra construcțiilor monumentale ale Domului, care cuprind Chiostro „Paradiso”, Biserica Crucifixului, Cripta Sfântului Andrei și Catedrala spre măreția cărora ești condus de o vastă scară. Chiostro Paradiso este vechiul cimitir al nobilimii amalfitane, datând din sec. XIII, cu grațioasele coloane împletite străjuind micuța grădină mediteraneeană și găzduind prețioase fresce, basoreliefuluri, o splendidă statuie a Fecioarei cu Pruncul. Ajunși la capăt, pătrunzi în Biserica Crucifixului, acum Muzeu. Vezi aici minunata

mitră angelină, caliciul cu o splendidă bază octogonală și două relicvare, dintre care unul a conținut relicvele Sfinților Cosma și Damian, fiind împodobit cu scene din viața și martiriul acestora. Cripta adăpostește capul și alte oseminte ale Sfântului Andrei, primul Apostol al lui Hristos, cel care a creștinat sudul Rusiei, Dobrogea și Peloponesul. Tot aici admirăm o impunătoare statuie din bronz a Sfântului, reprezentat cu crucea în formă de X, opera lui Michelangelo Naccherino. Catedrala, în stil baroc târziu somptuos, ascunde, din păcate biserica inițială în stil romanic. Se pot admira aici șapte mari pânze reprezentând viața și martiriul Sfântului Andrei.

Mai sus, deasupra, se ajunge la Ravello, redus astăzi, după gloria trecută împărțită cu Amalfi, la calificativul de loc plin de pace, cu străzi înguste și cu o priveliște fără pereche asupra mării.

În afară de Catedrală, o impunătoare construcție ce străjuiește și ea marea, întâlnești aici două locuri privilegiate: Villa Rufolo, – atât de mult iubită de Boccaccio și mai târziu, printre atâția alții, loc de inspirație pentru Wagner – și Villa Cimbrone, cu Terasa Infinitului. La Ravello, cu precădere la Villa Rufolo, are loc în fiecare an un splendid festival Wagner, dedicat muzicii și artelor. Singurul edificiu dizarmonic din acest loc binecuvântat este Auditoriumul, agățat de coastă, construit pentru a adăposti evenimente ale festivalului, „datorat” lui Oskar Niemeyer. Se spune că are o acustică perfectă, dar oare merită?

Părăsind Amalfi, ne-am oprit pe drum la Vietri, orașel unde am admirat îndeletnicirea „identitară” – ceramica plină de farmec, voios colorată și figurinele cu precădere animaliere, modeste și prietenoase.

Către sfârșitul călătoriei noastre, am ajuns și la ultima vizită atât de așteptată: Capri. Am pornit dimineața spre Sorrento, de unde am luat ferryboat-ul cu destinația Capri, situat în largul peninsulei sorrentine. Traversarea durează cam o oră și ai dori, desigur să nu se mai sfârșească; pe măsură ce te îndepărtezi de țărm, și se deschide întreaga panoramă a golfului Napoli, ba chiar, la apus de Napoli, se văd în zare Procida și Ischia. Ajunși la Capri, am părăsit ferryboat-ul la Marina Grande, urmând să-l reluăm la întoarcere și am făcut înconjurul insulei cu un vaporeș mai mic. Trecem printre stâncile Faraglioni, iar apoi, în lungul insulei încep să se vadă minunatele grote, de care ne-am putut apropia, ba chiar am intrat într-una din ele. Deoarece ambarcațiunea în care ne aflam era totuși de dimensiuni prea mari, nu am putut intra în *Grotta azzurra*, unde pătrundeau numeroase bărci. Din portul Capri am ajuns, cu un autobuz, sus de tot, deasupra mării, în oraș, locul mirific, de neuitat pentru toți călătorii lumii. Orașul împăraților, i se mai spune, deoarece aici Octavian August a avut o importantă reședință,

din care au rămas astăzi doar grădinile celebre, la care se poate ajunge din Marina Piccola grație drumului îngust săpat în stâncă și finanțat de către industriașul german Krupp, care deținea și el aici o impunătoare vilă. Tiberiu, la rândul lui, a avut mai multe reședințe aici, cam o duzină; cea mai spectaculoasă sus, deasupra mării, aflată într-o stare de conservare destul de bună, în urma unor săpături arheologice serioase, este Villa Jovis, cu „sărtoarea” ei, de unde legenda spune că Tiberiu punea să-i fie azvârliți în mare oponenții sau pur și simplu cei de care la un moment dat se plictisea.

De la Capri, un frumos drum ce despice insula conduce către Anacapri, alt loc al frumuseții celei desăvârșite. Sigur că, odată ajuns acolo, uiți de toate și te grăbești să vezi casa doctorului Axel Munthe, casa *Cârții de la San Michele*, ce a înfrumusețat copilăria și adolescența câtorva generații. Este aproape țelul unei existențe, să ajungi aici. Splendoarea locului, gustul desăvârșit al construc-

ției, împreună cu turnul Materita și ruina castelului Barbarossa, aflate la mică distanță, creează împlinirea unei întregi existențe. I-au trebuit 20 de ani doctorului Munthe de la prima sa vizită în insulă să înceapă construcția casei, pornind de la un „nucleu”, o casă simplă ce constituie acum un nivel al locuinței. Aici se îmbină mai multe elemente de construcție și arhitectură datând din epoci și stiluri diferite, care împreună cu simplitatea rafinată a mobilierului, sculpturile antice, originale sau frumoase copii, detaliile ornamentale, conduc la un rafinament greu de egalat, la exprimarea unei filosofii de viață, la căutarea neîncetată a frumuseții.

Și noi am căutat-o și am găsit-o pretutindeni aici.

Catedrala din Amalfi
(detaliu)

Breve viaggio in Italia

Magia e pellegrinaggio

Abbiamo deciso, nel corso di questa primavera, un piccolo gruppo familiare, di fare un (troppo) breve viaggio in Italia – Napoli e costa amalfitana –, avendo peraltro già avuto delle nostre esperienze anteriori con questo paese, e cioè Roma, Firenze, Venezia, Trieste, o Sicilia, però non avendo mai provato fin'ora le emozioni della rivelazione che ci avrebbe aspettato stavolta.

Per quanto ti sforzi di porti in comunione con quelli con cui ti trovi assieme, così come poi con tutti quelli con cui provi a condividere ciò che hai vissuto, un viaggio di questo tipo – estetico, intellettuale, umano – non può che avere un forte carattere egocentrico; dopotutto questo è un completamento delle tua propria esistenza, un confronto di educazioni, letture, esperienze personali. In altre parole, trattandosi dell'Italia, la bellezza già si voltola nella nostra mente, con grande intensità anticipatrice.

Abbiamo quindi iniziato il nostro viaggio integrati in un gruppo relativamente numeroso (tanto da riempire comodamente un autobus), organizzato da un'agenzia turistica di Bucarest, d'accordo che la guida dell'escursione ci aspettasse all'aeroporto di Napoli, punto d'arrivo in Italia. Qui avevamo un appuntamento con Anca, la nostra futura accompagnatrice per tutto il viaggio, una persona incantevole, calda e competente. Siamo subito partiti per Sorrento, città di Torquato Tasso, che doveva marcare il primo contatto con l'esuberanza primaverile della vegetazione – aranci, limoni, quelli i cui frutti maturi coabitano sullo stesso ramo coi fiori che spandono un profumo che stordisce, ulivi, camelie, ibisco, rododendri; allo stesso modo, ogni foglia anche del più modesto arbusto luccicava in modo spettacolare come più nobile degli alberi, prato di smeraldo, o cespugli senza pari che riparavano i viottoli del tragitto e i giardini, e specialmente lo splendore del parco della Villa Comunale. Il mare si stende dell'altra parte di alte falesie, da cui puoi discendere, dal parco, verso Marina Grande, sia con l'ascensore dell'albergo, sia per le scale o per vecchi sentierini serpeggianti. A Sorrento abbiamo avuto il primo contatto con quanto seguirà, allegro e attraente, nei giorni seguenti: carrettini

colmi di limoni enormi, con un profumo speciale, quelli che costituiscono la «materia prima» e inimitabile del vero Limoncello della regione, come tutta una serie di altri frutti deliziosi e spezie aromatiche tradizionali per la pasta, e specialmente peperoncini secchi tritati e deliziose erbe aromatiche, tutte accompagnate da allegri mazzi di peperoncini rossi di vetro, a fare da *porte-bonheur*.

Sempre qui ho saputo cosa significano la gentilezza naturale, la disponibilità a comunicare con semplicità, il sorriso spontaneo, che non si aspettano un riscontro profittevole, attitudine che ci ha accompagnato per tutto il viaggio.

Con questa immagine splendente siamo partiti per Ottaviano, posto dove avremmo avuto il «quartier generale» per la settimana ventura, una località situata alle spalle del Vesuvio, molto vicino a Somma Vesuviana e che fa parte della zona metropolitana della città di Napoli. Vecchio insediamento di epoca romana, Octavianum, con tutti i suoi dintorni fu la proprietà della famiglia Octavia di cui fece parte l'imperatore Augusto. Pare che Augusto sia venuto qui a morire, dopodiché venne trasportato a Nola. Situata su un piano inclinato, la città presenta, nella parte superiore, l'entrata al Parco Nazionale del Vesuvio, e uno dei suoi più importanti monumenti, il Castello dei Medici, eretto come fortezza attorno all'anno mille, è oggi proprio la sede amministrativa del Parco. Sempre in questa zona si erge la Chiesa Madre di San Michele, che domina l'intera località.

Il giorno seguente ci siamo diretti verso Napoli, con una deviazione per fermarci alla Reggia di Caserta che, qualunque immagine avessi mai visto prima e comunque io avessi mai immaginato di questa enorme costruzione, supera qualunque aspettativa.

Il palazzo si estende per una superficie rettangolare di 44.000 metri quadri, il lato largo misura 240 m., quello stretto 190, e alto 41,5. Ho precisato queste dimensioni, che possono suggerire un progetto scaturito da una vanità senza pari, specificamente per sottolineare che l'intenzione del giovane e ambizioso Carlo III di Borbone, re delle Due Sicilie, chiamato più tardi sul trono di Spagna, non era necessariamente quella di avere un palazzo reale comparabile a Versailles, ma di creare nel tempo una seconda

capitale, più lontana di Napoli dalle coste, e in definitiva meno vulnerabile.

L'architetto scelto per questa opera gigantesca fu, dopo molte ricerche, Luigi Vanvitelli, formato alla migliore scuola barocca romana (Borromini, Bernini), avendo come mentore Filippo Juvara e a cui il Papa Clemente XII aveva affidato importanti lavori di restauro. Il re Carlo ha accettato subito il progetto di costruzione, e tra i due è iniziata, dal 1752, una splendida collaborazione.

Di fatto, la prosecuzione dei lavori fu affidata più tardi, dal figlio di Carlo, Ferdinando I, a Carlo Vanvitelli, figlio dell'architetto Luigi! Man mano che visiti il palazzo, e specialmente una volta che ti lasci condurre allo Scalone – scala d'onore –, resti colpito dalla perfezione e successione delle stanze, che culmina con la Sala del Trono, dalle prospettive grandiose, dallo splendore e dall'armonia dei diversi materiali usati (travertino, tufo, calcare, marmi cenerini e bianchi), dagli affreschi e dalle sculture attribuite ai migliori artisti dell'epoca, la biblioteca con 10.000 volumi, la sala di teatro, la cappella (l'ultimo lavoro del venerabile architetto Vanvitelli). Alla fine, presente in un locale spazioso, un'arte più modesta, ma piena di fascino e caratteristica di tutta la regione: *Il Presepe*, la greppia in cui nacque Gesù, che si prepara nel mondo cattolico a Natale, però popolata con innumerevoli figure e scene che descrivono con precisione la vita napoletana del Settecento.

Una volta fuori e in linea retta col Viale Carlo III, che congiunge Caserta con Napoli, si stende il percorso d'acqua del parco, a sua volta un'opera eccezionale in sé, con fontane artesiane ornate da sculture in marmo (Diana e Atteone, Cerere, Eolo, Venere e Adone), un lago, un palazzotto. È difficile separarsi da Caserta!

Purtroppo, la parte inferiore della città di Ottaviano, e poi l'attraversamento verso Caserta, il ritorno a Napoli per le periferie e i percorsi vicino alla costa che segue, Ercolano, Boscotrecase, Boscoreale, così come i versanti del Vesuvio, sono segnati, come ci spiegano i locali, dalla presenza nefasta e sfigurante della Camorra. Edifici abusivi abbandonati, industrie locali neglette, povertà, una visibile oppressione disarmonica e scoraggiante. A Ottaviano, l'invito ricevuto per la celebrazione dei giorni della città, il cui patrono è l'Archangelo Michele,

contiene con orgoglio, nel testo, l'annuncio che l'evento è contro il «Sistema» della Camorra!

L'ingresso a Napoli venendo da questa direzione porta un'impronta, come detto più sopra, deludente per il turista pieno di aspettative, di povertà e di edifici abbandonati.

Questa impressione scompare subito, e il detto «Vedi Napoli e poi muori» raggiunge pienamente il suo significato come arrivi nel centro città, o in un punto da cui hai la vista sul golfo. Con un

emendamento: «Non morire, ma bensì ritorna!». Il panorama della città si stende in tutto il suo splendore, e la foschia opalescente dell'orizzonte, che unisce cielo e terra, ti chiama a contemplare senza fine. Ma l'arte, legata a doppio filo con la vita quotidiana, la vivacità, il chiasso, il viavai, il ritmo confusionale, il caos rapido e multicolore, che ti abbracciano come un vortice, ti invita a vedere, a scoprire, ad andare, a capire. Non si può parlare di Napoli, certamente, se non hai prima in mente Virgilio, poi Boccaccio e Petrarca; come in molti altri posti e regioni d'Italia, ti puoi lasciar portare, avendo così il beneficio di un modo diverso di conoscere, per strade strabattute, vissute, abitate da scrittori e artisti celebri, tra Piazza Vittoria, Castel dell'Ovo (con la famosa leggenda dell'uovo messo nelle fondamenta da Virgilio), il

Teatro San Carlo, Piazza del Plebiscito (dove ancor'oggi puoi vedere l'impronta dirompente della Camorra, guardando le relativamente recenti fotografie delle sue vittime – carabinieri, magistrati, bambini e adulti presi in ostaggio e uccisi), San Paolo Maggiore, o nella direzione di Castel Sant'Elmo e la salita verso il Vomero. È impossibile non rammentare almeno qualcuno tra: Mozart, Goethe, Stendhal, Andersen, Rossini, Verdi, Henry James, Rilke, Caruso, Pablo Neruda, Benedetto Croce, che hanno segnato anch'essi la città, e la città ha segnato loro.

Oltre a paesaggio, storia, edifici notevoli, soluzioni urbanistiche attribuite allo stesso re Carlo III (assieme al Palazzo Reale di Capodimonte, diventato un fantastico museo), l'altro Palazzo Reale vicino a Piazza del Plebiscito, Castel Nuovo-Maschio Angioino, la Galleria Umberto I, non puoi neppure dimenticarti del lusso e della bellezza della Città Alta (Vomero) e la vista senza pari sul golfo.

Al Museo Nazionale di Archeologia di Napoli, oltre ad altri preziosi oggetti esposti, ho avuto

Castello dei Medici

l'unica occasione di poter vedere la monumentale mostra *Augusto e la Campania. Da Ottaviano al Divino Augusto* (mostra che è durata fino a fine maggio a.c.), organizzata in occasione dei 2000 anni dalla morte di Ottaviano Augusto. Però, la più importante chiave che ho trovato lì è stata quella della comprensione della vita quotidiana nell'Antichità romana, degli elementi di continuità della civiltà, dopo aver avuto il terrificante privilegio di visitare Pompei e Ercolano (Herculaneum).

Per Pompei la terribile eruzione del Vesuvio nell'anno 79 è successa dopo un'altra, accaduta 17 anni prima, forte anch'essa, eruzione che aveva lasciato la città con tutte le sue attività commerciali in rovina, le cui conseguenze gli abitanti avevano appena cominciato ad affrontare. Ad Agosto del 79, mentre sui versanti del monte la vita normale si svolgeva senza timore, l'eruzione devastante ha interessato tutte le località tra Misene e Stabiae, e cioè Parthenope (Napoli), Herculaneum (Ercolano), Oplonto (Torre Annunziata), Pompei (città alla foce del fiume Sarno). Pompei era a quei tempi una città di circa 20.000 abitanti, con un tessuto urbano che rivelava un'organizzazione e una modernizzazione intraprese dalla Roma imperiale: strade, bagni pubblici, la canalizzazione dell'acqua, la regolamentazione della circolazione con zone pedonali, alberghi, stalle per cavalli, ostelli e piccole osterie, quartieri organizzati rigorosamente organizzati in funzione delle caratteristiche economiche o commerciali. La popolazione era formata da numerosi negozianti e commercianti, cittadini liberi e schiavi e un numero non molto grande di famiglie patrizie. Quello che offre ancora Pompei è il modello classico della casa – *domus* – cioè l'abitazione di una famiglia. Tutto ciò è diventato accessibile con gli scavi – con lo scopo iniziale di predare – iniziati sotto i Borboni e continuati nell'800, però quelli sistematici del ventesimo secolo hanno rivelato quasi il 75 % della vecchia città. La cenere piroclastica, lapilli (lava esplosa) e le nuvole ardenti hanno distrutto totalmente ogni materiale tessile o legnoso di Pompei, e le silhouette umane e gli animali sono stati potuti ricostituire solo grazie a iniezioni con gesso delle forme rimaste in seguito alla distruzione di ogni forma di materia organica.

Per quanto riguarda la città di Ercolano, città più ricca di Pompei con molti edifici lussuosi a due piani, la direzione NordOvest-SudEst del vento ha fatto sì che il fuoco e i materiali piroclastici più distruttivi cadessero sulla città di Pompei, dove hanno distrutto gli edifici a cominciare dai tetti, mentre a Ercolano, solo la seconda eruzione, formata soprattutto da materiali piroclastici di piccole dimensioni, ha coperto la città con uno strato di 20 metri di spessore, permettendo anche l'inizio dell'evacuazione della città. Infatti, scavi recenti hanno rivelato uno spettacolo

terribile: oltre 300 scheletri uno sopra l'altro in riva al mare, nelle casette per le barche. A Ercolano, gli scavi cominciati nel '700 sono stati fermati per la scoperta di Pompei, perché questa città era sepolta sotto solo 4 metri di pietre, lava e cenere. Questi sono stati ripresi di recente, ma solo il 25% della città è stata portata alla luce, per ora.

La visita al Museo Nazionale di Napoli completa tutto quello che significa la scoperta delle due città. L'importanza per la storia della civiltà è rafforzata quando alla struttura e al modo di vivere delle città, puoi aggiungere l'incredibile raffinatezza, la bellezza e la grazia degli affreschi, di vari stili, tutti libri che parlano di un modo di vita, i mosaici, le statue, lo splendore dei vetri, delle argenterie, i papiri, la vita calma, elevata, ma anche il pragmatismo delle occupazioni. L'emozione dello spettatore è difficile da descrivere.

E siamo arrivati a confessare il nostro viaggio «segreto» e personale: mio marito Tudor ed io volevamo da tanti anni arrivare ad Amalfi, per due ragioni veramente speciali. La pittrice Ana Tzigara Berza e lo storico Mihai Berza, i suoi genitori, si erano conosciuti in Italia e sono stati tante volte ad Amalfi, Vietri, Ravello e nei dintorni, mio suocero lavorava alla sua tesi di dottorato intitolata *Amalfi pre-duceale*, sostenuta a Iași nel 1937 con Gheorghe Brătianu. A questi anni datano alcuni dei quadri più affascinanti e pieni di grazia di Positano, Amalfi, Praiano di Ana Berza, dimostrazioni di anni felici di gioventù. In più ero affascinata da molti anni da una pianta di uno dei suoi quadri amalfitani, che usciva e si innalzava alta e fiera al margine del cammino, stagliandosi sul mare azzurro. Non era bella e neppure fatta per ornare qualcosa. Per mia grande gioia, l'ho ritrovata in diversi esemplari e sono riuscita a spiegarmi immediatamente il suo ruolo nel quadro: *era di lì*, marcava l'identità del posto.

L'esperienza del viaggio sul Nastro Azzurro fino ad Amalfi e Ravello su una strada tagliata nella roccia, stretta e affollata, con quel modo di guidare riottoso e pieno d'impeto degli italiani, è stata una cosa indimenticabile: il nostro bus fermo a due centimetri dal parapetto, a marcia indietro in curva, con sotto il mare, per far posto ad altre macchine; non è una cosa banale! Abbiamo avuto, e' vero, un autista eccezionale, sempre calmo, sorridente e padrone di sé. Di nuovo, lo splendore del paesaggio, l'azzurro inimmaginabile del mare e del cielo, le cittadelle sospese ti tolgono il respiro. Partiti da Sorrento, attraversando Positano, Praiano, un modesto ex villaggio di pescatori, Conca dei Marini, siamo finalmente arrivati ad Amalfi, così tanto sospirata! Gloria del passato, ma con un presente non meno impressionante, tra il nono e l'undicesimo secolo, Amalfi è stata una delle quattro Repubbliche Marinare; assieme a Pisa, Genova e Venezia controllavano il commer-

cio marittimo. Il primo codice marittimo, *Tavole Amalfitane*, e' dovuto ai navigatori di questa citta'. Appena arrivi nella piazza centrale, alzi lo sguardo verso le costruzioni monumentali del Duomo, che comprendono il Chiostro «Paradiso», la chiesa del Crocifisso, la cripta di Sant'Andrea e la Cattedrale, verso la maesta' dei quali vieni condotto dall'ampia scalinata. Il Chiostro «Paradiso» e' il vecchio cimitero della nobilta' amalfitana che data dal '200, con le sue graziose colonne intrecciate che parano il piccolo giardino mediterraneo, e ospita preziosi affreschi, bassorilievi, e una splendida statua della Madonna col Bambino. Arrivati alla fine, si entra nella Chiesa del Crocifisso, adesso museo. Vedi qui la meravigliosa mitra angioina, il calice con una splendida base ottagonale e due reliquiari, uno dei quali ha contenuto i resti dei Santi Cosimo e Damiano, ornato con scene della loro vita e del loro martirio. La cripta conserva la testa e altre ossa di Sant'Andrea, il primo apostolo di Gesu', quello che ha cristianizzato il sud della Russia, la Dobrogea e il Peloponneso. Sempre qui ammiriamo un'imponente statua di bronzo del santo, rappresentato con la croce a forma di X, opera di Michelangelo Naccherino. La cattedrale, un tardo barocco sontuoso, nasconde, sfortunatamente, la chiesa iniziale in stile romanico. Si possono qui ammirare sette grosse tele che rappresentano la vita e il martirio di Sant'Andrea.

Piu' su' si arriva a Ravello che, dopo la gloria passata condivisa con Amalfi, si caratterizza oggi come un posto di pace, con stradine strette e con una vista a mare unica.

A parte la Cattedrale, un imponente edificio anch'esso, che fa da sentinella al mare, incontri qui due luoghi privilegiati: Villa Rufolo – cosi' tanto amata da Boccaccio e piu' tardi, tra tanti altri, luogo d'ispirazione per Wagner – e Villa Cimbrone, con la Terrazza dell'Infinito. A Ravello, e di preferenza a Villa Rufolo, si tiene ogni anno uno splendido festival Wagner, dedicato alla musica e alle altre arti. L'unico edificio disarmonico di questo luogo benedetto e' l'Auditorium, sospeso sulla costa, costruito per ospitare gli eventi del festival, «dovuto» a Oskar Niemeyer. Si dice che abbia un'acustica perfetta, ma ne valeva la pena?

Lasciando Amalfi, ci siamo fermati a Vietri, cittadina dove ho ammirato il «mestiere» che la «identifica» – ceramica piena di magia, allegramente colorata con figurine soprattutto animali, modeste e amichevoli.

Quasi alla fine del nostro viaggio, siamo arrivati anche alla nostra ultima visita cosi' agognata: Capri. Siamo partiti la mattina verso Sorrento, dove abbiamo preso un ferry-boat con destinazione Capri, sita al largo della penisola sorrentina. La traversata dura circa un'ora, e certamente uno desidererebbe che non finisse mai; man mano che

ti allontani dalla costa, ti si apre l'intero panorama del golfo di Napoli, e chiaramente, a ovest Napoli, si stagliano all'orizzonte Procida e Ischia. Giunti a Capri, abbiamo lasciato il ferry-boat a Marina Grande prevedendo di riprenderlo al ritorno, e abbiamo fatto un giro dell'isola con una barca più piccola. Siamo passati tra le rocce dei Faraglioni, e poi, lungo l'isola s'iniziano a vedere le meravigliose grotte, a cui abbiamo potuto avvicinarci, e poi siamo persino entrati in una di esse. Siccome la nostra imbarcazione era troppo grossa, non siamo potuti entrare nella *Grotta azzurra*, dove entravano numerose barche. Dal porto di Capri siamo arrivati, con un bus, fino in cima, sopra il mare, in citta', posto ammirevole, indimenticabile per qualunque viaggiatore del mondo. Citta' dell'imperatore, cosi' si dice, perche' qui Ottaviano Augusto ha avuto un'importante residenza, di cui sono rimasti oggi solo i celebri giardini, a cui si puo' arrivare da Marina Piccola grazie a uno stretto sentiero scavato nella roccia e finanziato dall'industriale tedesco Krupp, che aveva anch'egli qui una enorme villa. Tiberio, a sua volta, ha avuto molte residenze qui, circa una dozzina; la più spettacolare, in alto, sopra il mare, rimasta in uno stato di conservazione piuttosto buono, a seguito di uno scavo archeologico fatto seriamente, e' Villa Jovis, con il suo «salto», dove la leggenda dice che Tiberio mettesse i suoi oppositori da gettare in mare o semplicemente quelli di cui a un certo punto si annoiava.

Da Capri, un bel percorso che taglia l'isola conduce ad Anacapri, un'altro posto dall'assoluta bellezza. E' sicuro che, una volta arrivato li', di dimentichi di tutto e ti affretti a visitare la casa del dottor Axel Munthe, casa del *Libro di San Michele*, che ha reso bella l'infanzia e l'adolescenza di alcune generazioni. E' quasi il punto d'arrivo di un'esistenza, arrivare li'. Lo splendore del luogo, il gusto perfetto dell'edificio, assieme alla torre Materita e le rovine del castello Barbarossa, che si trovano a poca distanza, creano il compimento di un'intera esistenza. Ci son voluti 20 anni al dottor Munthe, dalla prima visita all'isola, a iniziare la costruzione della casa, partendo da un «nucleo», una casa semplice che costituisce adesso un piano dell'edificio. Qui si abbinano molti elementi strutturali e architettonici che sono di epoche e stili diversi, che assieme a una raffinata semplicita' dei mobili, sculture antiche, sia originali che in belle copie, dettagli ornamentali, portano a una raffinatezza difficilmente eguagliabile, all'espressione di una filosofia di vita, alla ricerca senza sosta del bello.

Anche noi l'abbiamo cercato, e qui l'abbiamo trovato dappertutto.

Maria Berza
luglie 2015

Traduzione Gregorio Pulcher

O poveste de vară și... de viață

Acum două-trei luni, într-una din zilele atât de călduroase ale verii care tocmai a trecut, am primit un telefon de la d-na Manuela Florio, ziaristă la RCS MediaGroup din Milano. Citise, în numărul 55-56 al revistei noastre, un articol despre teatrul italian, despre actorii și regizorii care au influențat arta teatrală românească. Printre numele citate, l-a văzut și pe cel al lui Fernando De Crucciati, străbunicul său, cel care, între anii 1938-1949, a lucrat la unele dintre cele mai prestigioase scene din România, și anume la Teatrul Național din București, la cel din Iași și Cluj. A fost uimită și, în același timp, fericită pentru că membrii familiei nu știau prea multe lucruri despre această perioadă din viața strămoșului lor. M-a rugat, dacă este posibil, să-i dau mai multe informații despre activitatea regizorului Fernando De Crucciati. Am făcut atunci o documentare mai amănunțită și am aflat lucruri interesante și inedite pe care le-am transmis familiei și pe care încerc acum să le prezint și cititorilor noștri.

Trimis de Ministerul Culturii Populare al Italiei la București, Fernando De Crucciati a adus o valoroasă contribuție la răspândirea în România a dramaturgiei italiene. Venit să stea pentru o stagiune, a rămas mai mult de 10 ani. S-a integrat, practic, în mișcarea cultural-artistică a României într-o perioadă foarte grea, cea a celui de-al Doilea Război Mondial și a anilor tulburi care au urmat după aceea, la începutul regimului comunist.

Bunicul Fernando – mi-a spus Manuela – a fost unicul meu bunic. Conform arborelui genealogic, ar fi străbunicul meu: tatăl lui Giovanni, cel care a fost tatăl mamei mele, Rosanna. Pentru mine, a rămas însă „bunicul”. Numele său adevărat era Fortunato Dicrucciati, zis Fernando, dar, în viața artistică, a preferat să se facă cunoscut ca De Crucciati.

Născut la Florența, în anul 1889, tatăl a doi copii – Giovanni (el însuși actor și regizor) și Fernanda (care se călugărește și devine maică la Fiesole) – rămâne văduv la o vârstă foarte tânără, în 1918 când își pierde soția, Rina, în timpul epidemiei de gripă spaniolă.

Bunicul a fost actor, autor, scenograf și regizor de teatru de avangardă. A avut o carieră strălucită dar deloc simplă, într-un regim fascist cu care nu era de acord. Din această cauză, acceptă bucuria sarcina incredințată, în 1938, de Ministerul Culturii de a pleca la București, în scopul de a valorifica teatrul italian în străinătate.

La cele trei teatre naționale în care a lucrat, la cele din București, Iași și Cluj, a montat spectacole extraordinare, care s-au bucurat de un mare succes nu numai în fața publicului spectator dar și în fața criticii. Aș vrea să amintesc numai câteva și aș începe

Due o tre mesi fa in una calda giornata d'estate ho ricevuto una telefonata dalla signora Manuela Florio, giornalista, editor della RCS MediaGroup di Milano. Aveva letto nel numero 55-56 della nostra rivista un articolo sul teatro italiano, sugli attori e registi italiani che hanno influenzato molto il teatro romeno. Fra i nomi citati ha visto anche quello di Fernando De Crucciati, suo bisnonno, che fra il 1938 e il 1949 ha lavorato nei più prestigiosi teatri della Romania: il Nazionale di Bucarest, quello di Cluj e di Iasi. Stupita e felice perché la sua famiglia non conosceva molte cose di questo periodo della sua vita, ha chiesto se era possibile avere più informazioni riguardo l'attività del regista Fernando De Crucciati. Io ho fatto delle ricerche più approfondite ed ho trovato molte informazioni sulla sua attività teatrale che ho comunicato alla famiglia e che provo adesso a raccontare ai nostri lettori.

Inviato dal Ministero della Cultura Popolare italiano, Fernando De Crucciati ha dato un grande contributo alla diffusione della drammaturgia italiana in Romania. Venuto per una stagione, è rimasto per più di 10 anni. Praticamente s'è integrato nel movimento artistico-culturale in un periodo molto difficile: che ha visto la Seconda Guerra Mondiale e l'inizio del regime comunista.

Nonno Fernando – ha detto Manuela – è stato il mio unico nonno. Secondo l'albero genealogico sarebbe il mio bisnonno: padre di Giovanni, papà di mia mamma Rosanna. Per me è rimasto sempre il nonno. Il suo vero nome era Fortunato Dicrucciati, detto Fernando, che in arte aveva preferito farsi conoscere come De Crucciati (o De Cruciati).

Fiorentino doc, classe 1889, padre di due figli – Giovanni (anche lui attore e regista) e Fernanda (che prese i voti e divenne suora a Fiesole) – rimase vedovo giovanissimo, nel 1918, quando la moglie, Rina, si ammalò durante l'epidemia di spagnolo. Il nonno fu attore, autore, scenografo e regista teatrale d'avanguardia. Ebbe una carriera brillante ma non semplice, sotto un regime fascista che non condivideva. Anche per questo, accettò volentieri l'incarico affidatogli dal Ministero della Cultura a Bucarest nel 1938, allo scopo di valorizzare il teatro italiano all'estero.

Nei tre teatri nazionali dove ha lavorato, ha realizzato spettacoli straordinari che hanno riscosso successo non solo tra il pubblico, ma anche nella critica. Vorrei ricordarne alcuni e comincerei con *La figlia di Iorio*, una pièce di drammaturgia classica italiana, una tragedia pastorale, in tre atti, in versi, di Gabriele D'Annunzio, tradotta in

Una storia d'estate e... di vita

cu *Fiica lui Jorio* (*La Figlia di Iorio*), piesă din dramaturgia clasică italiană, tragedie pastorală în trei acte, în versuri, de Gabriele d'Annunzio, reprezentată în versiunea românească a lui Alexandru Marcu (traducător al celor mai multe piese italiene) și a cărei premieră a avut loc la Teatrul Național din București, la 3 mai 1939. Alături de regizorul Fernando De Crucciati se afla și Camil Petrescu, directorul din acea vreme al teatrului. Acțiunea tragediei se desfășoară într-un trecut îndepărtat, în munții Abruzzi unde oamenii trăiesc sub apăsarea unui destin implacabil, mânați de impulsuri și superstiții păgâne, totul „într-o adevărată exaltare de panteism mistic”. Fiica lui Jorio, un temut vrăjitor, se purifică la lumina dragostei curate.

Spectacolul a necesitat o montare complicată (cortegii, ceremonie prenuptială, înmormântare cu bocitoare) și regizorul reușește să o scoată la capăt cu brio, redând sugestiv îndeosebi mișcările de ansamblu. Piesa este pusă în scenă, de același regizor, și la Naționalul din Cluj, dar și la cel din Iași, în octombrie 1941.

Carlo Goldoni nu putea lipsi din lista autorilor aleși de Fernando De Crucciati: el realizează spectacolul cu piesa *Hangița* (*La Locandiera*), a cărei premieră are loc la TNB în anul 1940. Tot aici, în stagiunea 1942–1943, pune în scenă spectacolul cu *Mincinosul* (*Il Bugiardo*). Piesa, știută de toată lumea, este una de „tranziție” a lui Goldoni care, deși cunoscut drept adversar al *Commediei dell'arte*, este nevoit să accepte unele „compromisuri” pentru ca trecerea spre comedia neimprovizată să nu fie prea bruscă. „Regizorul a reușit să impună ansamblului armonios încheat al teatrului un stil plin de rigoare, intercalând și câteva intermezzo-uri coregrafice”, după cum spune Ioan Massof în volumul VIII despre „Teatrul Românesc”. În anul 1946, Fernando De Crucciati pune în scenă un alt spectacol cu o piesă de Goldoni, *Bădăranii* (*I Rusteghi*), în care reușește să realizeze efecte cu totul speciale, folosind stampe venețiene din epoca goldoniană.

Seria autorilor italieni, clasici sau contemporani, ale căror piese regizorul le montează în România, continuă: la 25 octombrie 1941 are loc premiera comediei *Astă seară se joacă fără piesă* (*Astă seară se improvizează / Questa sera si recita a soggetto*) de Luigi Pirandello, o piesă despre care se spune că ar constitui o chintesență a gândirii și „manierei teatrale” a dramaturgului italian; în 1942, se reprezintă tragedia în cinci acte *Mirra*, de Vittorio Alfieri, la care regizorul a realizat și schițele de decor. La Teatrul Național din Cluj, Fernando De Crucciati prezintă *Arșița* (*Canicola*) de Rosso di San Secondo

romeno da Alexandru Marcu (traduttore di quasi tutte le opere italiane). La Prima ha avuto luogo presso il Teatro Nazionale di Bucarest il 3 maggio 1939, affiancato da Camil Petrescu, direttore dello stesso teatro. L'azione della tragedia si svolge in un lontano passato, tra i monti dell'Abruzzo. Qui vivevano uomini schiacciati da un destino implacabile, guidati da impulsi e superstizioni pagane. Una vera esaltazione del panteismo mistico. La figlia di Iorio, un temuto stregone, si purifica alla luce di un amore sincero.

Lo spettacolo ha avuto bisogno di un montaggio molto complicato (cortei, cerimonie prenuziali, funerali) e il regista è riuscito a realizzare il tutto con brio, soprattutto nelle scene collettive. Questa pièce è stata messa in scena anche al Teatro Nazionale di Cluj e di Iasi nell'ottobre del 1941.

Non poteva mancare nella lista degli autori preferiti di Fernando De Crucciati, Carlo Goldoni. Il regista ha realizzato, al Teatro Nazionale di Bucarest nel 1940, lo spettacolo *La Locandiera*. Sempre qui ha presentato nella stagione 1942–1943 *Il Bugiardo*. Questa pièce, molto conosciuta è un'opera di transizione dove Goldoni, avversario della *Commedia dell'arte*, è obbligato ad accettare qualche compromesso affinché il passaggio alla commedia non improvvisata non risultasse troppo brusco. «Il regista è riuscito ad imporre alla sua compagnia drammatica armoniosa uno stile pieno di rigore, introducendo qualche intermezzo coreografico adeguato» come dice Ioan Massof nell'ottavo volume sul «Teatro romeno». Nell'1946 Fernando De Crucciati presenta un altro spettacolo di Goldoni, *I Rusteghi* dove il regista riesce a realizzare effetti speciali grazie a stampe veneziane dell'epoca goldoniana.

L'elenco di spettacoli potrebbe continuare: il 25 ottobre 1941 la Prima della commedia *Questa sera si recita a soggetto* di Luigi Pirandello che secondo la critica costituisce la quintessenza del suo pensiero e «lo stile teatrale del drammaturgo»; nel 1942 rappresenta la tragedia in 5 atti *Mirra* di Vittorio Alfieri. Qui, egli stesso ha realizzato gli schizzi dello scenario. Al Teatro Nazionale di Cluj ha portato in scena *Canicola* di Rosso di San Secondo (che vede la vita come un energia fisica e solare), *La guardia alla luna* di Massimo Bontempelli e *La quarta parete* di Luigi Bonelli che è una satira della doppia morale del carattere borghese – una per la vita privata e l'altra per la vita pubblica. Questi ultimi due spettacoli furono

Fernando De Crucciati

Nepoata Manuela și
Fernando De Crucciati

care concepe viața „ca expresie a energiei fizice și solare”, *Luna vinovată* (*La guardia alla luna*) de Massimo Bontempelli și *Al patrulea perete* (*La quarta parete*) de Luigi Bonelli în care se satirizează dubla morală a caracterului burghez: una pentru viața privată, alta pentru viața publică. Aceste ultime două spectacole au fost realizate și la TNB urmate de altele două care merită a fi menționate: comedia *Zeița noastră* (*Nostra Dea*), tot a dramaturgului Massimo Bontempelli, piesă în care ni se înfățișează un adevărat caz de cameleonism – o femeie care, odată cu schimbarea rochiilor, își schimbă și caracterul – și o altă piesă a lui Pirandello *Dar nu e nimic serios* (*Ma non è una cosa seria*). Să mai amintim și *Ospățul nebunilor* (*La cenna delle beffe*) a lui Sem Benelli, spectacol în care s-a respectat întocmai stilul Renașterii, atât în privința interpretării, cât și a cadrului scenic impresionant: se vede Florența legată de podurile de pe fluviul Arno.

Fernando De Crucciati a pus însă în scenă și dramaturgie românească. Printre altele, două piese ale lui Alexandru Kirițescu: *Dama cu camelii*, în anul 1946, o adaptare după piesa lui Alexandre Dumas-fiul și, la 24 ianuarie 1947, *Nunta din Perugia*. Regizor și interpreți au muncit cu devotament la spectacolul, de o amploare impresionantă și „condus cu brio într-un ritm cravașat, susținut la un ton paroxistic. Meritul regizorului Fernando De Crucciati la realizarea acestui spectacol mare, de grandioase proporții, a fost evident. S-a spus că spectacolul ar fi fost cel mai valoros al stagiunii bucureștene”.

Am mai putea enumera multe alte spectacole, dar să ne oprim aici, încercând să menținem vie amintirea unui artist venit în România pentru „o stagiune” și rămas mai bine de 10 ani; a unui om „rezervat dar simpatic, care a învățat limba română și a rămas la noi chiar și atunci când vremurile s-au schimbat, despărțindu-se cu multă greutate de România”.

Aș încheia cu alte câteva cuvinte ale Manuelei:

Curios, cult, cu idei progresiste, ne-a lăsat multe cărți de teatru, o Biblie înțesată de notițe pline de uimire și o frază minunată dictată la telefon tatălui meu, în decembrie 1975, la 86 de ani, demnă de încredințat generațiilor viitoare:

Pentru mine, a trăi înseamnă bucurie. Pentru mine, nu este important nici să mănânc, nici să fac ceva anume. Nimic nu-mi dă satisfacție cum îmi dă faptul de a trăi. Aș putea să trăiesc cu melci și cu râme, pentru că bucuria de a trăi este cea care mă ține în viață. Încerc să fac tot posibilul pentru a fi un om bun, pentru a nu simți ură, pentru a nu face rău. Încerc, în limita posibilităților mele. Dacă reușesc, nu știu. În orice caz, în fiecare seară, îmi fac un examen de conștiință în legătură cu ceea ce am făcut bine și cu ceea ce am făcut rău. Și, atenție, nu sunt practicant. Dar cred în mod profund în Dumnezeu. În misterul lui Dumnezeu... Ai înțeles, prietene? La revedere!

Acesta este bunicul meu.

realizati al Teatro Nazionale di Bucarest; seguiti dalla commedia *Nostra Dea* (un vero caso di camaleontismo in cui una donna cambia il proprio carattere quando cambia i vestiti) di Massimo Bontempelli e *Ma non è una cosa seria* di Pirandello. Merita di essere ricordato anche *La cena delle beffe* di Sem Benelli, spettacolo che ha rispettato fedelmente lo stile rinascimentale grazie ai quadri scenici, ai costumi e all'interpretazione degli attori. Si vedeva la Firenze attraversata dai ponti sull'Arno.

Fernando De Crucciati ha portato in scena anche la drammaturgia romena con due opere di Alexandru Kirițescu: *La signora delle camelie*, nel 1946, un adattamento del dramma di Alexandre Dumas figlio e *Le nozze di Perugia*, il 24 gennaio 1947. Regista ed interpreti hanno lavorato con devozione a questo spettacolo di un'ampiezza impressionante e «condotto con brio come a colpi di frusta, sostenuto da un tono parossistico. Il merito del regista Fernando De Crucciati alla realizzazione di questo grande spettacolo è stato evidente. Sembra che sia stato il migliore spettacolo della stagione di Bucarest».

Potremo elencare molti altri spettacoli, ma ci fermammo qui cercando di tenere vivo il ricordo di un artista venuto in Romania per una stagione e rimasto più di 10 anni; di «una persona riservata, ma simpatica, ha imparato la lingua romena, è rimasto da noi anche quando i tempi sono cambiati ed è ripartito con difficoltà dalla Romania».

Ma vorrei finire con le parole di Manuela:

Curioso, colto, dalle idee progressiste, ci ha lasciato tanti libri di teatro, una Bibbia zeppa di appunti pieni di stupore e una frase meravigliosa, dettata al telefono a mio papà, nel dicembre 1975, a 86 anni, da consegnare alle future generazioni:

Per me vivere è gioia. A me non importa né di mangiare né di fare niente. Nulla mi dà soddisfazione come mi dà il vivere. Potrei vivere di lumache e di lombrichi, ma la gioia di vivere è quella che mi tiene in vita. Cerco di fare il possibile per non essere cattivo, di non avere odio, di non fare del male. Cerco, nelle mie possibilità. Se ci riesco non lo so. In ogni modo faccio ogni sera un esame di coscienza, per quello che ho fatto bene e per quello che ho fatto male. E guarda che non sono praticante. Ma credo profondamente in Dio. Nel mistero di Dio... Capito amico mio? Ciao!

Questo è mio nonno.

Rosia Montană

Revăzând-o de curând, într-o extraordinară excursie de reporter, Rosia Montană (Alburnus Maior) continuă să-mi apară ca un loc strălucitor. Doar cei ce-i intuiesc înțelesurile îl pot iubi necondiționat.

Căutam aici împreună cu grupul redacțional al RO.AS.IT., urmele etnicilor italieni, pietrari și mineri, stabiliți în zonă prin secolul al XVIII-lea, urme materializate prin opt eleșteie, drumuri pietruite, dar și pietre de mormânt năpădite de vegetație, pe care nu mai are cine să le îngrijească.

Locul acesta, însă, este iubit cu râvnă și de alții, într-un fel mult mai material. Dacă, simplificând, unii îl văd ca pe *rădăcina* montană a unei nații glorioase și milenare, daco-române, altora le apare ca o plească de înavuțire, pândită de ani buni.

Din păcate, oportunitismul acesta vine la pachet cu *potopul* inevitabil de consecințe dezastruoase pentru spațiul sud-est european – aceasta însemnând raderea de pe fața pământului a acestui loc mirific pentru a face loc milioanele de tone de cianuri, produse secundare ale tehnologiilor ieftine și învechite de exploatare a aurului și nu numai. Mai interesează pe cineva consecințele gândirii obtuze ale atacului furibund asupra *mamei-pământ?*

În munții care încă sunt ai noștri, nu se va mai putea trăi, iar fronturile atmosferice venind dinspre nord-vest vor compromite biosfera în întregul areal sud-est european. Secătuirea aceasta de resurse trebuie să se petreacă repede, acum, chiar acum... și pentru ce? Poate pentru a hrăni orgolii și iluzii de putere odată cu apariția acestor prădători, prezenți în topul Forbes.

Toate bune, numai că, sub ochii noștri, acești oportuniști se coalizează ocult pentru a încerca să ne cumpere cu prețul unei pâini, dacă s-ar putea. În beneficiul cui? Avem oare nevoie să fim incluși în *proiectele lor de afaceri?*

Aceștia știu cum să-ți infiltreze neamul și să-ți mituiască decidenții pe care tu i-ai pus în funcție pentru a te servi pe tine, popor român. Ei știu cum să te manipuleze *socratic* aducându-te *din vorbe* în situația de a adera la interesul lor străin și calculat. Mulți localnici și-au pierdut astfel casele și pământurile în așteptarea unor promisiuni de bunăstare, din partea unor corporații multinaționale de minerit.

Abordând acest subiect, am ezitat între a folosi un stil binevoitor și elegant sau unul moderat-alert. Cred că a doua variantă se impune aici cu necesitate. De ce? Pentru că am înțeles că e mult mai important să trăiești și să privești aceste minunate locuri cu ochii sufletului și nu ca pe o pradă, așa cum o dovedesc tot mai des cei ce ne privesc din afară, cu ochi de hiene.

Affrontando questo soggetto, sono stato in dubbio se utilizzare uno stile accattivante ed elegante o uno un po' più andante. Credo che qui la seconda variante s'imponga d'ufficio. Perché? Poiché ho capito che è molto più importante vivere e guardare questi luoghi meravigliosi con gli occhi dell'anima e non come una preda, come quelli che ci mostrano sempre più spesso quelli che ci guardano da fuori, con occhi da iena.

Rivedendola recentemente, in una straordinaria escursione da reporter, Rosia Montană (Alburnus Maior) continua a sembrarmi un luogo splendido. Solo quelli che intuiscono cosa questo significhi la possono amare incondizionatamente.

Cercavo qui, assieme al gruppo della redazione della RO.AS.IT., le tracce degli etnici italiani, pietrari e minatori, stabiliti in zona dal diciottesimo secolo, tracce materializzate su otto sentierini, in percorsi pietrosi, ma anche su pietre funerarie ricoperte di vegetazione e di cui più nessuno si prende cura.

Ma questo posto è amato con brama anche da altri, in un modo molto più veniale. Se, semplificando, alcuni lo vedono come la *radice* montana di una nazione gloriosa e millenaria, daco-romana, ad altri appare come la facile opportunità di arricchirsi, inseguita da parecchi anni.

Purtroppo, questo opportunismo fa parte del pacchetto assieme all'inevitabile *diluvio* di conseguenze, disastrose per lo spazio del sud-est europeo – questo significherebbe annientare dalla faccia della terra questo posto incantevole per far posto a migliaia di tonnellate di cianuri, prodotti secondari delle tecnologie vecchie e a basso costo per lo sfruttamento dell'oro, e non solo. C'è forse ancora qualcuno a cui interessano le conseguenze di questo pensiero ottuso sull'attacco furibondo alla *madre-terra?*

Totuși, câțiva și-au păstrat capul pe umeri, afișând curajos pe poartă: **Acest loc nu este de vânzare!**

Oportuniștii, însă, nu obolesc să-ți spună că trăim cu toții într-un *sat planetar* și că, deși îți intră în casă și-ți lasă, generos, o farfurie plină cu cianuri pe masă, te vor recompensa cu compătimitiri și promisiuni prin mass-media, dintr-o Canadă veșnic verde, cu aer curat, unde copiii lor cresc sănătoși. Mai mult, vor coopta unele cozi de topor dintre specialiștii noștri în corporațiile lor multinaționale și-i vor împinge în față cu declarații care să ne dea senzația că cele circa 6 procente redevență, pe care ni le oferă, sunt mană cerească. Am aflat totuși, că alte țări cedează *cântecelor lor de sirenă* doar pentru redevențe care se apropie de 50 %.

Cu toate că, în aceste condiții, curiozitatea noastră se aprinde în ceea ce privește identitatea preopințelor noștri, nu cădem în capcana tentației de a descoperi profilul etnic și relațional al *sărăcilor-bogați*, obraznici și veșnic nesătui, care se uită la casa noastră ca la o pradă. Aceasta pentru că normele de aplicare a *legilor democrației mondiale* descurajează această întreprindere de profilare a partenerilor (deocamdată potențiali).

Nelle montagne che sono ancora nostre, non si potrà più vivere, e il fronte dei venti che giungono dal nord-ovest comprometteranno la biosfera dell'intera area del sud-est europeo.

Questa spremitura di risorse dev'essere fatta rapidamente, ora, proprio adesso... ma perché? Forse per nutrire gli orgogli e le illusioni di potere con l'apparire di questi predatori, presenti nei fascicoli di Forbes.

Tutto bene, solo che, ai nostri occhi, questi opportunisti si coalizzano nascostamente per cercare di comprarci al prezzo di un tozzo di pane, se gli riesce. A beneficio di chi? Abbiamo per caso bisogno di essere inclusi nei loro *progetti di affari*?

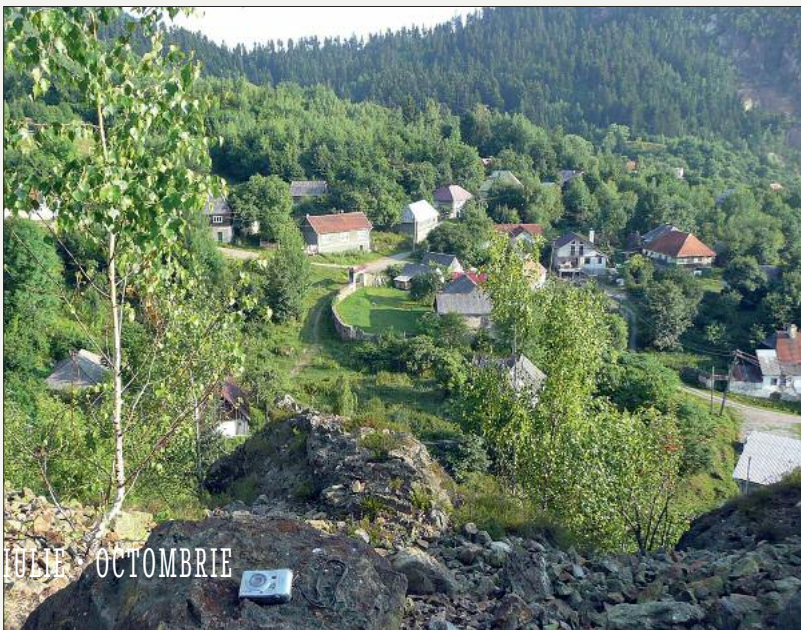
Costoro sanno come infiltrare la nazione e corrompere i decisori che tu hai messo nella funzione di servire proprio te, popolo romeno. Loro sanno come manipolarti *socraticamente* portandoti con *poche parole* ad accordarti al loro interesse straniero e calcolato. Molti residenti hanno perso così le loro case e i terreni nella speranza di una promessa di benessere, fatta da parte di una società mineraria multinazionale.

Cio nonostante, alcuni che hanno mantenuto la testa sulle spalle, hanno appeso coraggiosamente all'uscio: **Questo posto non è in vendita!**

Gli opportunisti, però, non si fermano e ti dicono che viviamo in un *villaggio-globale* e che, anche se ti entrano in casa e ti lasciano, generosamente, con un piatto pieno di cianuro sul tavolo, ti ricompenseranno con commiserazioni e promesse sui mass-media, da un Canada allegramente verde, con l'aria pulita, dove i loro figli crescono sani.

Inoltre, arruoleranno alcuni servili prestanome tra i nostri specialisti, nelle loro multinazionali, e li spingeranno in bella vista con dichiarazioni che diano la sensazione che quel circa 6 % di ritorno, che loro offrono, sia manna dal cielo. Ho visto però che altre nazioni cedono, al *loro canto da sirena*, per ritorni che si aggirano sul 50 %.

Pur con tutto che, a queste condizioni, la nostra curiosità si accende per quanto riguarda l'identità di questi nostri opinionisti, non cadiamo nella trappola della tentazione di scoprire il profilo etnico e relazionale dei poveri-ricchi, sfacciati e perpetui affamati che guardano alle nostre case come a una preda. E questo perché le norme d'applicazione *delle leggi della democrazia mondiale*

Interior, însă, ceva nu ne lasă să abdicăm de la tradițiile, demnitatea și dreptul nostru de proprietate.

Cu siguranță și cu atât mai mult, vom folosi sintagma *pământul nostru* atâta vreme cât memoria colectivă ne transmite că rădăcinile noastre au fost, sunt și vor fi aici, în ciuda curentului programmatic globalist de dizolvare a identităților naționale.

Și pentru acest sentiment, nu suntem datori cu explicații nimănui. Acesta pur și simplu există și va exista atâta timp cât ne păstrăm dreptul de decizie, cât mai putem spune NU celor care ne flutură avantajele unor interese care nu corespund cu ale noastre! Și nu doar le flutură ci chiar le impun, de pildă actualizând *Planul Kalergi*.

Astfel, în *Praktischer Idealismus* se afirmă: „Omul viitorului e de sânge mixt. Rasa viitorului eurasiatică-negroidă, extrem de asemănătoare cu anticii egipteni, va înlocui multiplicitatea popoarelor cu o multiplicitate de personalități.”

Gerd Honsik descrie astfel esența Planului Kalergi: „Kalergi proclamă desființarea dreptului la autodeterminare al popoarelor și, succesiv, eliminarea națiunilor prin intermediul mișcărilor etnice separatiste sau imigrării în masă. Pentru ca Europa să fie dominabilă de către elită, pretinde transformarea popoarelor omogene într-o rasă amestecată de albi, negri și asiatici. Acestor metiși el le atribuie cruzimea, infidelitatea și alte caracteristici care, după părerea sa, trebuie create conștient, deoarece sunt indispensabile pentru a genera superioritatea elitei”.

Deși niciun manual de istorie nu vorbește despre *planul Kalergi*, ideile sale se pare că sunt sursele de inspirație ale actualei Uniuni Europene.

În aceste condiții, ciudată dar foarte benefică nouă ne apare decizia Consiliului Europei, care, conform ziarului *Curentul* din 19 iulie 2015, va face presiuni puternice asupra guvernanților de la București, pentru oprirea lucrărilor de scoatere a aurului, deoarece *zona este împânzită de importante vestigii arheologice, de rețele unice de galerii romane și dacice*.

Adrian Chișiu
adrianchisui@yahoo.com

August 2015

Traduzione Gregorio Pulcher

scoraggiano questa iniziativa di organizzare i partner (per ora potenziali).

All'interno, d'altra parte, c'è qualcuno che non lascia che abdiciamo da tradizione, dignità e nostro diritto di proprietà’.

Sicuramente e ancor più spesso useremo il sintagma *terra nostra finche'* la memoria collettiva ci trasmette che le nostre radici sono state, sono e saranno qui, a dispetto della corrente programmatica globalista di dissolvere le identità nazionali.

E grazie a questo sentimento, non dobbiamo dare spiegazioni a chicchessia. Tutto ciò esiste ed esisterà tanto quanto manterremo il nostro diritto di decidere, fintantoche' potremo dire NO a quelli che ci sventolano davanti al naso vantaggi di alcuni interessi che non corrispondono ai nostri! Ma non solo li sventolano, li impongono, ad esempio actualizzando il piano Kalergi.

Tra l'altro, nel *Praktischer Idealismus* si afferma: «L'uomo del futuro e' di sangue misto. La razza del futuro euroasiatica-negroide, molto simile agli antichi egizi, sostituirà la moltitudine dei popoli con una moltitudine di personalità’».

Gerd Honsik descrive così l'essenza del *piano Kalergi*: «Kalergi proclama l'abolizione del diritto di autodeterminazione dei popoli e, successivamente, l'eliminazione delle nazioni per mezzo dei movimenti etnici separatisti o l'immigrazione allogena di massa. Affinchè l'Europa sia dominabile dall'élite, pretende di trasformare i popoli omogenei in una razza mescolata di bianchi, negri e asiatici. A questi meticci egli attribuisce crudeltà, infedeltà e altre caratteristiche che, secondo lui, devono essere create coscientemente perché sono indispensabili per conseguire la superiorità dell'élite».

Nonostante nessun manuale di storia parli del *piano Kalergi*, sembra che le sue idee siano la fonte d'ispirazione dell'attuale Unione Europea.

In queste condizioni, strana però molto benefica appare la decisione del Consiglio Europeo il quale, secondo il giornale *Curentul (La Corrente)* del 19 luglio 2015, farà una forte pressione sui governanti a Bucarest, sull'inizio dei lavori di estrazione dell'oro, poiché *la zona è disseminata di importanti vestigia archeologiche, di reticoli unici di gallerie romane e dacice*.

Se mai e' rimasto un romeno che decide e che ha orecchie per sentire...

Et in Alburnus

Și totuși... am fost și eu la Alburnus Maior / Roșia Montană. De multă vreme îmi doream să văd această minunată așezare greu încercată în zilele noastre, cu atât mai mult cu cât o bună prietenă de-a mea îmi spusese că la Roșia au locuit și au construit de-a lungul vremii și mulți italieni, începând chiar din secolul XVIII. Dar de fiecare dată apăreau alte urgențe. Și, iată că, în vara care tocmai a trecut, am reușit să-mi îndeplinesc această dorință.

Am ajuns, într-o zi însorită, la Roșia Montană, o comună pitorească aflată în sud-estul Munților Metaliferi. De pe culmile cele mai înalte ale așezării se pot admira peisaje ce încântă privirea, cu splendide lacuri montane, formațiunea calcaroasă de la Vulcan-Buceș, vârfurile Rotundu și Cârnic, renumitele coloane de bazalt de la

Mormântul lui George Gritta

Detunata etc. Dar ceea ce a atras permanent, din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre, oamenii către Roșia Montană a fost, desigur, zăcămintul auro-argintifer din zonă, unul dintre cele mai importante concentrații de acest tip din România și din Europa, cu faima mondială datorată frumoaselor eșantioane de aur nativ, expuse în muzeele lumii.

Istoria exploatării aurului din aceasta zonă se pierde în negura vremurilor, dar niciodată nu s-a lucrat cu cianuri.

Au extras de aici și dacii, și romanii, dar exploatarea aurului a continuat la Roșia și după retragerea aureliană, fiind făcută, în general, de persoane particulare. Extragerea și prelucrarea minereului s-a perfecționat treptat.

Printre cei care au exploatat aur la Alburnus Maior se numără și italianul Mihailo Gritta (1762–1837), cel mai important și mai norocos căutător de aur din zonă. Pentru a-i mulțumi lui Dumnezeu pentru norocul pe care i l-a dat, de a descoperi cantități uriașe de aur în mina care-i poartă numele, Gritta a ctitorit șapte biserici, șapte școli confesionale și șapte orfelinate la Roșia Montană, Vârtop, Cărpiniș, Ciuruleasa, Mogoș, Bucium-Cerbu și Geoagiu.

Biserica lui Gritta „Adormirea Maicii Domnului”, zidită în anul 1781, se înalță și astăzi albă și mândră pe colină, în centrul istoric al Roșiei. Pe turnul clopotului bisericii sunt inscripționate literele M.G. În curtea bisericii se află mormântul și piatra tombală a fiului lui Mihailo Gritta – George. Descendenți ai lui M. Gritta au locuit până nu demult într-unul din satele de lângă Roșia Montană. Din păcate, nu am mai găsit pe nimeni în viață. Ca de obicei, timpul nu a mai avut răbdare.

Aflăm de la localnici că în Roșia Montană au trăit mulți italieni despre care se spune că locuiau pe o stradă a lor, numită *Strada Sicilienilor*, acoperită numai cu piatră de râu, pe care sunt construite case tip vilă cu un cat și cu fațade frumos ornate, care pot fi văzute și astăzi, unele bine întreținute, dar și multe în ruină așteptându-și sponsorii. Am fost plăcut impresionată de faptul că la restaurarea uneia dintre casele de pe această stradă lucra un grup de voluntari, studenți la Facultatea de arhitectură din Iași, împreună cu profesorii lor, arhitecți. Tinerii spuneau că au învățat în stagiul lor la Roșia mai mult decât într-un an de facultate.

De la localnici am mai aflat că meșterii italieni au construit în Roșia Montană și au întreținut o salbă de lacuri artificiale, numite tăuri: Tăul Brazi, Tăul cel Mare, Tăul Cornii, Țapului, Găuri, Țarna etc. Digurile erau făcute din piatră și lut. Ecologic și trainic. Aceste diguri nu s-au mișcat niciodată din loc. Lacurile erau curățate tot de italienii, care construiseră în mijlocul apei cășițe, unde se aflau și ventile care se deschideau și se închideau când era

Maior ego

Poartă pe care scrie
„Nu este de vânzare”

necesar. La Tăul Mare și la Tăul Țarnei făcuseră meșterii și tuneluri prin care se aducea apă de izvor la șteampurile în care se spăla aurul, dar și apă de băut. Așa se face că localnicii beau apă bună, de sus, de la rădăcina bradului. Lacul de sus are piloni de piatră șlefuită, construiți tot de italieni.

Lacurile mai aveau și o altă funcție. Erau puse în legătură cu morile de apă, care până în 1948 au fost private, iar astăzi nu mai există.

Oamenii din Roșia și mulți reprezentanți ai societății civile apără localitatea cu toate forțele lor, considerând că demersurile societății canadiene de prospectare sunt un atentat la cultura noastră, la mediul, la viața lor și că de 20 de ani încoace trăiesc în nesiguranță.

Am plecat din Roșia Montană impresionați de frumusețea locurilor și de ținuta intelectuală și morală a oamenilor pe care i-am întâlnit acolo și care ne-au vorbit cu dragoste și căldură despre plaiurile pe care trăiesc.

N.B. Cei care doresc să adopte o casă de patrimoniu din Roșia Montană se pot adresa *Asociației Aurarilor Alburnus Maior*. Menționăm că adoptarea unei case nu presupune preluarea în totalitate a cheltuielilor, ci numai o contribuție pentru salvarea acesteia. Orice sumă este binevenită.

Relații suplimentare pe: www.adoptacasa.ro

Gabriela Tarabega
gtarabega@yahoo.com

Monumente arhitecturale de
pe strada Sicieliilor

LUGLIO • OTTOBRE 2015

În creuzetul Imperiului Habsburgic Legenda unei familii de origine italiană

Cum începe o legendă? De obicei, pornind de la un bărbat. Un bărbat puternic a cărui mânie, vitejie sau tragedie determină gestul hotărât de a porni o acțiune importantă: un război, o călătorie

Austriei, dar ceva din particularitățile ei fizice și poate temperamentale și creatoare, de ziditori și stimulatori, perpetuându-se după un număr de generații, prin apariția unor exemplare mai deosebite. De aceea voi prezenta „povestea” în diversele ei etape:

Într-o bună zi, pe la mijlocul anilor 1700, din familia **Bevillacqua**, care trăia pe malurile însorite ale Coastei de Argint a Mării Adriatice, în Dalmația cea mărginită și umbrită dinspre continent de falnicii Alpi Dinarici, se desprinde o rămurică, probabil un tată, un bărbat voinic și curajos, cu soția și copiii lui și pleacă spre Nord. Este un zidar, un constructor, un *muraiuolo* sau un *maestro*, poate. Și pornește pe una din vechile rute urmate cândva de antecesorii săi romani, spre Europa Centrală. Urcă prin Alpii Tirolului, obișnuit fiind cu crestele Alpilor, și după un timp se stabilește într-o localitate unde-și exercită meseria. Familia lui maturizându-se și lărgindu-și cercul de cunoscuți, una din fetele Bevillacqua se căsătorește cu un chipeș sau harnic și îndemânatec tânăr dogar, deci oarecum tot un constructor, dar în lemn, al unor obiecte necesare de zi cu zi. El poartă numele de Binder („dogar” în germană n.n.).

Spiritul de „aventură” sau poate curiozitatea, sau obiceiurile nemților care practicau „Wanderschaft”-ul, adică plecarea într-un fel de călătorie de învățare a unei meserii sau de schimb de experiență, conduc noua familie spre Nord, spre împădurita Moravie, o altă regiune bogată a marelui Imperiu Habsburgic, cu o economie înfloritoare, oameni harnici și preciși în muncă.

Aici, în prima jumătate a secolului XIX, bruneta **Anneliese**, una din fiicele sau poate nepoatele **Annei Bevillacqua-Binder**, plină de temperament, veselă, zglobie, iubitoare de dans și călărie, se va căsători cu un tânăr slovac blond, cu ochi albaștri, fiul unui proprietar de păduri și comerciant de cherestea, pe nume Sztewka (numele ar putea însemna Ștefanuc sau Ștefănel). Anneliese va avea doi fii: **Ludovic** și **František**, primul urmând Institutul de Științe Tehnice din Viena și devenind inginer silvic și cadastral, al doilea îmbră-

Ultimii descendenți ai familiei Bevillacqua, la masa de Crăciun din anul 2013: Emma-Maria Moisescu-Morariu (88 ani) împreună cu familia Agachi și o invitată.

Gli ultimi discendenti della famiglia Bevillacqua, alla tavola di Natale del 2013: Emma-Maria Moisescu-Moraru (88 anni) con la famiglia Agachi e una invitata.

îndelungată, o întoarcere acasă sau fondarea unei noi națiuni, în altă parte, ba chiar schimbarea unui destin. Iar reconstituirea ulterioară a evenimentelor petrecute trezește – aproape întotdeauna – un sentiment de regret, chiar de durere. Și aceasta îmi amintește de Cântul II al *Eneidei*, când Eneas rugat de regina Dido să-i povestească ce-l adusese în Cartagina, eroul începe, spunând: *Infandum Regina iubes renovare dolorem...* (O, regină, tu îmi poruncești să reinnoiesc durerea de nespus). Căci el fugise din Troia incendiată și prădată de grecii care-i uciseseră sau dispersaseră întreaga familie...

Desigur, nu toate plecările din locul de baștină implică tragedii atât de mari. Uneori ele se nasc dintr-un spirit de aventură sau dintr-o predestinare. *Chi lo sa?*

În cazul de față, voi vorbi mai mult despre legenda unei familii italiene contopite în decurs de aproape trei secole, în creuzetul Imperiului Habsburgic până aproape de dispariție, numele ei pierzându-se în cețurile Alpilor din Sudul

țișând o carieră administrativă și ajungând înalt funcționar în administrația Bratislavei.

Ludovic se va căsători cu fiica de 16 ani a lui Antonin Lokaitsek, proprietarul unui atelier de tâmplărie pentru construcții din Stupava, localitate situată în apropierea Bratislavei. Cei doi continuă împreună periplusul carierei de inginer silvic și cadastral al lui Ludovic, angajat pe domeniile diferitor aristocrați, mari proprietari de păduri. Ajunge în cele din urmă în Transilvania, la Conte Teleki din Luna de Sus, aflată în județul Szolnok-Doboka, actualmente Cluj. După eliberarea din serviciu, familia se stabilește la Gherla. Cei doi copii ai lor: **Emma-Irina**, absolventă a Școlii normale germane din Sibiu conduse de Ursuline și **Adalbert**, proiectant de locomotive Diesel la Uzinele din Reșița.

Emma-Irina se va căsători în februarie 1924 cu **Augustin Morariu**, inginer agronom, proprietar al unei ferme și păduri de mărime medie. Ei au 3 copii: pe **Emma-Maria**, filolog, căsătorită **Moisescu**, **Maria-Elisabeta**, economist, căsătorită Adam și **Augustin-Iosif**, profesor universitar dr. ing., savant cercetător, cu numeroase invenții, inovații și patente în domeniul electrotehnicii, specialitatea aparate și mașini electrice, al cărui nume îl poartă post-mortem unul din amfiteatrele Facultății de Electrotehnică din București.

Emma-Maria, are o singură fiică, pe **Mihaela-Ioana-Maria Agachi**, profesor universitar, dr. arhitect, specialitatea urbanism, deținătoarea unui premiu internațional din Letonia, pentru proiectarea unui cartier de locuințe la malul Mării Baltice. Ea este căsătorită cu Paul-Șerban Agachi, profesor universitar, dr. în automatică, specialitatea automatizări în procese chimice și reprezentant al învățământului nostru universitar în probleme de învățământ ale minorităților, pe linie Unesco. În familia lui există armeni, boieri moldoveni, scriitorul Calistrat Hogaș și inginerul Efreim Lazarovici, care a făcut parte din echipa de ingineri a marelui Saligny, participanți la construirea podului de la Cernavodă. Cei doi fii ai lor: Vlad-Andrei, muzician, dirijor recunoscut, ca în general artiștii români, mai mult dincolo de granițele țării, apreciat atât de ICR, cât și de mari dirijori, ca de ex. Daniel Barenboim sau Seiji Ozawa, aflat în prezent în Peru, unde după numeroase concerte a reușit să prezinte și un spectacol cu un cor de 250 de copii, care au cântat „Oda Bucuriei” de Beethoven; celălalt fiu, **Alexandru Matei**, pictor, dr. în arte plastice, cercetător la secția de specialitate a Academiei Române, Filiala Cluj, care, într-o perioadă mai lungă a carierei sale, a fost preocupat de geneză, facerea lumii, lupta întunericului cu lumina, precum, mâna creatoare, cea care zidește etc.

Care e linia italiană? Unde se vădește ea? În primul rând, în dorința de a crea, a zidi ceva, în

oricare dintre specialități, manifestată de fiecare generație, precum și o oarecare rigoare, o armonie, un respect al proporțiilor. Apoi, în predominanța constituției fizice de „tip dinaric” care ne face să fim considerați a fi „altfel” decât cei din jurul

nostru. Un anumit fel de a comunica, de a căuta ceea ce e frumos, de a cânta, de a savura muzica, de a iubi munții și pădurile, florile, teatrul și opera, muzica simfonică, sensul lucrurilor și credința. O atracție specială spre limbile romanice, în special italiana și franceza, dar și spaniola sau latina cu logica și construcția riguroasă a limbii, spre istoria cu vestigiile și adevărurile sau erorile sale. Este interesant că aceste caracteristici nu au dispărut, oricât de diferiți au fost partenerii de viață, dintre care unii, chiar le-au accentuat și le-au îmbogățit.

Anneliese Binder, fiica Annei. Fire veselă și zgłobie, amatoare de dans și călărie, căsătorită cu Sztewka senior Anneliese Binder, fiția di Anna. Carattere allegro e vivace, amante del ballo e dei viaggi, sposata con Sztewka senior

Nel crogiolo dell'Impero Asburgico La leggenda di una famiglia di origine italiana

Anna Bevilacqua –
căsătorită Binder, alături de
bunică și un frate sau nepot
mai mic

Anna Bevilacqua – sposata
Binder, vicino alla nonna e
un fratello o nipote più
piccolo

Come inizia una leggenda? Di solito si parte da un uomo. Un uomo forte la cui furia, ardimento o tragedia determina il giusto gesto per dare inizio a un'azione importante: una guerra, un lungo viaggio, un ritorno a casa o la fondazione di una nuova nazione, lontano, o addirittura cambiare il destino di qualcuno. E il ricostruire successivamente gli avvenimenti trascorsi risveglia – quasi sempre – un sentimento di rimpianto, o persino di dolore. E questo mi fa sovenire il Canto II dell'*Eneide*, quando Enea pregato dalla regina Didone che gli raccontasse cosa l'avesse portato a

Cartagine, l'eroe inizia dicendo: *Infandum Regina iubes renovare dolorem...* Poiché egli fuggì da Troia incendiata e raziata dai greci, che gli avevano ucciso e disperso l'intera famiglia...

Certamente, non tutte le partenze dal luogo d'origine implicano così grandi tragedie. A volte esse nascono da uno spirito d'avventura o da una predestinazione. Chi lo sa?

In questo caso, parlerò soprattutto della leggenda di una famiglia italiana integratasi nel corso di circa tre secoli, nel crogiolo dell'Impero Asburgico, fino quasi alla sua sparizione; il suo nome s'è perso nei rivoli delle Alpi dell'Austria del sud. Tuttavia alcune loro particolarità fisiche e forse anche di temperamento e di creatività, di muratori e stimolatori, si sono perpetuate per un certo numero di generazioni, fino all'apparire di alcuni esemplari speciali. Ciò detto vi presenterò il «racconto» in diverse tappe:

Un bel giorno, nel mezzo del '700, dalla famiglia Bevilacqua, che viveva sui solati lidi della Costa d'Argento sul mare Adriatico, in quella Dalmazia limitata e ombreggiata verso il continente dalle imponenti Alpi Dalmate, si stacca un rametto, probabilmente un padre, un uomo ardimentoso e coraggioso, che con moglie e figli parte verso Nord. Lui è un manovale, un edile, un muratore o un mastro, forse. E parte per una di quelle vecchie strade calcate una volta dai suoi predecessori romani, verso l'Europa centrale. Risale le Alpi tirolesi, già abituato alle creste delle Alpi, e dopo un certo tempo si stabilisce in una località dove esercita il suo mestiere. La sua famiglia si assesta e allarga la cerchia di conoscenze, e una delle ragazze Bevilacqua si sposa con un piacente o volenteroso e destro giovane dogaro, e comunque un produttore, ma col legno, di oggetti necessari alla vita di tutti i giorni. Egli portava il nome di Binder («dogaro» in tedesco n.n.). Lo spiritio "d'avventura" o forse la curiosità, o le abitudini dei germani che praticavano il «Wanderschaft», cioè partire per una specie di viaggio d'apprendimento di un mestiere o di scambio d'esperienze, spingono la nuova famiglia verso il Nord, verso la boschiva Moravia, un'altra ricca

regione del grande Impero Asburgico, con un'economia fiorente, persone volenterose e precise nel lavoro. Qui, nella prima metà del 19.º secolo, la brunetta Anneliese, una delle figlie o forse nipote di Anna Bevillacqua-Binder, piena di temperamento, allegra, vivace, amante del ballo e dei viaggi, si sposerà con un giovane slovacco biondo dagli occhi azzurri, figlio di un proprietario di boschi e commerciante di legnami di nome Sztewka (il nome potrebbe significare Stefanuccio o Stefanino). Anneliese avrà due figli: Ludovic e František. Il primo frequenta l'Istituto di Scienze Tecniche a Vienna diventando ingegnere silvestre e catastale, il secondo abbraccia una carriera amministrativa diventando alto funzionario nell'amministrazione di Bratislava. Ludovico sposerà la figlia di 16 anni di Antonin Lokaitsek, il proprietario di un laboratorio di falegnameria per costruzioni a Stupava, località nelle vicinanze di Bratislava. Questi due continuano assieme il periplo della carriera d'ingegnere silvestre e quella catastale di Ludovic, assunto nelle tenute di diversi aristocratici, grandi proprietari di foreste, e arriva alla fine in Transilvania, dal conte Teleki a Luna de Sus, che si trova nella contea Szolnok-Doboka, attualmente Cluj. Terminato il suo servizio, la sua famiglia si stabilisce a Gherla. I loro due figli: Emma-Irina, diplomata alla Scuola Normale tedesca di Sibiu tenuta dalle Orsoline, e Adalberto, progettista di locomotive Diesel alla fabbrica di Reșița. Emma-Irina si sposerà nel febbraio 1924 con Augustin Morariu, ingegnere agronomo, proprietario di una fattoria e un bosco di media grandezza. Essi hanno tre figli: Emma-Maria, filologa, sposata Moisescu, Maria-Elisabeta, economista, sposata Adam e Augustin-Iosif, professore universitario e ingegnere, erudito e ricercatore, con numerose invenzioni, innovazioni e brevetti nel campo dell'elettrotecnica, con specializzazione in apparati e macchinari elettrici, e il cui nome porta post-mortem un'aula magna della facoltà di Elettrotecnica di Bucarest. Emma-Maria, sposata Moisescu, ha una sola figlia, Mihaela-Ioana-Maria Agachi, professoressa universitaria, architetto, specialista urbanista, detentrica di un premio internazionale in Lettonia per il progetto di un quartiere residenziale sulla riva del Mar Baltico. Lei è sposata con Paul-Șerban Agachi, professore universitario, dottore in automatismi, con specializzazione nell'automazione dei processi chimici, e rappresentante del nostro insegnamento universitario per i problemi dell'insegnamento alle minoranze, in seno all'Unesco. Nella sua famiglia si trovano armeni, boiardi moldoveni, lo scrittore Calistrat Hogaș e l'ingegnere Efrem Lazarovici, che ha fatto parte dell'equipe del grande ingegner Saligny, partecipanti alla costruzione del ponte di Cernavoda. Il primo dei loro due figli, Vlad-Andrei, musicista,

direttore d'orchestra conosciuto, come in generale molti artisti romeni, soprattutto oltre frontiera, apprezzato anche dalla ICR, così come da grandi direttori come ad esempio Daniel Barenboim o Seiji Ozawa; ora si trova in Peru' dove, dopo

numerosi concerti, è riuscito a presentare uno spettacolo con un coro di 250 bambini che hanno cantato «l'Inno alla gioia» di Beethoven. L'altro figlio, Alexandru Matei, pittore, dottore in arte plastica, ricercatore nella sezione di specializzazione all'Accademia Romana, filiale di Cluj, il quale, in uno dei più lunghi periodi della sua carriera, si è occupato di genesi, della Creazione, della lotta delle tenebre con la luce così come della mano creatrice, quella che edifica etc.

Qual è la linea italiana? Dove la si vede? In primo luogo nel desiderio di creare, di erigere qualcosa, in qualunque specialità, manifestatasi in ogni generazione, assieme a un certo rigore, un'armonia, un rispetto per le proporzioni. Eppoi, nella predominanza nella costituzione fisica di «tipo Dalmata» che fa sì che veniamo considerati essere «altro» rispetto a chi ci circonda. Un certo modo di comunicare, di cercare ciò che è bello, di cantare, di godere la musica, di amare i monti e i boschi, i fiori, il teatro e l'opera, la musica sinfonica, il senso del lavoro e la fede. Un'attrazione speciale per le lingue romanze, specialmente l'italiano e il francese, ma pure lo spagnolo o il latino con logica e costruito rigorosi della lingua, la storia con le sue vestigia, le sue verità o i suoi errori. È interessante che questi caratteri non siano scomparsi per quanto diversi siano stati i compagni di vita, tra cui alcuni, però, le hanno accentuate e arricchite.

Emma Maria Moisescu
Traduzione Gregorio Pulcher

Fratelli Sztewka con le famiglie, riuniti a Gherla nel luglio 1934: seduti, da sinistra a destra: František, Emma-Maria a 9 anni, Helena Sztewkova nata Martinecz, la moglie di František, Victoria Sztewka, la moglie di Ludovic, Maria-Elisabeta a 8 anni; in piedi: Emma-Irina Morariu e Tibor Sztewka, suo figlio František; sullo sgabello, di fronte Augustin Iosif, 6 anni.

Frații Sztewka cu familiile, reîntâlnire la Gherla în iulie 1934: pe scaune, de la stânga la dreapta: František, Emma-Maria la 9 ani, Helena Sztewkova născută Martinecz, soția lui František, Victoria Sztewka, soția lui Ludovic, Maria-Elisabeta la 8 ani; în picioare: Emma-Irina Morariu și Tibor Sztewka, fiul lui František; pe scăunel, în față: Augustin Iosif, 6 ani.

LUGLIO • OTTOBRE 2015

Din nou în Țara Loviștei,

la Brezoi

Victor Laicof, soția sa Elena și nepotul lor

De câte ori plecăm în călătorii de documentare (mă refer aici la membrii RO.AS.IT.) prin țară, pe urma etnicilor italieni din România, ne oprim neapărat și la Brezoi. Orașul are o atracție specială pentru noi, dat fiind faptul că prin anii '80-'90 ai secolului XIX se găsea la Brezoi o numeroasă comunitate de italieni. Chiar și în zilele noastre mai trăiesc aici, după spusele localnicilor, încă vreo 20 de familii de descendenți ai celor emigrați în România pe la sfârșitul secolului al XIX-lea, când Brezoiul era în plină dezvoltare, iar nordul Italiei era sfâșiat de războaie și înecat în sărăcie. Nimeni nu pleacă de bine din țara lui.

Localitatea s-a dezvoltat mult după 21 aprilie 1887, când statul român a dat o lege favorabilă inițiativelor particulare. Atunci ia ființă aici Societatea forestieră „Lotru”, devenită apoi „Carpatina”, cu capital italian. Societatea forestieră a construit pentru muncitorii străini sosiți la Brezoi case de locuit, o biserică romano-catolică, școli, dar și un cazinou pentru întâlniri prietenești și evenimente social-culturale. La Brezoi găsești întotdeauna câte un etnic italian dornic să-ți povestească despre strămoșii săi. De data aceasta am avut plăcerea să vorbesc cu dl Victor Laicof. Locuiește la Brezoi, dar și la Călimănești, unde deține un apartament cochet, împreună cu soția sa Elena.

„Primul italian din familia noastră sosit aici pe la 1900, ne spune dl Laicof, a fost bunicul meu Giovanni Laicof, născut în 1878 la Udine”.

Toți cei din familia lui Giovanni au lucrat la „Carpatina”: au fixat gatere, au mers cu plutele pe Olt și pe Lotru, au făcut cășițe care au durat 80 de

ani și nu au putrezit, deși erau făcute din lemn de brad, dar au dispărut cam prin 1945 când oamenii le-au ars pentru că nu aveau lemne de foc. Împreună cu alți membri ai comunității italiene din Brezoi, ca de exemplu cei din familiile Ricobon sau Croce, au construit un joagăr pe apă, cu scurci frumoase, desființat și el demult.

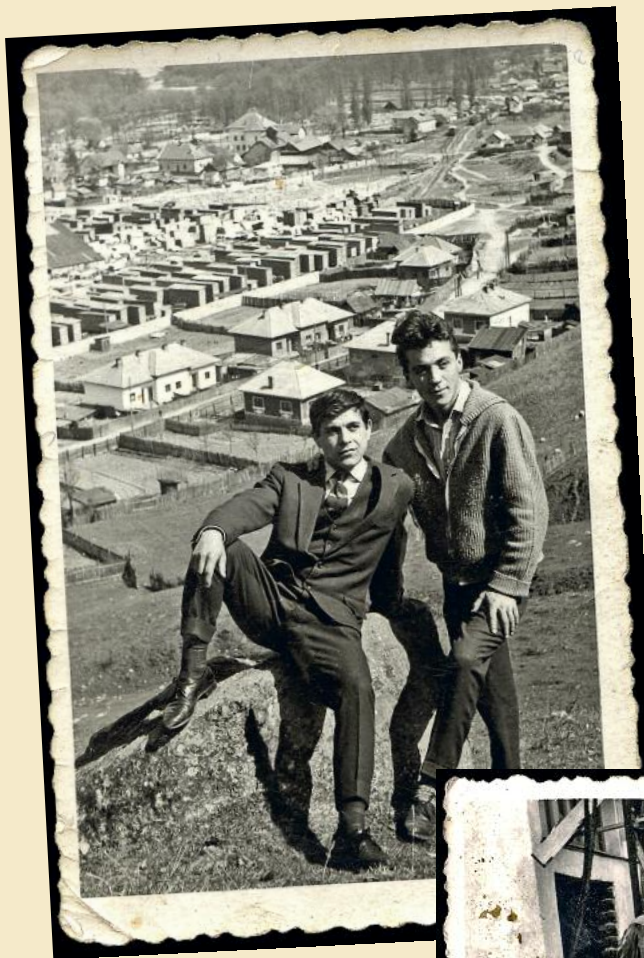
„Îmi amintesc – povestește cu nostalgie dl Laicof – cum tata mă lua cu el la joagăr și la prânz mâncam împreună din sufertaș, mâncarea pregătită de mama. În toate casele noastre se gătea numai italienește. La noi se făceau spaghete cu brânză, iar la mătușa mea, tanti Vica, cu dulceață înăuntru”.

Toți cei din familia lui Giovanni Laicof au rămas pentru totdeauna în România și sunt înmormântați la Brezoi.

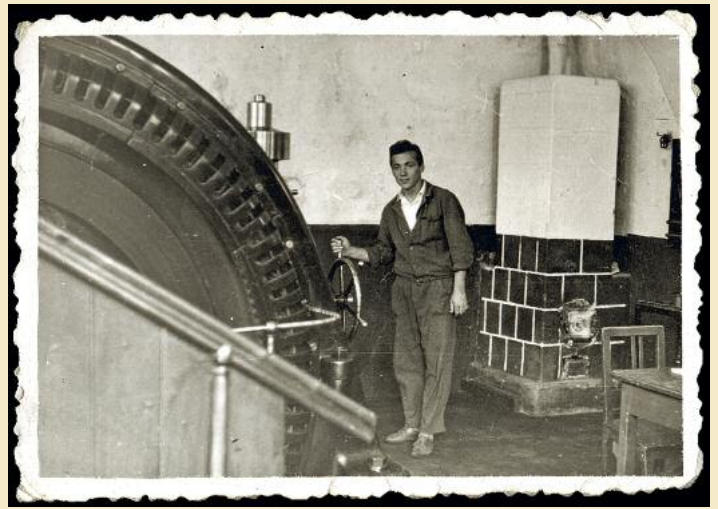
„Italienii erau oameni veseli, tata cânta foarte frumos – își continuă povestea Victor Laicof. Deși aveau documente italiene, s-au înscris ca voluntari în armata română; 7 ani au fost pe front. Unii s-au întors, alții au pierit la Cotul Donului. Cea mai dragă amintire a tatălui meu era aceea că la întoarcerea din război, în apropiere de Brezoi, convoiul de soldați s-a intersectat cu trăsura Regelui Mihai, care tocmai trecea prin zonă, și căruia i-au dat onorul, așa cum s-au priceput ei”.

M-a impresionat în mod deosebit dl Laicof și pentru că avea nostalgia acelor vremuri trecute, și cred că de aceea apartamentul său, în care m-a primit cu bunăvoință, era plin de obiecte aparținând începutului de secol XIX: tablouri, o lampă de alamă cu abajur de sticlă matizată, mici unelte din alte vremuri, fotografii, diafilme cu plute, cu funiculare etc. etc.

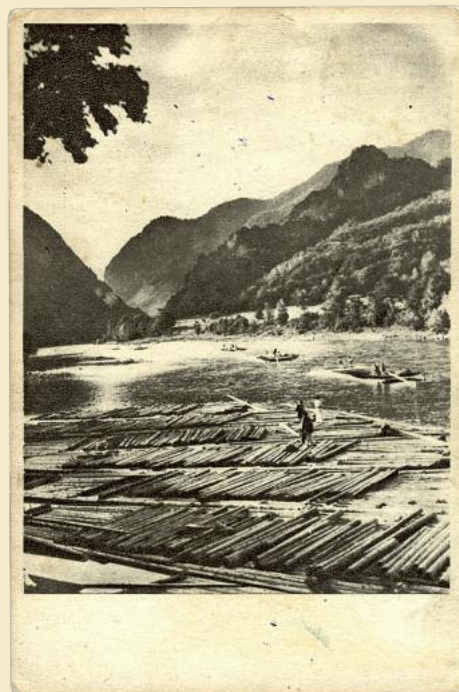
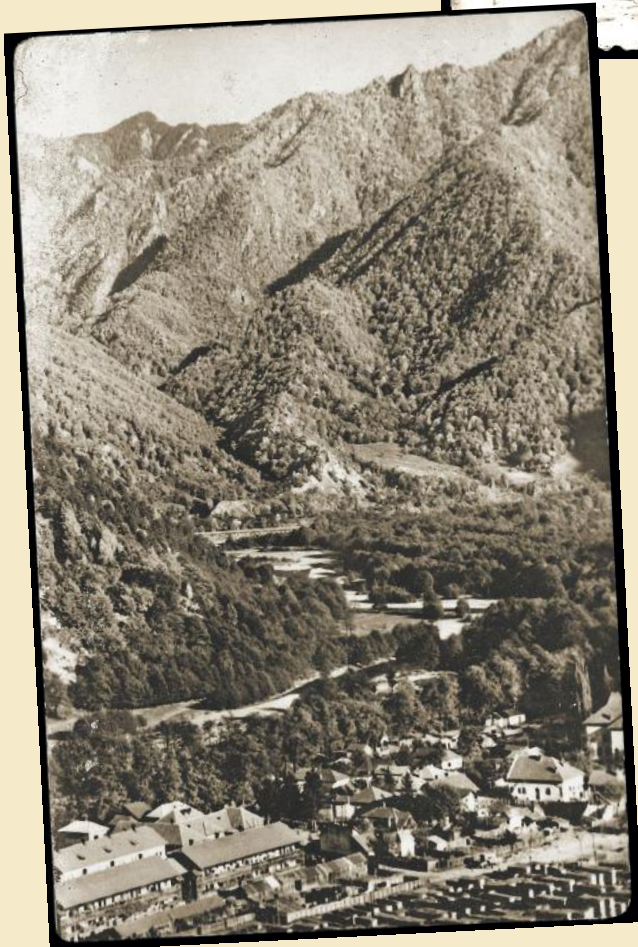
Gabriela Tarabega

Dreapta: Tatăl Laicof Victor, fochist la „Carpatina”
Jos: Brezoi – la confluența Lotrului cu Oltul
Jos, dreapta: Plute pe Olt la Bivolari

Sus: 1950 – turbina care a fost adusă în
1920 și furniza electricitate întregului oraș
Stânga: Lucrători la „Carpatina” Brazi

TARA LOVISTE

Valea Lotrului la Voineasa

Stan Popescu – un român în „armata celor 1000 de cămăși roșii”, condusă de Garibaldi

Născut în anul 1832, acesta își petrece copilăria în localitatea natală și ajuns la vârsta primei învățături, este dat la școala satului, ce fusese scoasă din tinda bisericească cu hramul Sfântului Nicolae, la 22 iunie 1838, de către beizadea Scarlat Grigore Ghica, care a construit un local nou cu patru săli de clasă, la care urmau să învețe carte copiii din toate așezările țărănești de pe moșie. La numai un an de la instituționalizarea învățământului în Breaza de Sus, în 1839, Stan Popescu începe să frecventeze cursurile acestei școli, dascăl fiindu-i chiar tatăl său.

Ca elev, Stan Popescu s-a dovedit destoinic și sânguincios, uimindu-și chiar învățătorul, dar și colegii.

Tatăl său intenționa să îl trimită la „Școala de catiheți”, când va împlini vârsta cerută de aceasta, însă copilul nu simțea nici o atracție pentru o asemenea profesie, deoarece dogmele nu îl atrăgeau.

Popa Chițu, care trecuse prin multe în viață, s-a împăcat repede cu gândul că alta era adevărata vocație a odraslei, nu preoția.

În anul 1843, Stan Popescu pleacă la București să se pregătească la școala de iunkerii, de curând înființată.

Era perioada în care începuse pregătirea oștirii române. În primii ani ai existenței sale instrucția s-a făcut, mai ales, sub conducerea ofițerilor ruși din armata de ocupație, pe baza unor regulamente ruse, ceea ce explică prezența unor elemente în conținut și terminologie de proveniență rusească sau prusacă, ca de ex.: unterofițer, iunker ștab, ștabofițer.

Profesorii erau aleși dintre unterofițerii, iunkerii sau ștabofițerii din acel timp, cadre cu o bogată experiență și bună pregătire militară. În clădirea școlii de iunkerii funcționa și o bibliotecă dotată cu multe cărți pe care elevul-militar a frecventat-o cu asiduitate.

Din lecturi și din predarea la clasă a aflat că toți românii de dincolo și de dincoace de Carpați sunt de *gintă latină*, iar din ziarele și revistele vremii, că Italia, în 1849, era o țară fărâmițată politic și, în bună parte, sub ocupație străină. Totodată, l-a impresionat dorința de unire și patriotismul fierbinte de care dădea dovadă poporul frate italian.

În primăvara anului 1860, Stan Popescu, fiind o fire revoluționară și un republican convins, s-a hotărât să plece din Breaza de Jos, de pe Prahova, tocmai în Italia, la Roma, unde s-a înrolat în „armata celor 1000 de cămăși roșii”, revoluționari conduși de legendarul Giuseppe Garibaldi.

Stan Popescu a luat parte la luptele garibaldiene, bucurându-se alături de patrioții italieni de victoriile obținute, și, mai ales, de victoria de la Catalfuni împotriva armatei regelui Neapolelui.

Participând direct la „marșul celor 1000”, însuflețit de un puternic elan revoluționar, Stan Popescu a plecat și în Polonia, implicându-se direct în luptele pentru independența acestei țări.

Stan Popescu este al treilea copil din cei șase ai preotului Constantin Sin, zis popa Chițu, și al soției sale Dobra din Breaza de Jos, județul Prahova.

A revenit apoi la Ploiești, unde așa cum avea să mărturisească în memoriile sale, a luat „...parte activă cu Candiano Popescu și mulți alți cetățeni notabili în serioasa mișcare ce se făcea la Ploiești, contra guvernului apăsător de atunci”. Mișcarea antimonarhistă, cunoscută sub numele de „Republica de la Ploiești”, a izbucnit în zorii zilei de 8 august 1870. Sute de oameni au ieșit în stradă, numărul lor ajungând la 3.000, gata să îndeplinească planul de ridicare a întregii țări pentru răsturnarea principelui Carol I.

Au fost ocupate telegraful și poșta, înlăturate vechile autorități și arestați directorul prefecturii și polițistul orașului. Candiano Popescu, șeful insurgenților, a compus o telegramă prin care a anunțat detronarea principelui Carol I, desemnarea locotenentei domnești și numirea sa ca prefect. Polițist al orașului a fost numit energicul și hotărâțul garibaldian Stan Popescu.

Revoluția de la Ploiești nu a avut sorți de izbândă.

Represiunea ei a fost rapidă și dură: conducătorii locali au fost arestați și tratați cu brutalitate.

Procesul lor s-a desfășurat la Târgoviște în fața Curții de Jurați, după ce au suportat condiții grele de detenție: „Trei luni am fost târați cu alții prin pușcăriile din Ploiești și Târgoviște” – își amintește Stan Popescu.

Acțiunea din august 1870 a fost denumită în derâdere „Republica de la Ploiești”, făcând obiectul ironiei multor umoriști, și mai ales a scriitorului Ion Luca Caragiale.

Referindu-se la evenimentele din august 1870 de la Ploiești, la care participase el însuși, Caragiale nota: „Da, am fost unul dintre cei mai aprigi susținătorii ai ordinii în Republica ploieștenilor. Ceasuri glorioase, n-am să vă uit! Șeful meu, polițaiul, era simpaticul și bravul Stan Popescu, unul dintre cei 1000 ai lui Giuseppe Garibaldi, voluntir în Italia, voluntir într-o revoluție polonă. Cu un astfel de șef mergi în foc bucuros pentru o idee mare”. (Sursa: M. Stăncioiu, *Breaza, „Noul cântec al Prahovei”*)

Luigina Baudasso, la vecchietta del Piemonte

Son venuto in campagna da mia sorella per il fine settimana, e mi sono portato dietro il lavoro per la rivista. Parlando dell'articolo per questo numero, lei mi dice: «Perché non prendi una delle interviste che ho fatto ai vecchietti di Soliti dove ci raccontano la storia del paese e la loro vita?». L'idea mi è piaciuta molto. Queste interviste faranno parte di un libro che lei pubblicherà a breve, e che vorrò sicuramente leggere, ma voglio qui presentarne una, tra le tante, che profuma del tempo passato, di campagna, mucche, erba e latte fresco, oltreché di sudore e lavoro. A voi liberare i pensieri e ragionare sulla vita e sul tempo!

Am venit la țară, la sora mea, pentru sfârșitul săptămânii, și mi-am luat cu mine texte ca să lucrez pentru revistă. Vorbind despre articolul pentru acest număr, ea îmi spune: „De ce nu iei unul din interviurile pe care le-am făcut cu bătrânii din Soliti, care povestesc istoria locului și viața lor aici?”. Ideea mi-a plăcut mult. Aceste interviuri vor face parte dintr-o carte pe care ea o va publica în scurt timp și pe care voi dori să o citesc neapărat, dar acum vă voi prezenta numai unul dintre interviuri, plin de parfumul unui timp trecut, de țară, vaci, iarbă și lapte proaspăt, dincolo de sudoare și muncă. Vă las pe voi să dați drumul gândurilor și să meditați asupra vieții și a timpului! (Gregorio Pulcher)

Ho novant'anni il mese prossimo.

Una volta si viveva bene, anche se sulla tavola c'era quasi sempre una minestra. Il pane se non era bianco era nero, anche della tessera, perché anche io ho mangiato il pane della tessera. Qui (Luigina abita in località Soliti, provincia Torino, Piemonte) non si faceva tanto grano, però mio papà andava a fare la campagna a Comano, dove c'era quella grossa fattoria, e lì pagavano non con i soldi, ma con merce, e prendeva il grano. Noi eravamo quattro bambini da sfamare. Quanto hanno lavorato i miei genitori! E anche io, eh! Ho lavorato che dico non so dove ho preso tutta quella forza.

Da piccola avevo fortissimi mal di testa, con il vomito, mi dovevano addirittura portare a casa da scuola. Non solo andavo a scuola a piedi, ma prima andavo a portare il latte col bidone giù a Nosa, la mamma mi chiamava alle sei, che veniva Edoardo, che era quello che veniva a raccogliere il latte, ed era di Casalnuovo. Poi venivo su, la mamma mi preparava la scodellina di latte, prendevo il latte, poi facevo tutto il bosco del Bai e andavo a scuola.

Avevo sui dodici anni, per cui parliamo del '37, mamma mi preparava qualche mazzetto di

Împlinesc 90 de ani luna viitoare.

Era o vreme când se trăia bine aici, chiar dacă pe masă aveam aproape mai totdeauna numai o supă; pâinea, chiar dacă nu era albă, era din cea neagră, și se dădea pe cartelă, și am mâncat și eu pâine pe cartelă. Pe la noi (Luigina locuiește în localitatea Soliti, provincia Torino, Piemont) nu se făcea prea mult grâu, dar tatăl meu se ducea să muncească la câmp, la Comano, unde era o întreprindere agricolă mare, iar oamenii nu primeau bani, ci produse, și tata lua grâu. Noi eram patru copii de hrănit acasă. Cât de mult au muncit părinții mei! Dar și eu, oho! Am muncit așa de mult, că nici eu nu știu de unde am avut atâta putere.

De mică aveam mari dureri de cap, cu vărsături, încât trebuiau pur și simplu să mă aducă acasă de la școală. Nu numai că mă duceam la școală pe jos, dar înainte de asta trebuia să merg să duc laptele cu bidonul jos, la Nosa; mama mă trezea la șase pentru că venea Edoardo, cel care strângea laptele și era din Casalnuovo. Apoi, urcam sus unde mama îmi pregătea castronul cu lapte, beam laptele și apoi traversam toată pădurea Bai pentru a ajunge la școală.

Luigina Baudasso, bătrânica din Piemont

prezzemolo, qualche mazzetto di rosmarino, e mi mandava a borgata Bassoni a dormire dalla nonna, e poi la mattina si andava al mercato, e mi segnava le commissioni da fare, e con i mazzetti dovevo ricavare qual cosetta per fare le commissioni. Tornando verso le due, due e mezza, facevamo una posa dove c'è Randa, nel piano c'era un muretto, la nonna mi faceva fermare, mi faceva sedere, e mangiavamo metà ciascuna una brioche che lei aveva comprato.

Si andava sempre a piedi. Durante la guerra, con mio marito Luigino siamo andati una volta o due al cinema a Gassino, a piedi. Destino voleva che in quel periodo suonasse anche l'allarme, e allora si tornava indietro.

A Casalnuovo c'era un bel mercato, e negli anni '40 si portava lì tanta insalata, e piselli: mio suocero diceva che servivano a pagare le tasse.

Non c'era tanto. I dolci mia mamma li faceva a Natale, Pasqua e alla festa di settembre: e se faceva una torta nera, si mangiava come pietanza.

Avevamo due mucche.

Prima siamo sempre stati a casa d'affitto. Papà e mamma si sono messi insieme e non avevano niente. Poi siamo nati noi, ed eravamo quattro, e inoltre papà nel '40 è stato richiamato e ha fatto quattro anni di guerra.

In quegli anni io ho fatto da donna e da uomo, con la falce, arare, dare l'acqua alle viti, tutto. Poi è arrivato mio papà, e eravamo ancora in affitto. Poi c'era questa signora, che aveva anche un'altra casa a Torino, e aveva deciso di venderla: e allora papà ha deciso di prenderla, una volta si poteva pagare poco per volta, per cinque anni, e se uno riusciva a pagare prima teneva gli interessi. Mi ricordo che quando è andato a pagare, e ha pagato due anni prima, e gli hanno tolto gli interessi, ha toccato il cielo con le mani, quel uomo!

Però la luce non c'era. L'acqua si andava al pozzo, era acqua buona. La luce è venuta del '40, mi sembra. Qui abito del '49, quando mi sono sposata.

Avevamo il forno e si faceva il pane. Quando c'erano i ragazzini Bruno che venivano da Roma,

Aveam mai puțin de doisprezece ani, deci vorbim de anul '37, când mama îmi pregătea câteva legături de pătrunjel, câteva de rozmarin și o notiță cu cumpărături de făcut și mă trimitea în târgușorul Bassoni să dorm la bunica, pentru ca, apoi, dimineața, să ne ducem amândouă la piață, iar din vânzarea legăturilor de verdeață trebuia să scoatem câțiva bănuți pentru a cumpăra cele necesare.

Către ora două, două și jumătate, ne întorceam, făceam o pauză la *Randa*; acolo, pe câmpia cu tufe de muri, bunica mă oprea, mă așeza și mâncam fiecare câte o jumătate din brioșa pe care o cumpărase ea.

Mergeam întotdeauna pe jos. În timpul războiului împreună cu soțul meu Luigino, ne-am dus o dată sau de două ori la cinema la Gassino, tot pe jos. Destinul a vrut să sune alarma chiar atunci și am făcut cale întoarsă.

La Casalnuovo era o piață foarte bună și în anii '40 se aducea foarte multă salată și mazăre: socrul meu spunea că astea îi ajută să-și plătească taxele.

Nu era cine știe ce. Mama făcea dulciuri numai de Crăciun, de Paște, iar la sărbătoarea din septembrie: se făcea o prăjitură neagră, care se împărțea ca pomană.

Aveam două vaci.

La început am stat într-o casă cu chirie. Tata și mama s-au mutat împreună, dar nu aveau de nici unele. Apoi ne-am născut noi, și eram patru,

Abb lavandaie
Spălarea rufelor la râu

viaggiavano sempre con i grissini che noi facevamo. Era un lavorone.

D'inverno si mangiava più che tutto patate e fagioli, perché i fagioli si raccoglievano, si facevano seccare; le conserve; le castagne, si raccoglievano, si facevano seccare, poi si pulivano e si faceva la minestra col latte. La mamma faceva tanto riso e cipolle al latte, riso e patate e latte, riso e rape, riso e zucca: adesso si è persa l'abitudine, come per la polenta, che anche si faceva.

Poi una volta, verso il '35, quando noi eravamo bambini, non c'era la stufa, c'era solo il fuoco, un camino aperto: c'era la catena con il gancio, lì si metteva la pentola, bisogna sempre tenere il coperchio perché non cada qualche fuliggine. Si mettevano le «mole», per terra c'erano le piastrelle di terracotta, magari un po' rotte, le «mole» erano bacchette di ferro, allora si tagliava la polenta, si metteva lì, si faceva arrostire: la polenta calda con

il latte freddo, che buona! Non c'era la pastasciutta, era già una cosa prelibata, si mangiava tanta minestra di verdure e gnocchi di patate.

Poi la nonna faceva le tagliatelle, i maltagliati, ma più avanti, quando mi sono sposata.

Prima, non si mangiavano neanche le uova, perché la mamma diceva: «No, quelle bisogna venderle, per comperare una bottiglietta d'olio, mezzo chilo di zucchero».

La carne si mangiava una volta la settimana, la domenica, un bollito, o il pollo, la gallina, il coniglio.

Proprio quando eravamo ragazzini noi, la mamma non poteva fare gli agnolotti a Natale.

Si faceva il bucato, ma ci andava una giornata.

Una volta c'era tanta tela. Lenzuola di tela. Poi i nonnetti avevano quelle camicie bianche di tela, che le mettevano mezza giornata e erano già luride.

E allora si faceva proprio il bucato con la cenere. Si prendeva un bel mastello con tre piedi e con un buco sotto, si metteva sotto una fascella e un recipiente dove scolasse l'acqua, si aggiustavano tutte le lenzuola, le biancherie, le tovaglie, se ne faceva un bel mucchio che il mastello fosse bello pieno, e sopra si metteva un lenzuolo non buono, un po' rado, e si metteva la cenere. Poi con il pentolone nel fuoco si facevano tre fioriti e

și pe deasupra, în anii '40, tata a fost concentrat și a făcut patru ani de război.

În acei ani eu am fost și femeie și bărbat, am cosit, am arat, am adăpat vitele, în sfârșit, am făcut de toate. Când s-a întors tata, stăteam tot cu chirie. Doamna care era proprietara casei mai avea o casă la Torino și voia s-o vândă pe aceasta; atunci tata s-a hotărât să o cumpere. Pe atunci puteai să plătești în rate mici, timp de 5 ani, și dacă cineva reușea să le plătească înainte de termen, scăpa de dobânzi. Îmi amintesc că atunci când s-a dus să o achite cu doi ani în avans și i-au șters dobânda, acel om a atins cerul cu mâinile!

Dar lumină nu aveam. Apa se scotea din puțuri, era apă bună. Lumina a venit prin anii '40, mi se pare. Eu locuiesc aici din '49, de când m-am căsătorit.

Aveam cuptor și coceam pâine.

Când erau la noi copiii Bruno, care veneau de la Roma, plecau întotdeauna cu grisine pe care le făceam noi. Era de muncă, nu glumă.

Iarna se mâncau mai ales cartofi și fasole, pentru că fasolea se culegea, se usca și se conserva; castanele se culegeau și ele, se uscau și, apoi, se curățau și se făcea din ele supă cu lapte. Mama făcea foarte des orez cu ceapă și lapte, orez cu cartofi și lapte, orez cu napi, orez cu dovleac; acum s-au pierdut aceste obiceiuri, ca și cel de a face mămăligă, care încă se mânca în vremea aceea. Și apoi, mai demult, cam prin anii '35, pe când eram copii, nu exista sobă, ci numai o vatră; era numai un lanț cu un cârlig de care se agăța oala, ce trebuia să fie tot timpul acoperită, pentru ca să nu cadă funingine în ea. Se puneau *molele* (niște baghete de fier), pe podea erau dale de teracotă, puțin cam ciobite; atunci se tăia mămăliga, se puneau pe *mole* și se frigea: mămăligă caldă și lapte rece, ah, ce bunătate! Nu se făcea pastasciutta, era ceva prea rafinat, se mânca multă supă de legume și gnocchi din cartofi.

Apoi bunica mai făcea tăiței și zdrențe (paste pentru supă), dar mai târziu, când m-am căsătorit.

Când eram copii, nu se mâncau nici ouăle, pentru că mama spunea: „Nu, pe astea trebuie să le vindem, ca să putem cumpăra o sticlă de ulei și o jumătate de kilogram de zahăr”.

Carne se mânca o singură dată pe săptămână, duminica, un rasol sau un pui, o găină sau un iepure.

Când eram noi copii, mama nu avea posibilitate să pregătească nici măcar mielul pentru Crăciun.

Spălatul rufelor dura o zi întreagă.

Pe vremuri se folosea foarte mult pânză. Lenjerie de pânză. Bunicuțele purtau acele cămăși de pânză de un alb strălucitor, care după o jumătate de zi de purtat erau deja murdare.

Pe atunci spălarea se făcea cu cenușă. Se lua un hârdău mare cu trei picioare și cu o gaură dedesubt,

magari quattro bolliti. Fioriti: si faceva intiepidire l'acqua e si versava sopra la cenere, e l'acqua filtra e penetrava nelle lenzuola, e poi passava sotto; si prendeva di nuovo quell'acqua e si scaldava di nuovo... ma ci andava una giornata. E gli ultimi tre bolliti con l'acqua bollente, la stessa acqua che si faceva passare. Veniva tutto scivoloso. Si andava poi a sciacquare nei rii, da qui si andava al rio Soliti, si prendeva il carretto, si metteva il mastello sopra, ah, ma come si lavava bene! Ciac ciac, anche d'inverno, si rompeva il ghiaccio, c'era ancora la nonna Cichina. E le lenzuola venivano bianche, e poi ti mettevi a dormire nelle lenzuola e c'era un profumo! Mia mamma metteva qualche foglia di lauro.

Non c'era nessun detersivo. Si usava la cenere. La mamma faceva bollire un pentolone, metteva della cenere setacciata che fosse bella pulita, la faceva bollire, poi prendeva solo l'acqua chiara e si adoperava quello per lavare i piatti, aggiungeva solo due gocce di aceto.

Non c'erano i servizi in casa, i gabinetti erano fuori: qualcuno aveva il gabinetto murato, piantavano quattro pali e poi li foderavano, e ogni sei, sette giorni lo pulivano, lo mettevano nella terra, o si mischiava al letame delle mucche. E come carta igienica, una foglia o un pezzo di giornale.

Quasi tutte le ragazze dei contadini si facevano il corredo nella stalla. Si stava nella stalla con il lume a petrolio e lì si punzecchiava, si ricamava. D'inverno la sera si stava nella stalla. Mio papà diceva che dal lunedì fino al venerdì si lavorava, al sabato si giocava alle carte, si giocava a dama.

Quando son venuta qui io eravamo in dieci. Il prete ci chiamava «la famiglia del buon esempio», perché c'era la nonna-bis che è venuta di cent'anni, c'erano i suoceri, c'erano due fratelli, uno si è sposato e ha preso una molisana, e l'altro fratello si è sposato con me, che abitavo solo a Paccone. Prima di Paccone abitavo ai Bassi, dove abitava Celestino.

Durante la guerra c'era paura. Mio papà era stato richiamato. I tedeschi arrivavano nel cortile e buttavano le bombe per il cortile, ci hanno preso una mucca, erano tremendi, e dove c'erano dei giovani li pigliavano.

se punea la fund o fâșie de pânză și un recipient în care se scurgea apa, se punea întreaga lenjerie, albiturile, prosoapele, se făcea o grămadă mare aranjată în așa fel, încât hârdăul să fie plin ochi. Deasupra se punea un cearșaf mai uzat, puțin rărit, pe care se turna cenușa. Apoi cu cazanul de pe foc se făceau trei „fioriti” și cel puțin patru opăriri. „Fioriti”: se încălzea apa și se vărsa peste cenușă, apa se filtra, pătrundea în lenjerie și trecea din nou dedesubt, de unde era luată și reîncălzită... dar dura o zi. Și ultimele trei opăriri cu apă fierbinte, aceeași apă care fusese strecurată. Totul devenea alunecos. Se mergea apoi la limpezit la râu, la noi se mergea la râul Soliti; se lua căruciorul și se punea hârdăul în el. Ah, dar ce minunat erau spălate! Poc, poc, iarna se spărgea gheața, trăia încă bunica Cichina. Și lenjeria era albă și apoi te culcai în acele cearșafuri, și era un parfum! Mama punea întotdeauna câteva foi de dafin.

Nu exista niciun fel de detergent. Se folosea cenușă. Mama punea la fiert într-un cazan cenușă dată prin sită, bine curățată, aduna apoi numai apa limpede pe care o întrebuița la spălatul vaselor, adăugând numai două picături de oțet.

Nu aveai facilități în casă, closetele erau afară. Unii aveau closete închise; înfingeau patru pari pe care-i acopereau cu o husă, la fiecare 6-7 zile le curățau, puneau murdăria pe pământuri sau o amestecau cu balebă de vacă. Drept hârtie igienică foloseau o bucată de ziar.

Approape toate fetele de țărani își făceau zestrea la clacă, în hambar. Stăteau în hambar la lumina unei lămpi de petrol și acolo se ciupeau, glumeau. În serile de iarnă se stătea în hambar. Tatăl meu spunea că de luni și până vineri se muncește, iar sâmbăta juca cărți, jucau dame.

Când am venit eu aici, eram zece suflete. Preotul ne numea „familia bunului exemplu”, pentru că era străbunica, cea care împlinise o sută de ani, erau socrii, erau cei doi frați, unul s-a căsătorit și a luat o molisănă, iar celălalt frate s-a căsătorit cu mine, care locuisem numai la Paccone. Înainte de Paccone locuisem la Bassi, unde locuia Celestino.

În timpul războiului era multă frică. Tata fusese din nou concentrat. Nemții intrau în curte și aruncau cu bombe, ne-au luat și o vacă, erau

Contadini
Țărani

Langhe, Piemonte

Noi abbiamo tenuto anche i bachi da seta, almeno per tre anni. A primavera si andava a prendere un'oncia – non so quanto fosse un'oncia – di seme a Torino. La mamma preparava un sacchettino con una maglia vecchia di lana, faceva una tasca e metteva questo seme nella tasca, e perché non ci fossero sbalzi di temperatura lo teneva in seno, lo puntava con un ago e lo teneva sempre lì. E così, mi pare dopo quaranta giorni, nascevano questi microbi, e venivano messi su delle graticce, noi ne avevamo tre sovrapposte. Erano fatte di fili di ferro, avevano un bordo e si foderavano con del giornale. Io con papà andavo a Fimona, dove c'erano due viali di gelso, avevo dodici, tredici anni, e andavo sulle piante a prendere le foglie che poi si mettevano nel sacco a spalla. Finché i bruchi erano piccoli, si raccoglievano le foglioline di gelso appena che spuntavano, perché erano tenere tenere, e con le forbici si tagliavano piccolo, piccolo, piccolo, e poi si spargevano sui graticci e loro mangiavano. La mattina la mamma tirava i bruchi da una parte e puliva, perché bisognava tenerli puliti, altrimenti prendevano la malattia. Poi crescevano e diventavano marroni, neri, belli lunghi. Quando erano già belli in forza si dava il gelso tagliato più grosso, e come mangiavano! Sentivi il rumore, cr, cr, cr. Sempre con il fuoco acceso che fosse tiepido l'ambiente. Era un lavoro che si poteva fare la sera, il mangiare si preparava la sera. Quando erano belli grossi, si vedeva che cominciavano ad andare uno sopra l'altro, allora era l'ora che iniziavano a lavorare: allora si andava nei boschi, si prendeva l'erica, il bru, mio papà ne faceva dei mazzi, poi li univa facendo delle capanne, era un lavorone, metteva in

cumpliți, și unde erau tineri, îi prindeau și îi lua cu ei.

Noi am crescut și viermi de mătase, cel puțin vreo trei ani. Primăvara se mergea să se ia o uncie – nu știu cât era o uncie – de ouă ale fluturilor de mătase de la Torino. Mama pregătea un săculeț dintr-un maiou vechi de lână, făcea un buzunar în care puneau ouăle și ca să nu fie diferențe de temperatură, le puneau în sân, le prindea cu un ac și le ținea tot timpul acolo. Și așa, mi se pare că după 40 de zile, se nășteau acele larve, care erau puse pe grătare, noi le aveam suprapuse.

Erau făcute din sârmă de fier, aveau o bordură și se tapetau cu ziare. Eu mă duceam cu tata la Fimona, unde erau două alei cu duzi; aveam 12–13 ani și mă cățaram în pomi, adunam frunze pe care le puneam în sacul din spinare. Cât timp viermii erau mici, adunam frunzulițe care tocmai se deschideau și erau tinere, tinere, le tăiam cu foarfeca mărunț, mărunț, mărunț și apoi le împrăștiam pe grătare, iar ei le mâncau. Dimineața, mama trăgea viermii într-o parte și curăța, pentru că trebuia să-i ții curați, altfel s-ar fi îmbolnăvit. După aceea creșteau, deveneau maro, negri, lungi, frumoși. Când erau deja frumoși și în forță, frunzele se tăiau în bucăți mai mari, și ce le mai mâncau! Auzeai mereu cum ronțăiau: crr, crr, crr. Focul era mereu aprins pentru ca mediul în care erau ținuti să fie cald. Era o muncă pe care puteai să o faci seara, mâncarea se pregătea seara. Când erau destul de mari, se vedea că începeau să se așeze unul peste altul, asta era semnul că începeau să lucreze; atunci ne duceam în pădure, luam crengi, tata făcea legături mari, apoi le unea făcând un fel de cuib, era treabă nu glumă, le puneau una

fila le capanne lasciando vuoto in mezzo. E i bruchi iniziavano a salire, si preparavano a lavorare, e quando iniziavano a sbavare e iniziavano a fare il bozzolo, cessavano di mangiare. Poi si chiudevano nel bozzolo. Era uno spettacolo, quando c'erano tutti quei bozzoli gialli.

Ci voleva dalla primavera all'autunno. Certe volte si riusciva bene, perché erano in forza, perché lavoravano bene e facevano dei bei bozzoli, certe volte ne moriva qualcuno. Bisognava staccarli tutti dall'erica. Poi si portavano a Torino in una cesta che davano, alta, rotonda e con il coperchio. Questo lavoro rendeva ottanta, cento lire, era tanto!

Mio papà lavorava mezza la notte, faceva rastrelli, faceva cestini, a Rovereto non so per chi non ha lavorato, faceva le corbelle, i cestini per le fragole, faceva le culle, ha fatto i gioghi per le mucche, non so cosa non ha fatto. Che bravo che era. Mio papà e mia mamma ci hanno insegnato tanto. Non ci davano corda lunga. Delle volte, solo la domenica, dicevamo: «Papà, usciamo?»

«Adesso vedo.»

E andava a vedere sopra, se i letti erano fatti e se era scopato sotto il letto. Bisognava filare dritto: però non mi ha mai messo una mano addosso. Era proprio un buon esempio.

Eravamo tre sorelle, ma mio papà ha detto: «Io vado avanti.» E dopo dodici anni è nato il maschio, Aldo.

Mia mamma ha fatto anche da balia, perché ha preso una bambina di Bossino, i genitori avevano una panetteria – pasticceria e la mamma non aveva il latte: e allora, tramite delle signore, sono venuti a chiedere se per piacere potevamo tenere questa bambina. L'abbiamo tenuta due anni. Io avevo dodici anni, e mettevo Aldo e la bambina nella carretta come passeggino, mettevo sotto un sacco e li portavo così in giro, li guardavo io. I genitori erano brava gente, venivano su qualche volta a vederla, portavano zucchero, cioccolato, oltre a quello che pagavano. La mamma poi ha dovuto togliere il latte ad Aldo perché non ne aveva abbastanza.

Questa casa si chiama «Forlèt» perché questo è il nome della botticella che stava attaccata dietro il carro con le damigiane di vino; la botticella serviva per dare l'assaggio del vino. Qui era tutta vigna e facevano tanto vino. C'era Barbera, Freisa.

(A domanda:) Mai andata in vacanza. Ho visto il mare perché ho fatto qualche gita di una giornata. Perché io, se non vedo le tegole della casa, già sto male. Poi, quando noi eravamo ragazze, non si andava. C'era poco ma ho vissuto bene, muoio contenta soddisfatta, perché i miei mi hanno voluto tanto bene, qui uguale. Poi il lavoro della campagna dà soddisfazione.

lângă alta, lăsând mijlocul gol, iar viermii începeau să sară, se pregăteau de lucru și când lăsau bale însemna că încep să facă gogoși și încetau să mănânce. După aceea se închideau în gogoși. Era un adevărat spectacol să vezi toate acele gogoși galbene. Ne ocupam de ei din primăvară până-n toamnă. De multe ori ne reușea bine, pentru că erau în forță, lucrau bine și făceau gogoși frumoase, uneori mai murea câte unul. Trebuia să le scoatem pe toate dintre crăcuțe. Apoi, erau duse la Torino într-un coș pe care ni-l dădeau, înalt, rotund și cu capac. Cu această muncă câștigam destul, optzeci, o sută de lire, era mult!

Tata muncea o jumătate de noapte, făcea grătare, coșulețe, în Rovereto nu știu dacă era cineva pentru care nu a lucrat; făcea panere, coșulețe pentru căpșuni, făcea leagăne, juguri pentru vite, nu știu ce n-a făcut. Ce grozav era! Tatăl meu și mama mea ne-au învățat multe. Nu ne dădeau însă nas. Uneori, numai duminica, întrebam: „Tată, ieșim azi?”

„Imediat o să văd.”

Și se ducea în camerele de sus ca să vadă dacă paturile erau făcute și dacă era măturat sub pat. Trebuia să ne purtăm bine, dar niciodată nu mi-a tras vreo palmă. Era, cu adevărat, un bun exemplu.

Eram trei surori, dar tata spunea: „Eu merg înainte.” Și după doisprezece ani, s-a născut un băiat, Aldo.

Mama a făcut și pe dădaca, pentru că a luat o fetiță din Bossino, ai cărei părinți aveau o brutărie-plăcintărie, și mama fetiței nu avea lapte: și atunci, prin intermediul unor doamne, au venit să ne roage să o ținem și pe fetița lor. Am ținut-o doi ani. Eu aveam doisprezece ani și îi puneam pe Aldo și pe fetiță într-o rablă de cărucior, puneam sub ei un sac și plecam la plimbare; eu aveam grija de ei.

Părinții fetiței erau oameni cumsecade, veneau din când în când să o vadă, ne aduceau zahăr, ciocolată, în afară de ceea ce ne plăteau. Pe urmă mama nu a mai avut destul lapte pentru amândoi și a trebuit să-l înțarce pe Aldo.

Această casă se cheamă „Forlèt” pentru că așa se numește sticluța care stă agățată la spatele carului cu damigene de vin și din care se face degustarea. Aici, la noi, erau numai vii peste tot și se făcea foarte mult vin. Era Barbera, Freisa...

(Răspuns la o întrebare a reporterului:) Nu am fost niciodată în vacanță. Am văzut marea pentru că am făcut câteva excursii de o zi. Pentru că eu, dacă nu văd țiglele casei mele, deja mi se face rău. Și apoi, când noi eram copii, nu se mergea în vacanță. Era puțin, dar am trăit bine, mor mulțumită, satisfăcută, pentru că ai mei m-au iubit foarte mult, și eu la fel. Și apoi, munca la țară îți dă satisfacție.

Crocchette di patate • Crochete de cartofi

Ingredienti • Ingrediente

1 kg patate • cartofi,
300 g formaggio
grattugiato • brânză rasă,
200 g pane grattugiato •
pesmet,
3 uova / ouă,
prezzemolo tritato •
pătrunjel tocat,
sale • sare,
pepe • piper

Lessare le patate e passatele nella schiacciapate. Mettere in una coppetta le patate

schiate, il formaggio, il pane, le uova, sale, pepe e il prezzemolo. Fare un impasto e poi formare delle polpette, un po' allungate. Friggere in abbondante olio.

Fierbeți cartofii și treceți-i, apoi, prin zdrobitorul de cartofi. Puneți cartofii într-un castron, adăugați brânza, pesmetul, ouăle, sarea, piperul și pătrunjelul. Faceți un aluat și apoi din acesta, bile pe care le alungiți. Prăjiți-le în mult ulei.

Pizza di patate • Pizza de cartofi

Lessare 1 kg di patate, poi passarle nel schiacciapate. Dopo che si sono raffreddate, aggiungere un uovo, formaggio (pecorino sardo), menta, sale, pepe, mozzarella, sugo di pomodori, olive nere, capperi, prosciutto cotto. Amalgamare tutto, stendere in una teglia con carta da forno, cospargere ancora un 80 g di sugo e pane grattugiato. Infornare nel forno preriscaldato, per 25 minuti, a 180 gradi.

Fierbeți 1 kg de cartofi, treceți-i apoi prin zdrobitoarea de cartofi. După ce s-au răcorit adăugați oul, telemeaua de oi în adâncitura piureului și apoi mentă, sare, piper, mozzarella, sos de roșii, măslină neagră, capere, șuncă. Amestecați totul bine și întindeți amestecul într-o formă tapetată cu hârtie de copt, adăugați încă vreo 80 g de sos și presărați pesmet. Introduceți totul în cuptorul preîncălzit, pentru 25 de minute, la 180 de grade.

Colocviu italo-român de studii

Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistică de la Veneția (IRCCU), Departamentul de Studii Lingvistice și Literare al Universității din Padova și Asociația Italiană de Românică (A.I.R.), cu sprijinul Institutului Cultural Român și al Consulatului General al României de la Trieste au organizat, în zilele de 8 și 9 octombrie 2015, Colocviul italo-român:

Memorialistica și Literatura Primului Război Mondial. Paralelisme și disonanțe. La colocviu au participat cercetători și profesori universitari italieni, români și nu numai, afiliați la prestigioase instituții de cercetare, de cultură și universitare din Italia, România, Franța și Statele Unite ale Americii, printre care Constantin Ardeleanu, Ion Bulei, Dan Octavian Cepraga, Jean Louis Courriol, Doina Derer, Aurora Firța, Keith Hitchins, Bruno Mazzoni, Lorenzo Renzi, Roberto Scagno și multe alte nume sonore. Organizat în cadrul seriei manifestărilor dedicate, la nivel național și european, Centenarului Primului Război Mondial, colocviul a reunit istorici și filologi care au analizat reflectarea multiplelor aspecte ale conflictului militar în literatura memorialistică rezultată din experiența directă a participării la operațiunile de pe frontul răsăritean și de pe cel din nordul și nord-estul Peninsulei Italice. Memorialistica, în general literatura „de război”, rod al patriotismului entuziast, al angoaselor, al deziluziilor, al terribilelor încercări prin care au trecut participanții la Primul Război Mondial, îngăduie, printr-o lectură critică, și analiza comparativă a mai multor surse, o mai bună înțelegere a idealurilor ce au animat generația Marii Uniri din România, respectiv a sentimentelor contradictorii ce au condus la tensiunile din societatea italiană interbelică, în etapa premergătoare instaurării regimului totalitar. (Sursa: IRCCU Veneția)

VENEZIA 72

Cel mai important eveniment cultural al actualului sezon de toamnă din Serenissima Republica a fost Festivalul de Film de la Veneția (2-12 septembrie). 21 de lungmetraje internaționale s-au aflat în competiția oficială a celei de-a 72-a ediții a Festivalului, cu titluri care au fost prezentate în premieră mondială la Veneția, provenind din țări ca Franța, Italia, Marea Britanie, Turcia, Statele Unite ale Americii, Canada, Australia, Africa de Sud, China și Argentina. Juriul, prezidat de cineastul mexican Alfonso Cuarón și compus din Elizabeth Banks, Emmanuel Carrère, Nuri Bilge Ceylan, Hou Hsiao-hsien, Diane Kruger, Francesco Munzi, Pawel Pawlikowski și Lynne Ramsey, a decis acordarea următoarelor premii: *Leul de Aur pentru cel mai bun film: Desde Allá* al lui Lorenzo Vigas (coproducție Venezuela, Mexic), *Leul de Argint pentru cea mai bună regie: Pablo Trapero* pentru filmul *El clan* (Argentina, Spania), *Marele Premiu al Juriului: Anomalisa*, lungmetrajul de animație al lui Charlie Kaufman, coregizat de Duke Johnson (USA). La ediția de anul acesta, regizorul și criticul de film francez Bertrand Tavernier – cunoscut pentru filmul *La vie et rien d'autre* (1989), a fost premiat cu *Leul de Aur pentru întreaga carieră*. România a fost prezentă la Bienală cu: lungmetrajul *Banat (Il Viaggio)* – coproducție Italia, Bulgaria, România și Macedonia – în regia lui Adriano Valerio, cu Edoardo Gabbriellini, Elena Radonicich, Piera Degli Esposti și Ștefan Velnicuc în distribuție; un film care spune povestea **unor emigranți italieni în România**, selectat în competiția oficială a secțiunii Settimana Internazionale della Critica. De asemenea, *Moartea lui Cărturan*, de Liviu Săndulescu, se află printre cele 15 proiecte cinematografice incluse în platforma European Gap-Financing Market, menită să susțină producătorii europeni în vederea finanțării complete a proiectelor lor. (Sursa: labiennale.org.)

Soprana Virginia Zeani, primul Ambasador onorific al Operei Naționale București

Cu ocazia zilei de naștere a mării soprane Virginia Zeani, Opera Națională București i-a conferit miercuri, 21 octombrie, titlul de *Ambasador onorific* pentru extraordinara sa carieră artistică în slujba artei cântului. Astfel, una dintre cele mai mari cântărețe de operă din secolul XX devine primul artist care deține acest titlu. Voce de neuitat, solistă ce și-a croit renumele pe cele mai importante scene mondiale, cu o carieră de invidiat, soprana Virginia Zeani a strălucit în roluri complexe și a fost probabil cel mai important muzician pornit din România spre consacrarea internațională în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Virginia Zeani a debutat la Bologna în anul 1948, cariera sa internațională continuându-se pe mari scene ale lumii, la teatrele lirice de la New York, Moscova, Londra sau Berlin, alături de personalități fascinante precum Beniamino Gigli, Luciano Pavarotti, Franco Corelli, Giulietta Simionato și, practic, întreaga falangă a marilor voci și a marilor dirijori din perioada de aur a artei belcanto-ului. A fost prim-solistă a Operei din Roma și soția celebrului bas italian Nicola Rossi Lemeni. A interpretat de-a lungul timpului un repertoriu prestigios cu roluri din partituri extrem de variate, cărora le-a imprimat sensibilitatea și frumusețea vocii sale. Statisticile mondiale relevă faptul că Virginia Zeani deține recordul absolut al interpretărilor rolului Violetta din *La Traviata* de Giuseppe Verdi, pe care l-a cântat de peste 650 de ori. (Sursa: ONB)

ASOCIAȚIA ITALIENILOR DIN ROMÂNIA **RO.AS.IT.** STR. LIPSCANI NR. 19, etaj 1, 030031 BUCUREȘTI

TEL.: 0372 772 459; FAX: 021 313 3064

WWW.ROASIT.RO